

Ηλεία 2030: Ανασυγκρότηση με επίκεντρο την Αρχαία Ολυμπία

Ανάλυση Υφιστάμενης Κατάστασης

Α' Μέρος

Ομάδα έργου

Η μελέτη υλοποιήθηκε από το επιστημονικό δυναμικό του Εργαστηρίου Αναπτυξιακής Πολιτικής του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας (<https://dpl.prd.uth.gr/>) σε συνεργασία με τα στελέχη της διαΝΕΟσις υπό τον Γενικό Διευθυντή Διονύση Νικολάου. Η ομάδα μελέτης αποτελείται από τους:

Γιώργος Πετράκος, Καθηγητής και Διευθυντής του Εργαστηρίου, Συντονιστής και Επιστημονικός Υπεύθυνος
Σπύρος Νιαβής, Επίκουρος Καθηγητής

Δρ. Μαρία Τσιάπα, ΕΔΙΠ

Δρ. Γιάννης Σαράτσος, ΕΔΙΠ

Δημήτρης Καλλιώρας Καθηγητής

του Τμήματος Μηχανικών Χωροταξίας Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης της Πολυτεχνικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

Οι Βαγγέλας Γιώργος (Αναπ. Καθ. Παν. Αιγαίου), Θεοχαρίδης Δημήτρης (Επιστημονικός Συνεργάτης Γεωπονικού Παν. Αθηνών, Μακαντάση Φαίη (Διευθύντρια Ερευνών διαΝΕΟσις), Μπαλτάς Μανώλης (CEO Re.De. Plan), Οικονόμου Δημήτρης (Ομότ. Καθ. Παν. Θεσσαλίας), Σκούρας Δημήτρης (Καθ. Παν. Πατρών) Τούντας Γιάννης (Ομότ. Καθ. ΕΚΠΑ) και Τριάντης Κώστας (Καθ. ΕΚΠΑ) συνέβαλαν με επιστημονικές προτάσεις σε εξειδικευμένα θέματα της μελέτης.

Φεβρουάριος 2023

Περιεχόμενα

Αποποίηση Ευθύνης.....	6
Αρκτικόλεξα Α΄ Μέρους	7
Συνομογραφίες Α΄ Μέρους.....	7
Επιτελική Σύνοψη Α΄ Μέρους	8
Εισαγωγή	8
Κύρια ευρήματα ανάλυσης υφιστάμενης κατάστασης	8
Δημογραφικές τάσεις και ανθρώπινο δυναμικό	8
Επίπεδο ανάπτυξης και ευημερίας	8
Παραγωγική διάρθρωση και εξειδίκευση.....	9
Τουρισμός και πολιτισμός.....	9
Περιβάλλον και χωροταξία	10
Υποδομές	10
Οδικές υποδομές.....	10
Γεωργικές Υποδομές.....	10
Σιδηροδρομικές υποδομές.....	10
Λιμενικές υποδομές	10
Αεροπορικές υποδομές.....	10
Υποδομές υγείας	11
Υποδομές εκπαίδευσης.....	11
Αστικές, ενεργειακές, τηλεπικοινωνιακές και περιβαλλοντικές υποδομές	11
Έργα σε εξέλιξη.....	11
Συνολική αξιολόγηση	12
Πλεονεκτήματα	12
Ηλεία.....	12
Αρχαία Ολυμπία	12
Αδυναμίες και ελλείψεις.....	12
Ηλεία.....	12
Αρχαία Ολυμπία	13
Ευκαιρίες	13
Απειλές	14
Πλαίσιο Σ1 Ανάλυση SWOT	15
Εισαγωγή	16
Εννοιολογικό πλαίσιο.....	16

Μεθοδολογία υλοποίησης.....	16
Ομάδα υλοποίησης	1
A. Ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης.....	17
1. Διεθνής εμπειρία και πλαίσιο ανάλυσης.....	17
2. Δημογραφικές τάσεις και ανθρώπινο δυναμικό	18
Δημογραφικές τάσεις.....	18
Ανθρώπινο δυναμικό και κοινωνικές ανάγκες	18
Οικιστικό δίκτυο και χωρική οργάνωση.....	19
3. Επίπεδο ανάπτυξης και ευημερίας	20
4. Παραγωγική διάρθρωση και εξειδίκευση.....	21
Α. Τομεακή διάρθρωση.....	21
Β. Κλαδική διάρθρωση του παραγωγικού συστήματος.....	22
5. Εξωστρέφεια και εξαγωγική εξειδίκευση	25
6. Γεωργία και κτηνοτροφία.....	25
7. Τουρισμός και πολιτισμός.....	26
8. Περιβάλλον και χωροταξία	28
Κυλλήνιος Κόλπος.....	28
Κοτύχι - Στροφυλιά.....	28
Λίμνη Καϊάφα.....	29
Ρυθμιστικό πλαίσιο	29
9. Υποδομές	30
Γεωργικές υποδομές (Φράγμα Πηνειού, Αρδευτικά, ΤΟΕΒ κτλ)	30
Επιχειρηματικές και τουριστικές υποδομές.....	30
Οδικές υποδομές.....	31
Σιδηροδρομικές υποδομές.....	32
Λιμενικές υποδομές	32
Αεροπορικές υποδομές.....	33
Υποδομές υγείας	33
Υποδομές εκπαίδευσης.....	33
Αστικές, ενεργειακές, τηλεπικοινωνιακές και περιβαλλοντικές υποδομές	34
10. Υλοποίηση Προγραμμάτων ανάπτυξης.....	34
11. Ο Δήμος Αρχαίας Ολυμπίας	35
Συγκριτική ανάλυση	35
12. Η αποτύπωση της τοπικής γνώσης και εμπειρίας	37

B. Αξιολόγηση ισχυρών και αδύνατων σημείων, ευκαιριών και κινδύνων

.....	38
Πλαίσιο 1. Ανάλυση SWOT.....	39
13. Συγκριτικά πλεονεκτήματα	40
Ηλεία.....	40
Αρχαία Ολυμπία	40
14. Αδυναμίες και ελλείψεις	40
Ηλεία.....	40
Αρχαία Ολυμπία	41
15. Ευκαιρίες	42
16. Απειλές	43
Βιβλιογραφία.....	44

Παράρτημα Πινάκων και Χαρτών Α' Μέρους..... 48

Πίνακας 1. Πληθυσμός και ανθρώπινο δυναμικό Π.Ε. Ηλείας	49
Πίνακας 2. Επίπεδο ανάπτυξης και ανταγωνιστικότητας Π.Ε. Ηλείας.....	49
Πίνακας 3. Δείκτες Ευημερίας Π.Ε. Ηλείας	50
Πίνακας 4. Τομεακή διάρθρωση του παραγωγικού συστήματος, Π.Ε. Ηλείας, 2019	50
Πίνακας 5. Κλαδική διάρθρωση και παραγωγικότητα της οικονομίας (μονοψήφιοι Κωδικοί NACE 2), Π.Ε. Ηλείας, 2019.....	51
Πίνακας 6. Κλαδική εξειδίκευση του παραγωγικού συστήματος (μονοψήφιοι Κωδικοί NACE 2), Π.Ε. Ηλείας, 2019	52
Πίνακας 7. Διάρθρωση, παραγωγικότητα και κλίμακα παραγωγής (διψήφιοι κλάδοι NACE-2) Π.Ε. Ηλείας, 2019.....	53
Πίνακας 8. Εξωστρέφεια και εξαγωγική εξειδίκευση, Π.Ε. Ηλείας, 2019.....	54
Πίνακας 9. Εξειδίκευση της γεωργικής παραγωγής σε καλλιέργειες, Π.Ε. Ηλείας, 2020.....	55
Πίνακας 10. Χαρακτηριστικά ζωικής παραγωγής Π.Ε. Ηλείας, 2020	56
Πίνακας 11. Το πολιτιστικό και φυσικό απόθεμα της Π.Ε Ηλείας.....	56
Πίνακας 12. Επισκεψιμότητα και Τουριστική δραστηριότητα, 2021	57
Πίνακας 13. Περιοχές Natura ΠΕ Ηλείας.....	57
Πίνακας 14. Υποδομές.....	58
Πίνακας 15. Οδικό δίκτυο ανά Δήμο και κατηγορία (km/100 km2).....	58
Πίνακας 16. Υλοποίηση Προγραμμάτων ΕΣΠΑ 2014-20 στην Π.Ε. Ηλείας	59
Πίνακας 17. Πορεία υλοποίησης Προγραμμάτων Περιόδου 2014-2020 στους Δήμους της Π.Ε. Ηλείας (στοιχεία 12/9/2022).....	60
Πίνακας 18. Η χρηματοδότηση του ΠΕΠ Δυτικής Ελλάδας 2021-2027 ανά Στόχο Πολιτικής	62
Πίνακας 19. Δείκτες ανάλυσης του επιπέδου ευημερίας των Δήμων της Π.Ε. Ηλείας	64

Πίνακας 20. Κοινωνικοοικονομικά και γεωγραφικά χαρακτηριστικά των Δήμων Π.Ε. Ηλείας.....	65
Σχήμα 1. Δηλωθέν εισόδημα/κάτοικο των Δήμων της Π.Ε. Ηλείας (Έτος = 2016)	66
Σχήμα 2 Αφίξεις τουριστών/κάτοικο στους Δήμους της Π.Ε. Ηλείας (Έτος = 2019)	67
Σχήμα 3 Ποσοστό απασχόλησης στο μη πρωτογενή τομέα στους Δήμους της Π.Ε. Ηλείας (Έτος = 2011).....	68
Σχήμα 4 Πληθυσμός των Δήμων της Π.Ε. Ηλείας (Έτος = 2021)	69
Σχήμα 5. Πληθυσμιακή μεταβολή 2011-2021 των Δήμων της Π.Ε. Ηλείας.....	70
Σχήμα 6. Δείκτης γήρανσης των Δήμων της Π.Ε. Ηλείας	71
Σχήμα 7. Ποσοστιαία συμμετοχή απασχολουμένων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης των Δήμων της Π.Ε. Ηλείας.....	72
Σχήμα 8. Ποσοστό απασχόλησης στου Δήμους της Π.Ε. Ηλείας (2011)	73
Σχήμα 9 Ποσοστό ενεργού πληθυσμού Δήμων Π.Ε. Ηλείας (2011)	74
Σχήμα 10. Ποσοστό μη ορεινής έκτασης Δήμων Π.Ε. Ηλείας	75
Σχήμα 11 Δείκτης προσβασιμότητας Δήμων Π.Ε. Ηλείας	76
Πίνακας 21. Δείκτες ευημερίας των Δήμων της Π.Ε Ηλείας	77
Σχήμα 12. Χαρτογραφική απεικόνιση τιμών του δείκτη ευημερίας και των επιμέρους διαστάσεων του για του Δήμους της Π.Ε. Ηλείας.....	78
Σχήμα 13 Χαρακτηριστικά πολυετών καλλιεργειών Δήμων Π.Ε. Ηλείας.....	79
Σχήμα 14. Χαρακτηριστικά ετήσιων καλλιεργειών Δήμων Π.Ε. Ηλείας.....	80
Σχήμα 15. Χαρακτηριστικά ζωικής παραγωγής Δήμων Π.Ε. Ηλείας	81
Χάρτης 1. Περιοχές Natura Π.Ε. Ηλείας.....	82
Χάρτης 2. Κατανομή Κέντρων Υγείας και Περιφερειακών Ιατρείων	83
Χάρτης 3. Ευρυζωνική κάλυψη Π.Ε. Ηλείας	84
Χάρτης 4. Σιδηροδρομικό Δίκτυο	85
Χάρτης 5. Αιολικοί σταθμοί, 2022.....	86

Αποποίηση Ευθύνης

Οι απόψεις που διατυπώνονται στην παρούσα μελέτη είναι των συγγραφέων και δεν εκφράζουν κατ' ανάγκη τις θέσεις της διαΝΕΟσις. Για τυχόν παρατηρήσεις, λάθη ή παραλείψεις, επικοινωνήστε στο info@dianeosis.org.

Αρκτηκόλεξα Α' Μέρους

DMMO	Destination Management and Marketing Organization
EBRD	European Bank for Restructuring and Development
EIB	European Investment Bank
LQ	Location Quotient
RCA	Revealed Comparative Advantage
ΑΕΠ	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
ΑμεΑ	Άτομα με Αναπηρία
ΓΟΕΒ	Γενικός Οργανισμός Εγγείων Βελτιώσεων
ΔΕΔ-Μ	Διευρωπαϊκά Δίκτυα Μεταφοράς
ΔΥΠΕ	Διοίκηση Υγειονομικής Περιφέρειας
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΛΣΤΑΤ	Ελληνική Στατιστική Αρχή
ΕΠ	Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
ΕΠΑ	Εθνικό Πρόγραμμα Ανάπτυξης
ΕΣΠΑ	Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης
ΕΦΔ	Ειδικός Φορέας Διαχείρισης
ΖΟΕ	Ζώνη Οικιστικού Ελέγχου
ΚΑΠΗ	Κέντρο Ανοιχτής Προστασίας Ηλικιωμένων
ΚΔΑΠ	Κέντρο Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών
ΜΥ	Μονάδα Υγείας
ΟΑΕΔ	Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού
ΟΧΕ	Ολοκληρωμένες Χωρικές Επενδύσεις
ΠΑΑ	Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης
ΠΔΕ	Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων
ΠΕΠ	Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
ΠΕΣΔΑ	Περιφερειακός Σχεδιασμός Διαχείρισης Αποβλήτων
ΠΕΣΠΚΑ	Περιφερειακό Σχέδιο για την Προσαρμογή στην Κλιματική Αλλαγή
ΠΠΑ	Περιφερειακό Πρόγραμμα Ανάπτυξης
ΠΠΧΣΑΑΔΕ	Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης Δυτικής Ελλάδας
ΡΑΕ	Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας
ΣΑΕ	Συλλογική Απόφαση Έργου
ΣΒΑΚ	Σχέδιο της Βιώσιμης Αστικής Κοινότητας
ΣΔΙΤ	Σύμπραξη Δημοσίου και Ιδιωτικού Τομέα
ΣΜΑ	Σταθμός Μεταφόρτωσης Απορριμμάτων
ΣΜΑΥ	Σταθμός Μεταφόρτωσης Ανακυκλώσιμων Υλικών
ΣΦΗΟ	Σχέδιο Φόρτισης Ηλεκτρικών Οχημάτων
ΤΑΑ	Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας
ΤΟΕΒ	Τοπικός Οργανισμός Εγγείων Βελτιώσεων
ΤΟΜΥ	Τοπική Μονάδα Υγείας
ΤΠΑ	Τομεακό Πρόγραμμα Ανάπτυξης
ΥΠΕΝ	Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας
ΧΥΤΥ	Χώρος Υγειονομικής Ταφής Υπολειμμάτων

Συντομογραφίες Α' Μέρους

ΓΓ	Γενικός Γραμματέας
ΔΔ	Δημόσια Δαπάνη
ΔΕ	Δυτική Ελλάδα
Ε/Γ-Ο/Γ	Επιβατηγό/οχηματαγωγό
π/υ	Προϋπολογισμός
ΠΕ	Περιφερειακή Ενότητα
ΣΣ	Σιδηροδρομικός Σταθμός

Επιτελική Σύνοψη Α΄ Μέρους

Εισαγωγή

Τον Απρίλιο του 2022 η διαΝΕΟσις υπέγραψε μνημόνιο συνεργασίας με τον Υφυπουργό στον Πρωθυπουργό κ. Χρήστο Τριαντόπουλο για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση μιας μελέτης για την ανασυγκρότηση της Περιφερειακής Ενότητας Ηλείας (στο εξής Ηλείας) με επίκεντρο την Αρχαία Ολυμπία. Συνολικά, η Ηλεία διαθέτει ένα πλήθος μνημείων του πολιτισμού και της φύσης. Όμως, παρά το ειδικό βάρος του πολιτιστικού της κεφαλαίου, παραμένει μια περιοχή με σημαντική αναπτυξιακή υστέρηση σε σχέση με το μέσο όρο της χώρας. Η υστέρηση αυτή δημιουργήθηκε διαχρονικά και σε βάθος δεκαετιών και αποτελεί συνδυασμό αδυναμιών του παραγωγικού συστήματος και συσσωρευμένων ελλείψεων σε υποδομές, μηχανισμούς υποστήριξης, θεσμικές ρυθμίσεις, ανθρώπινους πόρους και επενδύσεις.

Το πρώτο μέρος της μελέτης αποτυπώνει τα βασικά χαρακτηριστικά και προβλήματα της Περιφερειακής Ενότητας Ηλείας (στο εξής Ηλείας) και αξιολογεί τα ισχυρά της πλεονεκτήματα και τις αδυναμίες της καθώς και τις ευκαιρίες και απειλές για την επίτευξη του στόχου της βιώσιμης ανάπτυξης. Στο δεύτερο μέρος (σε ξεχωριστό τεύχος), αξιοποιούνται τα ευρήματα της ανάλυσης και προτείνεται μια συνολική στρατηγική και ένα σύνολο πολιτικών και αντίστοιχων δράσεων για τη βιώσιμη και ισόρροπη ανάπτυξη της Ηλείας, με κύρια χαρακτηριστικά την κεφαλαιοποίηση της ιστορικότητας της περιοχής και ιδιαίτερα της Αρχαίας Ολυμπίας, την εξωστρέφεια και τη συμμετοχή ευρύτερων κοινωνικών ομάδων.

Κατά την εκπόνηση του προγράμματος ανασυγκρότησης και ανάπτυξης δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στη διαβούλευση και τη συμμετοχή μεγάλου αριθμού φορέων και πολιτών με ιδέες και προτάσεις, ώστε αυτό να ενσωματώνει την τοπική γνώση και εμπειρία και να είναι σύμφωνο με τις επιταγές της ενδογενούς ανάπτυξης.

Κύρια ευρήματα ανάλυσης υφιστάμενης κατάστασης

Στην ενότητα αυτή συνοψίζονται τα κύρια ευρήματα της ανάλυσης της υφιστάμενης κατάστασης σχετικά με τις κρίσιμες παραμέτρους της αναπτυξιακής ταυτότητας της περιοχής της Ηλείας.

Δημογραφικές τάσεις και ανθρώπινο δυναμικό

Η Ηλεία είναι η 13η σε μέγεθος Περιφερειακή Ενότητα (ΠΕ) της χώρας. Ωστόσο, έχει υποστεί την τελευταία δεκαετία μια μείωση του πληθυσμού της η οποία είναι μεγαλύτερη από αυτή της χώρας. Σημειώνεται ότι από το 1961 η περιοχή έχει χάσει το 20% του πληθυσμού της. Το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού (55%) κατοικεί σε αγροτικές περιοχές, γεγονός που τη διαφοροποιεί σημαντικά από το εθνικό πρότυπο εγκατάστασης του πληθυσμού. Το ποσοστό ανεργίας υπολογίζεται στο 7,1%, το οποίο είναι περίπου το μισό σε σχέση με αυτό της χώρας και επίσης χαμηλότερο από τον μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ).

Το εκπαιδευτικό επίπεδο του ανθρώπινου δυναμικού της Ηλείας είναι χαμηλό, καθώς ένα μικρό μόνο ποσοστό των εργαζομένων (11,2% το 2011) έχουν υψηλό επίπεδο μόρφωσης. Επίσης, η Ηλεία φιλοξενεί ένα σημαντικό αριθμό μεταναστών (3,4 άτομα ανά 1.000 κατοίκους) οι οποίοι εργάζονται κυρίως στον πρωτογενή τομέα. Το μέγεθος αυτό είναι σημαντικά μεγαλύτερο σε σχέση με τον μέσο όρο της χώρας.

Επίπεδο ανάπτυξης και ευημερίας

Το επίπεδο ανάπτυξης, μετρούμενο με βάση το κατά κεφαλήν ΑΕΠ, αντιστοιχεί στο 67% του εθνικού μέσου όρου και στο 36% του μέσου όρου της ΕΕ, κατατάσσοντας την Ηλεία στις χαμηλότερες θέσεις (42η) ανάμεσα

στις ΠΕ της χώρας. Η Ηλεία υστερεί επίσης σε μια σειρά από εναλλακτικούς δείκτες ευημερίας και βρίσκεται στις τελευταίες θέσεις της κατάταξης μεταξύ των ΠΕ της χώρας.

Παραγωγική διάρθρωση και εξειδίκευση

Στην Ηλεία η συμμετοχή του πρωτογενούς τομέα (γεωργία, κτηνοτροφία) στη διαμόρφωση του ΑΕΠ είναι ιδιαίτερα υψηλή (23,5%) και κατέχει την πρώτη θέση ανάμεσα στις ΠΕ της χώρας. Ο δευτερογενής τομέας (μεταποίηση, ενέργεια και κατασκευές) της Ηλείας είναι σχετικά περιορισμένος και συμβάλλει μόνο κατά 12,2% στη διαμόρφωση του ΑΕΠ, έχοντας φθίνουσα συμμετοχή την τελευταία δεκαετία. Ο τριτογενής τομέας (εμπόριο και υπηρεσίες) είναι ο μεγαλύτερος τομέας της οικονομίας και συμβάλλει με 64,3% στη διαμόρφωση του τοπικού ΑΕΠ.

Το μέγεθος των επιχειρήσεων είναι εξαιρετικά μικρό και δεν ξεπερνά τους 1,5 εργαζομένους ανά επιχείρηση (2,6 εργαζόμενους ανά επιχείρηση αν αφαιρεθεί η γεωργία). Το μέγεθος αυτό είναι σημαντικά χαμηλότερο από το μέσο όρο της χώρας και επηρεάζει την παραγωγικότητα και ανταγωνιστικότητα των κλάδων της περιοχής.

Η Ηλεία εξάγει το 7,3% του παραγόμενου ΑΕΠ της, μέγεθος που την κατατάσσει περίπου στη μέση της κλίμακας των ΠΕ της χώρας. Παρότι ο εξαγωγικός προσανατολισμός του πρωτογενούς τομέα είναι σημαντικός, η έλλειψη σημαντικής επεξεργασίας των προϊόντων που θα συνέβαλε στη σύνδεση με τον κλάδο των τροφίμων, περιορίζει την προστιθέμενη αξία για την τοπική οικονομία.

Η περιοχή διαθέτει σημαντικές και εύφορες πεδινές εκτάσεις οι οποίες ευνοούν τη γεωργική παραγωγή. Οι σημαντικότερες καλλιέργειες στην Ηλεία με βάση την έκταση την οποία καταλαμβάνουν είναι οι ελαιώνες (37,6%), τα κτηνοτροφικά φυτά για ζωοτροφές (16,8%), οι βοσκότοποι (9,4%), τα λοιπά σιτηρά (8,5%). Σε όλες τις παραπάνω καλλιέργειες η Ηλεία διαθέτει εξειδίκευση σε σχέση με τη χώρα. Η Ηλεία διαθέτει επίσης σημαντική ζωική παραγωγή, η οποία περιλαμβάνει μεγάλο αριθμό αιγοπροβάτων (361 χιλιάδες ζώα), βοοειδών (7 χιλιάδες ζώα) και κυψελών (περίπου 25 χιλιάδες).

Τουρισμός και πολιτισμός

Η Ηλεία διαθέτει μοναδικούς πολιτιστικούς, αρχαιολογικούς και φυσικούς πόρους και δικαίως θεωρείται λίκνο πολιτισμού και αθλητισμού. Τα κυριότερα σημεία ενδιαφέροντος της Ηλείας είναι το αρχαιολογικό τρίπολο που συνθέτουν οι χώροι: α) της Αρχαίας Ολυμπίας, ο οποίος αποτελεί μνημείο παγκόσμιας κληρονομιάς και στον οποίο βρίσκεται το ιερό του Ολυμπίου Διός, β) του Ναού του Επικούριου Απόλλωνα και γ) της αγοράς και του θεάτρου της αρχαίας πόλης-κράτους Ήλιδας, στην οποία γεννήθηκε η ιδέα των Ολυμπιακών Αγώνων. Επιπρόσθετα, στην περιοχή βρίσκεται το Φράγκικο κάστρο Χλεμούτσι και πλήθος σημαντικών θρησκευτικών μνημείων. Η ανάδειξη των αρχαιοτήτων και του πολιτιστικού πλούτου γίνεται μέσω της λειτουργίας σημαντικού αριθμού μουσείων.

Επιπλέον, υπάρχουν τοπία ιδιαίτερου κάλλους, πολλά από τα οποία είναι χαρακτηρισμένα ως περιοχές Natura 2000, και ένα εκτεταμένο θαλάσσιο μέτωπο με σημαντικές παραλίες, εκ των οποίων αρκετές διαθέτουν γαλάζια σημαία. Η Ηλεία είναι η μόνη ΠΕ της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας η οποία διαθέτει τέσσερα ξενοδοχεία 5*, των οποίων η δυναμικότητα ξεπερνούσε τις 3 χιλ. κλίνες κατά το 2019.

Ενώ η επισκεψιμότητα των αρχαιολογικών χώρων και των μουσείων της Ηλείας είναι στις πρώτες 7-8 θέσεις μεταξύ των ΠΕ της χώρας και πολύ πάνω από τον εθνικό μέσο όρο, οι αφίξεις και διανυκτερεύσεις τουριστών ανά κάτοικο, καθώς και η πληρότητα των ξενοδοχειακών μονάδων, βρίσκονται πολύ κάτω από τον εθνικό μέσο όρο.

Περιβάλλον και χωροταξία

Οι περιοχές Natura στην Ηλεία καλύπτουν ένα μεγάλο μέρος του παραλιακού μετώπου και του θαλάσσιου χώρου της, γεγονός που ασκεί σημαντικές πιέσεις ως προς το είδος και την ένταση της τουριστικής (και όχι μόνο) δραστηριότητας που μπορεί να αναπτυχθεί κυρίως στο θαλάσσιο μέτωπο. Οι σημαντικότερες από αυτές είναι η λιμνοθάλασσα Κοτυχίου με το δάσος Στροφιλιάς και η λίμνη Καϊάφα.

Το Περιφερειακό Χωροταξικό Πλαίσιο της Δυτικής Ελλάδας θέτει μια σειρά θεσμικών ρυθμίσεων για τη διατήρηση, προστασία και ανάδειξη του φυσικού και πολιτιστικού πλούτου, τη διατήρηση και ανάδειξη της ποικιλομορφίας της υπαίθρου, καθώς και τη βιώσιμη διαχείριση των φυσικών πόρων. Τις κυριότερες απειλές κατά του περιβάλλοντος και της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς θεωρείται ότι αποτελούν η κατανάλωση του χώρου από την άναρχη οικιστική ανάπτυξη, το έλλειμμα χωροταξικού σχεδιασμού (τουριστικό, βιομηχανικό, αστικό κλπ.) και οι अपαρχαιωμένες δομές άρδευσης, αστικών αποβλήτων και βιολογικού καθαρισμού.

Υποδομές

Οδικές υποδομές

Η Ηλεία είναι μία από τις τελευταίες ΠΕ της χώρας από τις οποίες δεν διέρχεται σύγχρονος αυτοκινητόδρομος ή δεν έχει άμεση πρόσβαση σε αυτόν. Με μηδέν χιλιόμετρα ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο έκτασης βρίσκεται στο κάτω μέρος της κατάταξης μαζί με ορισμένους ακόμη ηπειρωτικούς νομούς και το μεγαλύτερο μέρος της νησιωτικής χώρας.

Γεωργικές Υποδομές

Η πεδινή Ηλεία αρδεύεται από τεχνητή λίμνη, το φράγμα του Πηνειού, η κατασκευή του οποίου ολοκληρώθηκε το 1968 σε έκταση 20.000 τ.χλμ. και είναι η μεγαλύτερη λίμνη της Πελοποννήσου. Τόσο το φράγμα όσο και το αρδευτικό δίκτυο που διοχετεύει το νερό στις πεδινές εγκαταστάσεις, 60 χρόνια μετά από τη δημιουργία τους, παρακμάζουν.

Σιδηροδρομικές υποδομές

Η Ηλεία δε διαθέτει σύνδεση με το κύριο σιδηροδρομικό δίκτυο της χώρας. Η μοναδική σιδηροδρομική σύνδεση εν λειτουργία είναι η γραμμή Κατάκολου-Αρχαίας Ολυμπίας που εξυπηρετεί τουριστικούς σκοπούς. Ωστόσο, προγραμματίζεται η επαναλειτουργία της υφισταμένης ανενεργής μονής σιδηροδρομικής γραμμής Πάτρας – Πύργου – Καλαμάτας στα τμήματα Πάτρα – Πύργος, συνολικού μήκους 131,8 χλμ. και Αλφειός – Κυπαρισσία – Καλαμάτα, μήκους 119 χλμ. Σε δεύτερη φάση προγραμματίζεται η αναβάθμιση λειτουργίας της γραμμής με τη μετατροπή της από μετρικού σε κανονικού εύρους.

Λιμενικές υποδομές

Η ΠΕ Ηλείας διαθέτει δύο λιμάνια, το Κατάκολο και την Κυλλήνη. Το λιμάνι του Κατάκολου δραστηριοποιείται κυρίως στην κρουαζιέρα, εξυπηρετώντας δρομολόγια με αφετηρία σημαντικά ιταλικά λιμάνια της Αδριατικής και της Τυρρηνικής θάλασσας. Από την άλλη, το λιμάνι της Κυλλήνης αναπτύσσει κυρίως ακτοπλοϊκή δραστηριότητα και δευτερευόντως εμπορική κίνηση τοπικής εμβέλειας. Η Κυλλήνη συνδέεται ακτοπλοϊκά με τα νησιά της Ζακύνθου και της Κεφαλονιάς. Η περιοχή παρουσιάζει σημαντικό έλλειμμα σε λιμένες σκαφών αναψυχής καθώς δε διαθέτει οργανωμένη μαρίνα.

Αεροπορικές υποδομές

Η Ηλεία δεν διαθέτει αεροδρόμιο το οποίο να ανήκει στο πανευρωπαϊκό δίκτυο μεταφορών, έχει όμως σχετικά εύκολη πρόσβαση σε τέσσερα αεροδρόμια (Επιτάλιο, Ανδραβίδα, Άραξος, Καλαμάτα) εκ των οποίων τα τρία τελευταία είναι σε λειτουργία και τα δύο διεθνή (Άραξος και Καλαμάτα), με σημαντική κίνηση και αφίξεις επιβατών και σε απόσταση έως 100 χλμ. από την Ολυμπία.

Υποδομές υγείας

Η περιοχή διαθέτει το Γενικό Νοσοκομείο Πύργου (Ανδρέας Παπανδρέου), το Γενικό Νοσοκομείο Αμαλιάδας και το Γενικό Νοσοκομείο/Κέντρο Υγείας Κρεστένων τα οποία παρέχουν δευτεροβάθμια περίθαλψη. Ταυτόχρονα, λειτουργούν 6 Κέντρα Υγείας (7 συνολικά με το Κρεστένων) και 41 Περιφερειακά Ιατρεία. Αν και ο αριθμός δομών υγείας είναι μεγάλος, η ελλιπής στελέχωση με ιατρικό προσωπικό και οι περιορισμοί σε εξοπλισμό, ιδίως των νοσοκομείων, επηρεάζουν την ασφαλή διαβίωση των κατοίκων της περιοχής και την ελκυστικότητά της σε μορφές τουρισμού μεγαλύτερης διάρκειας (παραθεριστική κατοικία και τουρισμός 3^{ης} ηλικίας).

Υποδομές εκπαίδευσης

Η Ηλεία δεν διαθέτει κανένα Ίδρυμα ή Τμήμα Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Στο παρελθόν υπήρχαν το τμήμα Μουσειολογίας (πρώην τμήμα Διοίκησης, Οικονομίας και Επικοινωνίας Πολιτιστικών και Τουριστικών Μονάδων του πρώην ΤΕΙ Δυτικής Ελλάδας) στον Πύργο και το τμήμα Γεωπονίας στην Αμαλιάδα, ωστόσο καταργήθηκαν το 2021. Τα χαμηλότερα επίπεδα εκπαίδευσης χαρακτηρίζονται από υψηλή αναλογία διδασκόντων προς μαθητές και χαμηλό αριθμό μαθητών ανά σχολική μονάδα, γεγονός που ενδεχομένως οφείλεται στη δημογραφική συρρίκνωση που παρατηρείται στην περιοχή και ιδιαίτερα στις πιο απομακρυσμένες περιοχές.

Αστικές, ενεργειακές, τηλεπικοινωνιακές και περιβαλλοντικές υποδομές

Η Ηλεία καλύπτεται από ευρυζωνικά δίκτυα, αλλά η κάλυψη αυτή αφορά τις πεδινές και πυκνοκατοικημένες περιοχές οι οποίες καλύπτονται από δίκτυα με συμβατικές ταχύτητες. Αντίθετα, οι ορεινές και ηπειρωτικές περιοχές δεν διαθέτουν επαρκή κάλυψη. Αναφορικά με τα δίκτυα ενέργειας, πρόσφατα ανακοινώθηκε η έναρξη κατασκευής του έργου σύνδεσης της Δυτικής Ελλάδας και του Πύργου με το δίκτυο φυσικού αερίου. Ωστόσο, η δυναμικότητα και η κάλυψη του δικτύου στην περιοχή παραμένουν εξαιρετικά χαμηλές. Η περιοχή παρουσιάζει σημαντικές προοπτικές παραγωγής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές.

Αναφορικά με τις αστικές υποδομές, υπάρχουν μια σειρά από εκκρεμότητες οι οποίες αφορούν κυρίως στη βελτίωση ή αναβάθμιση του δικτύου αποχέτευσης και την εφαρμογή και υλοποίηση του Εθνικού Επιχειρησιακού Σχεδίου Διαχείρισης Λυμάτων σε οικισμούς α', β' και γ' προτεραιότητας, οι οποίοι δεν βρίσκονται σε πλήρη συμμόρφωση με την οδηγία 91/271/ΕΟΚ.

Σε σχέση με τη διαχείριση στερεών αποβλήτων, βρίσκεται σε στάδιο κατασκευής ένας Χώρος Υγειονομικής Ταφής Υπολειμμάτων (ΧΥΤΥ) στην Ηλεία, ενώ δεν έχει κατασκευαστεί ο προβλεπόμενος Σταθμός Μεταφόρτωσης Απορριμμάτων (ΣΜΑ), αλλά ένας Σταθμός Μεταφόρτωσης Ανακυκλώσιμων Υλικών (ΣΜΑΥ) στον Δήμο Πηνειού. Ωστόσο, έχει υπογραφεί η σύμβαση και βρίσκεται σε εξέλιξη η κατασκευή και λειτουργία μονάδας επεξεργασίας Αστικών Στερεών Απορριμμάτων.

Έργα σε εξέλιξη

Στην ΠΕ Ηλείας υλοποιούνται δράσεις και έργα από τα Επιχειρησιακά Προγράμματα του ΕΣΠΑ 2014-20, το Εθνικό Πρόγραμμα Ανάπτυξης (ΕΠΑ) (πρώην ΠΔΕ), το Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης (ΠΑΑ) 2014-20 και τους εκάστοτε Αναπτυξιακούς Νόμους που βρίσκονται σε ισχύ. Συνολικά, έχουν κατανεμηθεί πόροι δημόσιας δαπάνης ύψους €435 εκατ. για υποδομές, την προστασία του περιβάλλοντος και την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας.

Στη νέα Προγραμματική Περίοδο 2021-27, η Ηλεία θα έχει τη δυνατότητα να αντλήσει πόρους για τη χρηματοδότηση έργων και δράσεων από το ΠΕΠ Δυτικής Ελλάδας 2021-27, τα Τομεακά Προγράμματα του ΕΣΠΑ, το Ταμείο Ανάκαμψης, το Πράσινο Ταμείο, το Πρόγραμμα "Αντώνης Τρίτσης", το ΕΠΑ 2021-25 και το ΠΑΑ 2021-27.

Συνολική αξιολόγηση

Στη συνέχεια παρουσιάζονται τα πλεονεκτήματα, οι αδυναμίες, οι ευκαιρίες και οι απειλές για την ανάπτυξη της Ηλείας, με ξεχωριστή αναφορά στην περιοχή της Αρχαίας Ολυμπίας.

Πλεονεκτήματα

Ηλεία

Η Ηλεία διαθέτει ένα μεγάλο εύρος από ισχυρά σημεία και συγκριτικά πλεονεκτήματα. Αυτά συσχετίζονται κυρίως με: (α) την ευνοϊκή γεωμορφολογία και τις εύφορες πεδινές εκτάσεις τις οποίες διαθέτει στο δυτικό τμήμα της, χαρακτηριστικό το οποίο ευνοεί την ανάπτυξη της γεωργίας, (β) το μεγάλο θαλάσσιο μέτωπο το οποίο ευνοεί την ανάπτυξη του τουρισμού, (γ) το σημαντικό πολιτιστικό και αρχαιολογικό απόθεμα, το οποίο περιλαμβάνει ένα πλήθος μνημείων της κλασικής περιόδου (με σημαντικότερα αυτά του αρχαιολογικού τριπόλου: Αρχαία Ολυμπία – Αρχαία Ήλις – Επικούριος Απόλλων), αλλά και νεότερων χρόνων, (δ) τα τοπία της φύσης και τις περιοχές έντονου περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος, (ε) τις δυνατότητες ανάπτυξης θερμαλιστικού τουρισμού υψηλής ποιότητας, (στ) τους παραδοσιακούς ορεινούς οικισμούς, (ζ) τα δύο σημαντικά λιμάνια της περιοχής, τα οποία εντάσσονται στην ευρωπαϊκή λίστα λιμένων και λειτουργούν συμπληρωματικά ως πύλες κρουαζιέρας και επικοινωνίας με Ζάκυνθο – Κεφαλονιά, (η) την πρόσβαση σε τέσσερα αεροδρόμια (Άραξος, Καλαμάτα, Ανδραβίδα, Επιτάλιο), εκ των οποίων τα τρία πρώτα ενεργά και τα δύο πρώτα διεθνή, (θ) τη γεωγραφική εγγύτητα και τα οφέλη αλληλεπίδρασης με δύο μεγάλες πόλεις (Πάτρα, Καλαμάτα) και την ύπαρξη σημαντικών επώνυμων αγροτικών προϊόντων, και (ι) την ύπαρξη ισχυρών δεσμών των κατοίκων με τον τόπο τους και υψηλού αισθήματος υπερηφάνειας για την πολιτιστική τους κληρονομιά.

Αρχαία Ολυμπία

Τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της Αρχαίας Ολυμπίας σχετίζονται με το γεγονός ότι διαθέτει ένα παγκοσμίου φήμης αρχαιολογικό μνημείο, το οποίο αποτελεί το λίκνο των Ολυμπιακών Αγώνων και των παγκοσμίου εμβέλειας σύμβολων της εκειχειρίας και της ειρηνικής συνύπαρξης. Η Αρχαία Ολυμπία έχει τη δυνατότητα να αξιοποιήσει το brand name της, διαμορφώνοντας μια συνολική στρατηγική έξυπνης και πράσινης τοπικής ανάπτυξης, η οποία θα δημιουργεί υπηρεσίες και προϊόντα ποιότητας, αξίες και φήμη σε τοπική, περιφερειακή και παγκόσμια κλίμακα.

Αδυναμίες και ελλείψεις

Ηλεία

Με βάση την ανάλυση, οι αδυναμίες και τα προβλήματα της Ηλείας, οι οποίες διαμορφώνουν το χαμηλό επίπεδο ανάπτυξης και ευημερίας, σχετίζονται με: (α) την έλλειψη σημαντικών μεταφορικών υποδομών οι οποίες να συνδέουν την περιοχή στον άξονα Βορρά-Νότου με την Αχαΐα και τη Μεσσηνία, και στον άξονα Ανατολή-Δύση με την Αρκαδία και μέσω αυτών των αξόνων με την Πελοπόννησο και το υπόλοιπο εθνικό δίκτυο, (β) την έλλειψη ενός σύγχρονου και επικαιροποιημένου χωροταξικού και πολεοδομικού πλαισίου το οποίο να προσδιορίζει με ρεαλισμό αλλά και ασφάλεια για την προστασία του περιβάλλοντος και της βιοποικιλότητας τις επιτρεπόμενες χρήσεις γης και δραστηριότητες στις περιοχές περιβαλλοντικής προστασίας, όπως οι περιοχές Natura και τις διαβαθμίσεις στις ευρύτερες περιοχές επιρροής, (γ) τις ελλείψεις περιβαλλοντικών και αστικών υποδομών για την προστασία του περιβάλλοντος από τα αστικά απόβλητα, αλλά κυρίως από τα απόβλητα της γεωργικής παραγωγής (φυτοφάρμακα και λιπάσματα), τα οποία ρυπαίνουν μέσω των ποταμών και χειμάρρων το θαλάσσιο περιβάλλον και απειλούν τη βιοποικιλότητα, αλλά και το ανθρωπογενές περιβάλλον, (δ) τις ελλείψεις αγροτικών υποδομών, (ε) τις αδυναμίες στην παραγωγική συγκρότηση της τοπικής οικονομίας με κύριες την έλλειψη της μεταποίησης από την τοπική παραγωγική βάση, τις καλλιέργειες χαμηλής προστιθέμενης αξίας στον πρωτογενή τομέα

και τη χαμηλή παραγωγικότητα του τουρισμού, (στ) το μικρό μέγεθος των επιχειρήσεων σε σχέση με τον εθνικό μέσο όρο και την έλλειψη επιχειρηματικών υποδομών, με συνέπεια την περιορισμένη εξωστρέφεια και τη χαμηλή παραγωγικότητα εργασίας, αλλά και την περιορισμένη καινοτομία σε προϊόντα και μεθόδους παραγωγής ή καλλιέργειας, (ζ) τις αδυναμίες στην εξειδίκευση και κατάρτιση του ανθρώπινου δυναμικού, ιδίως στους δυναμικούς κλάδους του τουρισμού και της γεωργίας ακριβείας, (η) την ανάγκη καλύτερης ανάδειξης, σύνδεσης και αξιοποίησης των αρχαιολογικών χώρων της περιοχής, (θ) τη σχετικά αργή απορροφητικότητα των αναπτυξιακών πόρων του ΕΣΠΑ, (ι) το κατακερματισμένο σύστημα υγείας με ελλείψεις σε προσωπικό και υποδομές, το οποίο δεν προσφέρει τις υπηρεσίες που απαιτούνται για τη στήριξη του μόνιμου πληθυσμού και των τουριστικών ροών, (κ) την πληθυσμιακή συρρίκνωση, η οποία είναι συνεχής τις τελευταίες τέσσερις δεκαετίες, και τη δημογραφική γήρανση η οποία απειλεί κυρίως την αγροτική παραγωγή και τις ημιορεινές και ορεινές περιοχές, (λ) τα ελλείμματα επάρκειας και ποιότητας σε τουριστικές υποδομές (ξενοδοχεία, αθλητικές εγκαταστάσεις κλπ., (μ) την έλλειψη αξιοποίησης των περιοχών Natura με ειδικές μορφές περιβαλλοντικού τουρισμού, (ν) την έλλειψη συνολικά υποδομών για εναλλακτικό τουρισμό (αθλητικό, συνεδριακό, εκθεσιακό, πολιτιστικό), (ξ) την περιορισμένη συνεργασία και δικτύωση μεταξύ των τομέων του τουρισμού και του πολιτισμού και (ο) την περιορισμένη διαφοροποίηση των τουριστικών προϊόντων και υπηρεσιών προς όλους τους τουρίστες (με την επικράτηση είτε του μαζικού, είτε του διερχόμενου τουρισμού).

Αρχαία Ολυμπία

Οι μέχρι τώρα σημαντικές παρεμβάσεις στην Αρχαία Ολυμπία δεν έχουν καταφέρει ακόμη να μετατρέψουν την ύπαρξη ενός παγκοσμίου εμβέλεια αρχαιολογικού και πολιτιστικού πόρου που συνδέεται με το ειδικό βάρος και τη διεθνή ακτινοβολία των Ολυμπιακών Αγώνων σε προστιθέμενη αξία για την περιοχή. Επίσης, δεν έχουν καταφέρει ακόμη να μετατρέψουν την υφιστάμενη επισκεψιμότητα των αρχαιολογικών μνημείων σε σημαντική προστιθέμενη αξία για την περιοχή, καθώς μεγάλο μέρος των τουριστικών ροών είναι διερχόμενο. Οι αδυναμίες και τα προβλήματα της Αρχαίας Ολυμπίας συσχετίζονται: (α) με την περιορισμένη συνδεσιμότητα της περιοχής με τους εθνικούς οδικούς άξονες, αλλά και το οδικό δίκτυο της Πελοποννήσου, (β) την αδυναμία διαχείρισης με τις υφιστάμενες δυνατότητες του παγκοσμίου εμβέλεια brand name της περιοχής και την ενίσχυση της επισκεψιμότητας, (γ) την έλλειψη διαμορφωμένων και ελκυστικών εναλλακτικών τουριστικών προϊόντων για την καλύτερη αξιοποίηση του διερχόμενου τουρισμού και την προσέλκυση τουρισμού βραχυχρόνιας και μακροχρόνιας διαμονής, (δ) την έντονη διαφοροποίηση σε ποιότητα και ελκυστικότητα του τοπικού τουριστικού κεφαλαίου, το οποίο περιλαμβάνει τον ξενοδοχειακό εξοπλισμό και την εστίαση, (ε) τη χαμηλή αισθητική του οικιστικού πλέγματος της Αρχαίας Ολυμπίας σε σχέση με τις προσδοκίες των επισκεπτών αλλά και σε σχέση με τις απαιτήσεις που παράγει η γεινίαση σε έναν κορυφαίο αρχαιολογικό χώρο διεθνούς εμβέλεια, (στ) τις ελλείψεις σε αστικές και πολιτιστικές υποδομές, (ζ) την ελλιπή στελέχωση του Δήμου με επιστημονικό και τεχνικό προσωπικό για την καλύτερη αξιοποίηση των διαθέσιμων αναπτυξιακών πόρων και την πιο αποτελεσματική υλοποίηση των αναπτυξιακών πολιτικών και (η) τις αρνητικές επιπτώσεις στο τοπίο και την παραγωγή από τις πυρκαγιές.

Ευκαιρίες

Η περίοδος που διανύουμε χαρακτηρίζεται από σημαντικές ευκαιρίες, οι οποίες, αν αξιοποιηθούν, θα συμβάλουν αποφασιστικά στη δραστική βελτίωση του επιπέδου ανάπτυξης και ευημερίας της περιοχής. Οι ευκαιρίες αυτές περιλαμβάνουν το μεγάλο ύψος των αναπτυξιακών πόρων οι οποίοι είναι διαθέσιμοι στα Επιχειρησιακά Προγράμματα του ΕΣΠΑ, τις δράσεις του Ταμείου Ανάκαμψης, του Εθνικού Προγράμματος Ανάπτυξης και του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης και οι οποίοι ξεπερνούν αθροιστικά τα €90 δισ. για την τρέχουσα δεκαετία σε εθνικό επίπεδο. Μια δεύτερη σημαντική ευκαιρία είναι ότι ο προσανατολισμός των αναπτυξιακών πολιτικών αναγνωρίζει πλέον τη σημασία του πολιτισμού και του τουρισμού στην τοπική

και περιφερειακή ανάπτυξη. Μια τρίτη ευκαιρία που προκύπτει για την τοπική οικονομία είναι η εξάπλωση των τεχνολογιών πληροφορικής με εφαρμογές οι οποίες μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την ενίσχυση της παραγωγικότητας κρίσιμων τοπικών κλάδων, όπως η γεωργία (π.χ. γεωργία ακριβείας), ο τουρισμός (π.χ. προβολή) και οι δημόσιες υπηρεσίες προς τους πολίτες. Σημαντική ευκαιρία αποτελούν ασφαλώς και οι προβλεπόμενες μεταφορικές υποδομές, οι οποίες βασίζονται στον σχεδιασμό εθνικού επιπέδου (διευρωπαϊκά δίκτυα), αλλά και περιφερειακού επιπέδου (Περιφερειακό Χωροταξικό ΔΕ) και τις προτεινόμενες σε αυτό βελτιώσεις και επεκτάσεις στους πρωτεύοντες και δευτερεύοντες ενδοπεριφερειακούς άξονες.

Άλλες ευκαιρίες για την περιοχή αποτελούν επίσης η έναρξη του έργου κατασκευής δικτύου φυσικού αερίου που θα φτάνει αρχικά στον Πύργο και μεσοπρόθεσμα θα καλύψει και τις άλλες περιοχές, η περαιτέρω ανάπτυξη και αξιοποίηση των καθιερωμένων Φεστιβάλ Αρχαίας Ολυμπίας και Αρχαίας Ήλιδος, το μοναδικό παγκόσμιο γεγονός της τελετής της Αφής της Ολυμπιακής Φλόγας, η ελκυστικότητα της περιοχής για την ανάπτυξη τουρισμού τρίτης ηλικίας και εναλλακτικού τουρισμού (αθλητικού - συνεδριακού - εκθεσιακού), η αξιοποίηση του υδατοδρομίου στην Κυλλήνη για προσέλκυση τουριστών από τα νησιά του Ιονίου, αλλά και άλλους σημαντικούς τουριστικούς προορισμούς (Αττική, Αργολίδα, Κυκλάδες), η ευφορία του εδάφους και η δυνατότητα αξιοποίησης νέων σύγχρονων καλλιεργειών (ελαιούχοι και ενεργειακοί σπόροι, βιομηχανική κάνναβη), η κλιματολογικά εφικτή επέκταση της τουριστικής περιόδου (η οποία όμως απαιτεί τη διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος για να συνδυαστεί με την προσέλκυση τουριστών υψηλότερου εισοδήματος), και ο νέος Αναπτυξιακός Νόμος, ο οποίος προβλέπει για την Ηλεία επιδοτήσεις μέχρι 70%.

Επιπλέον, ευκαιρίες αποτελούν, η εκπόνηση Ειδικού Πολεοδομικού Σχεδίου για το θαλάσσιο μέτωπο της Ηλείας (έχει ενταχθεί για χρηματοδότηση στο ΤΑΑ), το οποίο θα προσδιορίσει με σαφήνεια τις χρήσεις γης σε περιοχές οι οποίες γειτνιάζουν με ζώνες Natura, η ολοκλήρωση σε σύντομο διάστημα των Ειδικών Χωροταξικών Πλαισίων για τον Τουρισμό, τις ΑΠΕ και τη Βιομηχανία, καθώς και η πρόβλεψη χρηματοδότησης έργων αστικών αναπλάσεων από το Ταμείο Ανάκαμψης και το Πράσινο Ταμείο.

Τέλος, μια σημαντική ευκαιρία είναι η δυνατότητα που παρέχει το ισχύον θεσμικό πλαίσιο για τη δημιουργία μιας τοπικής αναπτυξιακής δομής, η οποία να διαθέτει κλίμακα, επιστημονική στελέχωση και αποτελεσματικότητα και η οποία θα αναλάβει την υλοποίηση αυτού του σχεδίου ανάπτυξης και τη διαχείριση και αξιοποίηση του παγκόσμιου brand name της περιοχής με ευφυή και σύγχρονο τρόπο, συνδέοντας τη φήμη του ονόματος με τοπικές παραγωγικές αλυσίδες αξίας υψηλής ποιότητας και την παγκόσμια κοινότητα.

Πρέπει να τονιστεί, τέλος, ότι η ευρεία συμμετοχή στη διαβούλευση, η αποδοχή και η συναίνεση για την υλοποίηση του παρόντος αναπτυξιακού σχεδίου της διαΝΕΟσις διευκολύνει τον αναπτυξιακό σχεδιασμό και συμβάλλει στην καλύτερη και έγκαιρη αξιοποίηση των πολλών ευκαιριών που παρουσιάζονται στην περιοχή.

Απειλές

Οι περισσότερες απειλές για την περιοχή της Ηλείας και της Αρχαίας Ολυμπίας είναι εξωγενείς, όπως η ενεργειακή κρίση, οι σεισμοί, οι πυρκαγιές, οι καιρικές συνθήκες για τη γεωργική παραγωγή ή ένας νέος κύκλος πανδημίας και αφορούν το σύνολο της χώρας. Απειλές σε τοπικό επίπεδο μπορούν να προκύψουν από την αδυναμία αποτελεσματικής διακυβέρνησης ανάμεσα στα επίπεδα διοίκησης και τη συνεχιζόμενη ρύπανση των ακτών, την άναρχη δόμηση αλλά και την αδυναμία αποτελεσματικής συνεργασίας και κοινού βηματισμού σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο.

Πλαίσιο Σ1 Ανάλυση SWOT

Πλεονεκτήματα	Αδυναμίες
<p>Ηλεία</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ευνοϊκή γεωμορφολογία και εύφορες πεδινές εκτάσεις • Μεγάλο θαλάσσιο μέτωπο • Σημαντικό πολιτιστικό και αρχαιολογικό απόθεμα • Τοπία της φύσης και τις περιοχές έντονου περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος • Δυνατότητες ανάπτυξης θερμαλιστικού τουρισμού • Παραδοσιακοί ορεινοί οικισμοί • Σημαντικά λιμάνια • Πρόσβαση σε τέσσερα αεροδρόμια • Γεωγραφική εγγύτητα με τις πόλεις της Πάτρας και της Καλαμάτας • Επώνυμα αγροτικά προϊόντα • Ισχυροί δεσμοί των κατοίκων με τον τόπο τους και αίσθημα υπερηφάνειας για την πολιτιστική του κληρονομιά <p>Αρχαία Ολυμπία</p> <ul style="list-style-type: none"> • Λίκνο των Ολυμπιακών Αγώνων • Ισχυρό Brand name 	<p>Ηλεία</p> <ul style="list-style-type: none"> • Έλλειψη σημαντικών μεταφορικών υποδομών • Έλλειψη ενός σύγχρονου και επικαιροποιημένου χωροταξικού και πολεοδομικού πλαισίου • Ελλείψεις περιβαλλοντικών και αστικών υποδομών για την προστασία του περιβάλλοντος • Ελλείψεις αγροτικών υποδομών • Αδυναμίες στην παραγωγική συγκρότηση της οικονομίας • Μικρό μέγεθος επιχειρήσεων • Αδυναμίες στην εξειδίκευση και κατάρτιση του ανθρώπινου δυναμικού • Αδυναμία ανάδειξης, σύνδεσης και αξιοποίησης των αρχαιολογικών χώρων της περιοχής • Αργή απορροφητικότητα αναπτυξιακών πόρων του ΕΣΠΑ • Κατακερματισμένο σύστημα υγείας • Πληθυσμιακή συρρίκνωση • Ελλείμματα επάρκειας και ποιότητας σε τουριστικές υποδομές • Έλλειψη αξιοποίησης των περιοχών Natura • Έλλειψη υποδομών για εναλλακτικό τουρισμό • Περιορισμένη συνεργασία και δικτύωση μεταξύ των τομέων του τουρισμού και του πολιτισμού • Περιορισμένη διαφοροποίηση των τουριστικών προϊόντων <p>Αρχαία Ολυμπία</p> <ul style="list-style-type: none"> • Περιορισμένη συνδεσιμότητα με εθνικούς οδικούς άξονες • Αδυναμία διαχείρισης με τις υφιστάμενες δυνατότητες του παγκοσμίου εμβέλειας brand name • Έλλειψη διαμορφωμένων και ελκυστικών εναλλακτικών τουριστικών προϊόντων • Διαφοροποίηση ποιότητας και ελκυστικότητας τοπικού τουριστικού κεφαλαίου • Χαμηλή αισθητική οικιστικού πλέγματος Αρχαίας Ολυμπίας • Ελλείψεις σε αστικές και πολιτιστικές υποδομές • Ελλιπής στελέχωση του Δήμου με επιστημονικό και τεχνικό προσωπικό • Αρνητικές επιπτώσεις στο τοπίο και την παραγωγή από τις πυρκαγιές
Ευκαιρίες	Απειλές
<ul style="list-style-type: none"> • Μεγάλο ύψος των αναπτυξιακών πόρων • Αναγνώριση σημασίας του πολιτισμού και του τουρισμού στην τοπική και περιφερειακή ανάπτυξη • Εξάπλωση των τεχνολογιών πληροφορικής • Προβλεπόμενες μεταφορικές υποδομές • Έναρξη του έργου κατασκευής δικτύου φυσικού αερίου • Ανάπτυξη και αξιοποίηση των καθιερωμένων Φεστιβάλ Αρχαίας Ολυμπίας και Αρχαίας Ήλιδος • Τελετή της Αφής της Ολυμπιακής Φλόγας • Τουρισμός τρίτης ηλικίας και εναλλακτικού τουρισμού • Αξιοποίηση του υδατοδρομίου στην Κυλλήνη • Ευφορία του εδάφους • Αξιοποίηση νέων σύγχρονων καλλιεργειών • Κλιματολογικά εφικτή επέκταση της τουριστικής περιόδου • Νέος Αναπτυξιακός Νόμος • Ειδικό Πολεοδομικό Σχέδιο για το θαλάσσιο μέτωπο • Ειδικά Χωροταξικά Πλαίσια • Δημιουργία τοπικής αναπτυξιακής δομής • Ευρεία συμμετοχή στη διαβούλευση για το παρόν πρόγραμμα 	<p>Εξωγενείς</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ενεργειακή κρίση • Σεισμοί • Πυρκαγιές • Κλιματική αλλαγή (ιδιαίτερα για τη γεωργική παραγωγή) • Πανδημία <p>Ενδογενείς</p> <ul style="list-style-type: none"> • Αδυναμία αποτελεσματικής διακυβέρνησης • Ρύπανση των ακτών • Άναρχη δόμηση • Έλλειψη συνεργασίας μεταξύ φορέων

Εισαγωγή

Εννοιολογικό πλαίσιο

Η μελέτη για την ανασυγκρότηση της Ηλείας με επίκεντρο την Αρχαία Ολυμπία υλοποιείται σε συνέχεια του μνημονίου συνεργασίας μεταξύ του Υφυπουργού στον Πρωθυπουργό κ. Χρήστο Τριαντόπουλο και της διαΝΕΟσις που υπεγράφη τον Απρίλιο του 2022. Η μελέτη επιδιώκει να αποτυπώσει τα βασικά χαρακτηριστικά και προβλήματα της Περιφερειακής Ενότητας Ηλείας (στο εξής Ηλείας), να αξιολογήσει τα ισχυρά της πλεονεκτήματα και τις αδυναμίες της και να προτείνει μια συνολική στρατηγική και ένα σύνολο πολιτικών για τη βιώσιμη και ισόρροπη ανάπτυξή της. Με δεδομένη τη σημασία της Αρχαίας Ολυμπίας ως μνημείο του παγκόσμιου πολιτισμού και ως παγκόσμιο σύμβολο ειρήνης και αθλητισμού, η μελέτη δίνει ιδιαίτερη σημασία και έμφαση στο επίπεδο της ανάλυσης και το επίπεδο της στρατηγικής και των προτάσεων στο Δήμο της Αρχαίας Ολυμπίας.

Μεθοδολογία υλοποίησης

Η μελέτη αφορά σε μια εδαφικά προσδιορισμένη αναπτυξιακή παρέμβαση σε μια περιοχή μικρής και μεσαίας κλίμακας. Αξιοποιεί τα διαθέσιμα δευτερογενή δεδομένα από τη Στατιστική Υπηρεσία και τους λοιπούς δημόσιους φορείς, όπως Υπουργεία και Οργανισμοί, αλλά αποτυπώνει, όπου είναι δυνατόν, την τοπικά διαθέσιμη γνώση η οποία προκύπτει από στοχευμένες επισκέψεις και συζητήσεις, τόσο με τοπικούς φορείς, όσο και με εκπροσώπους παραγωγών, επαγγελματιών και της κοινωνίας των πολιτών.

Επίσης, αξιοποιεί την υφιστάμενη επιστημονική γνώση προκειμένου να διατυπώσει ένα πλαίσιο παρεμβάσεων το οποίο θα είναι συμβατό και θα αντλεί εμπειρία από τις σύγχρονες προσεγγίσεις και πολιτικές στον τομέα των αναπτυξιακών πολιτικών. Σε αυτό το πλαίσιο, η μελέτη εξετάζει τα δημογραφικά, κοινωνικά και αναπτυξιακά χαρακτηριστικά, την παραγωγική συγκρότηση και εξειδίκευση, την εξωστρέφεια, τις υποδομές και το περιβάλλον, χρησιμοποιώντας, όπου απαιτείται, αναφορές και συγκρίσεις με ευρύτερα γεωγραφικά πλαίσια.

A. Ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης

1. Διεθνής εμπειρία και πλαίσιο ανάλυσης

Διανύουμε μια περίοδο έντονων διαρθρωτικών αλλαγών και αναταράξεων (ο ΟΟΣΑ τις ονομάζει mega-trends) σε διεθνές επίπεδο που προέρχονται από την κλιματική απειλή¹, την τεχνολογική έκρηξη της τέταρτης (ψηφιακής) βιομηχανικής επανάστασης², τις μεγάλες δημογραφικές αλλαγές με κυρίαρχες τη γήρανση και τη μετανάστευση, καθώς και την παγκοσμιοποίηση των πιο κρίσιμων στοιχείων κάθε οικονομίας³. Σε αυτές μπορεί να προσθέσει κανείς τις αλληπάλλληλες κρίσεις χρέους, πανδημίας και ενέργειας, καθώς και την άνοδο της Ασίας και ιδιαίτερα της Κίνας που οδηγεί αναπόφευκτα σε γεωπολιτικές συγκρούσεις.

Ταυτόχρονα, τις τελευταίες 2-3 δεκαετίες φαίνεται ότι οι ανισότητες έχουν αυξηθεί σημαντικά σε όλες τις γεωγραφικές κλίμακες. Παρά την ύπαρξη σημαντικών πολιτικών ανάπτυξης σε εθνικό και κυρίως σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, μια σειρά από περιφέρειες και περιοχές δεν έχουν καταφέρει να αντιμετωπίσουν με αποτελεσματικό τρόπο τα αναπτυξιακά τους προβλήματα, να συγκρατήσουν τον πληθυσμό τους και να προσφέρουν ένα καλύτερο επίπεδο διαβίωσης στους κατοίκους τους.

Ένα κρίσιμο ερώτημα είναι γιατί συμβαίνει αυτό, τουλάχιστον στην ΕΕ, και γιατί δεν μπορούν όλες οι περιοχές να συμμετέχουν στο Ευρωπαϊκό μοντέλο ανάπτυξης. Είναι γνωστό πλέον στην επιστημονική κοινότητα, αλλά και στους διαμορφωτές της Ευρωπαϊκής πολιτικής, ότι οι διαρθρωτικές αλλαγές, όπως η παγκοσμιοποίηση, η ψηφιακή επανάσταση και η δημογραφική κρίση τείνουν να αυξάνουν τις ανισότητες μεταξύ περιφερειών, περιοχών και κοινωνικών ομάδων, καθώς δεν έχουν όλες τις ίδιες ευκαιρίες και δυνατότητες να τις αξιοποιήσουν ή να προσαρμοστούν⁴.

Ταυτόχρονα όμως, αρχίζει να γίνεται κοινή συνείδηση στην ΕΕ ότι ο τρόπος που ασκούνται οι αναπτυξιακές πολιτικές δεν συμβάλει πάντοτε στην αντιμετώπιση των προβλημάτων και της αναπτυξιακής υστέρησης πολλών περιοχών. Οι πολιτικές οι οποίες σχεδιάζονται και υλοποιούνται από τα πάνω (top-down) και οι οριζόντιες πολιτικές, παρά τη σημασία τους για την εξασφάλιση ίσων συνθηκών πρόσβασης σε δημόσια αγαθά και υπηρεσίες, συχνά δεν είναι σε θέση να δουν και να λάβουν υπόψη τους τις σημαντικές ιδιαιτερότητες (ευκαιρίες ή προβλήματα) των τοπικών οικονομιών και κοινωνιών. Για αυτό το λόγο, η αναπτυξιακή εργαλειοθήκη της ΕΕ έχει διευρυνθεί την τελευταία περίοδο με την εισαγωγή της έννοιας της 'εδαφικής ανάπτυξης' (territorial development) και της έννοιας της τοπικά προσδιορισμένης ανάπτυξης (place-based growth). Οι δύο αυτές έννοιες θα ενσωματωθούν σταδιακά στον αναπτυξιακό σχεδιασμό (το πρώτο βήμα είναι οι Ολοκληρωμένες Χωρικές Επενδύσεις – ΟΧΕ) και θα λειτουργήσουν συμπληρωματικά με τον κεντρικό και περιφερειακό σχεδιασμό, αναδεικνύοντας την τοπική εμπειρία και γνώση ως βασικά συστατικά της αναπτυξιακής διαδικασίας.

Αυτός ακριβώς είναι ο ρόλος αυτής της μελέτης. Καλύπτει ένα κενό στη διαδικασία του αναπτυξιακού σχεδιασμού, αποτυπώνοντας την υφιστάμενη κατάσταση, τα συγκριτικά πλεονεκτήματα, τα προβλήματα

¹ Η οποία μεταβάλλει δραματικά τις προτεραιότητες πολιτικής και τις τεχνολογίες παραγωγής ενέργειας.

² Η οποία μεταβάλλει τα παραγωγικά πρότυπα, τις εργασιακές σχέσεις και τα πρότυπα εγκατάστασης των επενδύσεων και του ανθρώπινου δυναμικού.

³ Η παγκοσμιοποίηση σημαντικών τομέων, όπως το εμπόριο, οι επενδύσεις, οι αλυσίδες αξίας, η ενέργεια και η γνώση έχουν λάβει πρωτοφανείς διαστάσεις στις πρώτες δύο δεκαετίες του 21^{ου} αιώνα.

⁴ Ένας σημαντικός αριθμός πρόσφατων εργασιών και μελετών διερευνούν και αναδεικνύουν το ρόλο των νέων ψηφιακών τεχνολογιών (Njangang, et al., 2022; Richmond and Triplett, 2018; Barbero and Rodríguez-Crespo, 2022), της παγκοσμιοποίησης (Ezcurrea and Rodríguez-Pose, 2013), της έξυπνης εξειδίκευσης (Foray, 2018; Asheim, 2019), και των mega-trends (Gaub, 2019) στις προοπτικές (Iammarino, et al, 2019; Rodríguez-Pose and Ketterer, 2020) των περιοχών που βρίσκονται σε αναπτυξιακή υστέρηση.

και τις ευκαιρίες στην τοπική κλίμακα, λαμβάνοντας υπόψη τα οικονομικά, δημογραφικά, κοινωνικά, περιβαλλοντικά και αναπτυξιακά δεδομένα, το πλαίσιο πολιτικής στο εθνικό και το περιφερειακό επίπεδο, αλλά και τις προτάσεις και ιδέες της τοπικής κοινωνίας, όπως προκύπτουν από τη διαβούλευση. Ο σκοπός της μελέτης είναι να διαμορφώσει μια στρατηγική για την τοπική κλίμακα της Ηλείας που να είναι βιώσιμη, να ενσωματώνει τις σύγχρονες κατευθύνσεις της Ευρωπαϊκής στρατηγικής για ευφυή και πράσινη ανάπτυξη για όλους (Smart, Green and Inclusive Growth), να απαντά στα προβλήματα της περιοχής, αλλά ταυτόχρονα να είναι εξωστρεφής και να συμβάλει στη συμμετοχή ευρύτερων κοινωνικών ομάδων στην αναπτυξιακή προσπάθεια και τα οφέλη της.

Η μελέτη θα περιλαμβάνει επίσης ένα πλαίσιο πολιτικών με στόχο να αντιμετωπιστούν οι αιτίες των προβλημάτων. Οι πολιτικές αυτές θα έχουν ως στόχο την υλοποίηση της αναπτυξιακής στρατηγικής και για να είναι αποτελεσματικές θα πρέπει να χαρακτηρίζονται από: (α) διάρκεια και συνέχεια, (β) να έχουν αναδιανεμητικό χαρακτήρα με την έννοια της διάθεσης περισσότερων αναπτυξιακών πόρων σε περιοχές που δεν διαθέτουν αρκετούς, (γ) να ενεργοποιούν και όχι να κοιμίζουν τα αντανάκλαστικά των τοπικών κοινωνιών, (δ) να προσαρμόζονται στις ανάγκες και ιδιαιτερότητες της περιοχής, (ε) να διέπονται από την αρχή της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας και (στ) να αποφεύγουν τη μονομέρεια, καθώς όλες οι πολιτικές έχουν όρια⁵.

Οι πολιτικές της μελέτης θα πρέπει να δίνουν έμφαση στην ενίσχυση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της περιοχής, αλλά με μια νέα οπτική γωνία smart, green and inclusive.

2. Δημογραφικές τάσεις και ανθρώπινο δυναμικό

Δημογραφικές τάσεις

Ο πληθυσμός της Ηλείας με βάση την απογραφή του 2021 ανέρχεται σε 149.350 κατοίκους και αποτελεί την 13^η σε μέγεθος Περιφερειακή Ενότητα της Χώρας (Πίνακας 1). Η Ηλεία έχει υποστεί την τελευταία δεκαετία μια μείωση του πληθυσμού της η οποία είναι μεγαλύτερη από αυτή της Χώρας, ενώ η συνολική μείωση σε σχέση με τον πληθυσμό του 1961 (187.713 κάτοικοι) είναι της τάξης του 20%. Η πληθυσμιακή της πυκνότητα, η οποία σε σημαντικό βαθμό προσδιορίζει και το εύρος των οικονομικών δραστηριοτήτων, είναι σχετικά χαμηλή (72%) σε σχέση με τη χώρα και η μισή περίπου (52%) σε σχέση με την ΕΕ. Ο βαθμός γήρανσης του πληθυσμού είναι αντίστοιχος με αυτόν της χώρας (98%), αλλά αισθητά μεγαλύτερος σε σχέση με την ΕΕ (132%). Το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού (55%) ζει σε αγροτικές και το μικρότερο (45%) ζει σε αστικές περιοχές, γεγονός που διαφοροποιεί σημαντικά την Ηλεία από το εθνικό πρότυπο εγκατάστασης του πληθυσμού.

Ανθρώπινο δυναμικό και κοινωνικές ανάγκες

Με βάση τις μετρήσεις της ΕΛΣΤΑΤ για το 2021, ένα σχετικά υψηλό μέρος του πληθυσμού έχει απασχόληση (46,5%), το οποίο είναι λίγο πάνω από το μέσο όρο της χώρας (103%) και κοντά στο μέσο όρο της ΕΕ (96%). Για το λόγο αυτό, το ποσοστό ανεργίας υπολογίζεται στο 7,1%, το οποίο είναι περίπου το μισό σε σχέση με αυτό της Χώρας (48%) και επίσης χαμηλότερο από το μέσο όρο της ΕΕ (88%). Η επίδοση αυτή, η οποία οφείλεται στο υψηλό ποσοστό απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα, κατατάσσει την Ηλεία στις χαμηλότερες, δηλαδή καλύτερες, θέσεις (42^η) σε σχέση με το ποσοστό ανεργίας μεταξύ των Π.Ε. της Χώρας⁶.

⁵ Πετράκος και Ψυχάρης (2016)

⁶ Τα στοιχεία ανεργίας του ΟΑΕΔ (2022) δίνουν μια διαφορετική εικόνα. Στο 12μηνο Οκτωβρίου 2021 – Σεπτεμβρίου 2022, οι εγγεγραμμένοι άνεργοι στην Ηλεία ανέρχονται κατά μέσο όρο στα 15.227 άτομα, εκ των οποίων το 60% είναι μακροχρόνιοι άνεργοι. Με βάση αυτά τα στοιχεία, το ποσοστό ανεργίας ανέρχεται κατά μέσο όρο στο 18-19%. Με την ίδια μέθοδο υπολογισμού, το

Παρά τις σχετικά καλές (σε σχέση με τη χώρα) επιδόσεις στην απασχόληση, η ποιότητα του ανθρώπινου δυναμικού της Ηλείας παραμένει χαμηλή, καθώς ένα μικρό μόνο ποσοστό των εργαζομένων (11,2% το 2011) έχουν υψηλό επίπεδο μόρφωσης. Το ποσοστό αυτό είναι το μισό ακριβώς του εθνικού μέσου όρου και κατατάσσει την Ηλεία στην τελευταία θέση μεταξύ των Π.Ε. της χώρας (Πίνακας 1). Επίσης, η Ηλεία φιλοξενεί ένα σημαντικό αριθμό μεταναστών (3,4 άτομα ανά 1000 κατοίκους) οι οποίοι εργάζονται κυρίως στον πρωτογενή τομέα. Το μέγεθος αυτό είναι σημαντικά μεγαλύτερο (162%) σε σχέση με το μέσο όρο της χώρας.

Πέρα από το χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης και κατάρτισης του πληθυσμού, η Ηλεία αντιμετωπίζει και άλλα σημαντικά κοινωνικά προβλήματα, τα οποία αφορούν κυρίως τις ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού οι οποίες απειλούνται από τον κίνδυνο της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού⁷. Οι ομάδες αυτές περιλαμβάνουν τα άτομα με αδυναμία πρόσβασης σε βασικά αγαθά, που ζουν κάτω από το όριο ή σε κίνδυνο φτώχειας, οι πάσχοντες από χρόνια νοσήματα, οι κάτοικοι απομακρυσμένων περιοχών, οι ηλικιωμένοι που ζουν στα όρια της φτώχειας ή με αδυναμία πρόσβασης σε υπηρεσίες, τα ΑμεΑ και οι οικογένειες με προστατευόμενα μέλη ΑμεΑ, οι Ρομά (ο πληθυσμός των οποίων εκτιμάται ότι ξεπερνά τα 4.500 άτομα⁸) και λοιπές περιθωριοποιημένες κοινότητες (όπως μετανάστες), οι πολύτεκνες οικογένειες, οι γυναίκες και παιδιά θύματα κακοποίησης, οι αρχηγοί μονογονεϊκών οικογενειών, οι μακροχρόνια άνεργοι, οι ανασφάλιστοι, οι άπορες οικογένειες, οι εξαρτημένοι και οι άστεγοι (Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, 2015β).

Για την αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων έχουν σχεδιαστεί και εφαρμόζονται σημαντικές πολιτικές σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο, οι οποίες περιλαμβάνουν την κοινωνική ένταξη ευπαθών ομάδων και τη στήριξη από τις υπηρεσίες των Κέντρων Κοινότητας, τα Συμβουλευτικά Κέντρα και τους Ξενώνες Φιλοξενίας, τις Στέγες Υποστηριζόμενης Διαβίωσης και τα Κέντρα Δημέρευσης – Ημερήσιας Φροντίδας, τα ΚΔΑΠ, τα ΚΑΠΗ, το Κοινωνικό Παντοπωλείο, το πρόγραμμα Βοήθεια στο Σπίτι, το Κέντρο ΡΟΜΑ και οι Παιδικό Σταθμοί. Οι δομές αυτές συχνά αντιμετωπίζουν προβλήματα εξοπλισμού, έλλειψης προσωπικού και χρηματοδότησης και έλλειψη κατάλληλων κτιριακών εγκαταστάσεων για την παροχή των κοινωνικών υπηρεσιών. Στην Ηλεία καταγράφονται και πολλές αυτόνομες εθελοντικές δράσεις στον κοινωνικό και περιβαλλοντικό τομέα (Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, 2015β, 2021).

Αν και στην Ηλεία λειτουργούν, με βάση τα στοιχεία από την 6^η ΔΥΠΕ, ένας μεγάλος αριθμός δομών υγείας (3 Νοσοκομεία, 6 Κέντρα Υγείας, 1 Κέντρο Υγείας (πρώην Μ.Υ), 1 Πολυδύναμο Περιφερειακό Ιατρείο, 1 ΤΟΜΥ και 41 Περιφερειακά Ιατρεία), η στελέχωση με ιατρικό προσωπικό και ο εξοπλισμός, ιδίως των νοσοκομείων, αναδεικνύεται από πολλές πλευρές ως βασικό ζήτημα που επηρεάζει την ασφαλή διαβίωση των κατοίκων της περιοχής και την ελκυστικότητα της σε μορφές τουρισμού μεγαλύτερης διάρκειας (παραθεριστική κατοικία και silver economy).

Οικιστικό δίκτυο και χωρική οργάνωση

Το οικιστικό δίκτυο της Ηλείας αναπτύσσεται κυρίως στην πεδινή ζώνη γύρω από το δίπολο Πύργου – Αμαλιάδας, το οποίο, με πληθυσμούς 24.142 και 16.487 κατοίκους αντίστοιχα (το 2011), αποτελεί τον κύριο

ποσοστό ανεργίας στο σύνολο της χώρας ανέρχεται σε 24-25%. Ακόμη και τα στοιχεία του ΟΑΕΔ τείνουν να υπερεκτιμούν την ανεργία (αντίστοιχα, τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ τείνουν να την υποεκτιμούν), είναι ασφαλές να υποστηρίξουμε ότι το ποσοστό ανεργίας στην Ηλεία είναι υψηλότερο από αυτό που δίνει η ΕΛΣΤΑΤ, αλλά είναι επίσης χαμηλότερο από το μέσο όρο της χώρας.

⁷ Άνω του 25% του πληθυσμού της ΠΕ Ηλείας βρίσκεται σε κίνδυνο φτώχειας (Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, 2015β).

⁸ Ειδικά για τους Ρομά, υπάρχουν σημαντικά προβλήματα που εντοπίζονται στους οικισμούς τους και αφορούν κυρίως στην απουσία τίτλων ιδιοκτησίας, στην έλλειψη ρυμοτομικού σχεδίου, την έλλειψη αποχετευτικού δικτύου ακαθάρτων, κακή έως ανύπαρκτη οδοποιία και πεζοδρόμηση, την ανυπαρξία ελεύθερων κοινόχρηστων χώρων και τη συσσώρευση απορριμμάτων στους ελάχιστους υπάρχοντες.

αναπτυξιακό πόλο της περιοχής⁹. Γενικά, το οικιστικό δίκτυο επηρεάζεται από τη γεωμορφολογία (μεγάλες πεδινές εκτάσεις στο δυτικό μέρος της Π.Ε.) και την παραγωγική δομή της Ηλείας, όπου ο πρωτογενής τομέας εξακολουθεί να έχει ένα σημαντικό ρόλο στην παραγωγή και την απασχόληση. Αυτό έχει συμβάλει στην ανάπτυξη ενός γεωγραφικά εκτεταμένου και ισόρροπου πλέγματος, περιορίζοντας τη συγκέντρωση του πληθυσμού στο μεγαλύτερο αστικό κέντρο. Με δεδομένο ότι οι περιοχές της χώρας που ανέπτυξαν κατά το παρελθόν σημαντική μεταποιητική δραστηριότητα και πιο πρόσφατα κάποιας μορφής εξειδικευμένες υπηρεσίες συγκεντρώνουν συνήθως μεγάλο μέρος του πληθυσμού της ενδοχώρας, είναι αναμενόμενο ότι το οικιστικό πρότυπο της περιοχής θα επηρεάσει εάν το παραγωγικό πρότυπο της Ηλείας μεταβληθεί σημαντικά. Το οικιστικό δίκτυο της Ηλείας βρίσκεται στην ακτίνα επιρροής σημαντικών πόλεων της Πελοποννήσου, όπως η Πάτρα με 167.718 κατοίκους, η Καλαμάτα με 53.041 κατοίκους, η Τρίπολη με 30.090 κατοίκους αλλά και το ευρύτερο οικιστικό πλέγμα των γειτονικών νομών της Αχαΐας, της Αρκαδίας και της Μεσσηνίας¹⁰, με τους οποίους βρίσκεται σε άμεση οικονομική και δημογραφική αλληλεπίδραση.

3. Επίπεδο ανάπτυξης και ευημερίας

Η Ηλεία παράγει περίπου το 1% του ΑΕΠ της χώρας, ενώ το επίπεδο ανάπτυξης της, μετρούμενο με βάση το κατά κεφαλή ΑΕΠ σε σταθερές τιμές ανέρχεται το 2019 στα 11.857 ευρώ. Το μέγεθος αυτό αντιστοιχεί στο 67% του εθνικού μέσου όρου και στο 36% του μέσου όρου της ΕΕ, κατατάσσοντας την Ηλεία στις χαμηλότερες θέσεις (42^η) ανάμεσα στις Π.Ε. της χώρας. Αν και το ΑΕΠ μειώθηκε κατά την τελευταία δεκαετία, το κατά κεφαλή ΑΕΠ αυξήθηκε ελαφρά, λόγω της μεγαλύτερης μείωσης του πληθυσμού (Πίνακας 2).

Η παραγωγικότητα της εργασίας ανέρχεται το 2019 σε 22.100 ευρώ ανά εργαζόμενο, είναι από τις χαμηλότερες μεταξύ των Π.Ε. της χώρας (47^η) και ισούται με το 65% του εθνικού και το 37% του Ευρωπαϊκού μέσου όρου. Διαχρονικά, η παραγωγικότητα της Ηλείας μειώνεται με ένα σημαντικό ρυθμό.

Η αποτύπωση του επιπέδου ευημερίας γίνεται συχνά με τη χρήση μιας σειράς φυσικών ή οικονομικών δεικτών οι οποίοι μετρούν με συγκριτικό τρόπο διαφορετικές πλευρές της κατάστασης μιας περιοχής και επιτρέπουν τη σύνθεση μιας συνολικής εικόνας. Παρατηρούμε στον Πίνακα 3, ότι η Ηλεία, σε μια σειρά από δείκτες, όπως οι τραπεζικές καταθέσεις, ο αριθμός των επιβατηγών αυτοκινήτων, ο αριθμός των λεωφορείων και ο αριθμός των γιατρών (όλοι οι δείκτες είναι ανά κάτοικο) παρουσιάζει ιδιαίτερα χαμηλές τιμές σε σχέση με τον εθνικό μέσο όρο και βρίσκεται στις τελευταίες θέσεις της κατάταξης μεταξύ των Π.Ε. της χώρας. Οι καταθέσεις των κατοίκων της Ηλείας, ο αριθμός των ΙΧ αυτοκινήτων, των λεωφορείων και των γιατρών ανά κάτοικο ισούνται με το 49%, το 24%, 58% και 41% αντίστοιχα του εθνικού μέσου όρου, ενώ η διαχρονική μεταβολή των μεγεθών είναι συνήθως αρνητική. Επίσης, εμφανίζει τη χειρότερη επίδοση στο δείκτη οδικής ασφάλειας, καθώς έχει την 1^η θέση μεταξύ των Π.Ε. της χώρας σε σχέση με τα θανατηφόρα ατυχήματα, με μια τιμή δείκτη που είναι υπερδιπλάσια από το μέσο όρο της χώρας. Η Ηλεία έχει σχετικά καλύτερη επίδοση σε σχέση με τον εθνικό μέσο όρο σε κάποιους δείκτες, όπως τα φορτηγά αυτοκίνητα ανά κάτοικο (117%), που συσχετίζεται με τις μεταφορές των αγροτικών προϊόντων, ή την αναλογία

⁹ Άλλοι σημαντικοί οικισμοί είναι η Γαστούνη με 7.457 κατοίκους, η Ανδραβίδα με 3.967 κατοίκους, το Βαρθολομίο με 3.499 κατοίκους, η Ζαχάρω με 3.090 κατοίκους, τα Λεχαινά με 2.676 κατοίκους, το Τραγανόν με 2.510 κατοίκους, η Βάρδα με 2.262 κατοίκους, η Νέα Μανολάς με 1.997 κατοίκους, τα Κρέστενα με 1.852 κατοίκους, η Μακρίσια με 1.743 κατοίκους, το Επιτάλιον με 1.459 κατοίκους, ο Καβάσιλας με 1.314 κατοίκους, τα Σαβάλια με 1.219 κατοίκους, τα Λουτρά Κυλλήνης με 1.189 κατοίκους, το Χαβάριον με 1.176 κατοίκους, η Μυρσίνη με 1.153 κατοίκους, η Βαρβάσινα με 1.078 κατοίκους και η Αλφειούσα με 1.021 κατοίκους.

¹⁰ Τα στοιχεία αφορούν τους πληθυσμούς του 2011.

καθηγητών/μαθητών Λυκείου (115%), ενώ βρίσκεται κοντά στο μέσο όρο σε σχέση με τον αριθμό φαρμακείων (93%).

4. Παραγωγική διάρθρωση και εξειδίκευση

Η παραγωγική διάρθρωση και η εξειδίκευση της περιοχής αποτελούν σημαντικό παράγοντα για την απασχόληση, τη βιώσιμη ανάπτυξη και την ευημερία των κατοίκων. Στους Πίνακες 4-7 εξετάζεται η τομεακή διάρθρωση της οικονομίας της Ηλείας, καθώς και η κλαδική διάρθρωση σε μονοψήφιους και διψήφιους κλάδους παραγωγής προκειμένου να εντοπιστούν οι εξειδικεύσεις, αλλά και η παραγωγικότητα των κλάδων και τομέων από τους οποίους εξαρτάται το εισόδημα και η απασχόληση της τοπικής οικονομίας.

A. Τομεακή διάρθρωση

Παρατηρούμε ότι η συμμετοχή του πρωτογενούς τομέα (γεωργία, κτηνοτροφία, αλιεία) στη διαμόρφωση του ΑΕΠ το 2019 στην Ηλεία είναι ιδιαίτερα υψηλή (23,5%) και μάλιστα η Ηλεία κατέχει την 1^η θέση ανάμεσα στις Π.Ε. της χώρας, με ένα μέγεθος πρωτογενή τομέα το οποίο είναι υπερ-πενταπλάσιο από τον εθνικό μέσο όρο και μάλιστα αυξάνεται με σημαντικούς ρυθμούς (Πίνακα 4).

Ο δευτερογενής τομέας (μεταποίηση, ενέργεια και κατασκευές) της Ηλείας είναι σχετικά περιορισμένος και συμβάλει μόνο κατά 12,2% στη διαμόρφωση του ΑΕΠ. Βρίσκεται στην 32^η θέση μεταξύ των Π.Ε. και κάτω από τον εθνικό μέσο όρο (79%), ενώ έχει φθίνουσα συμμετοχή στο ΑΕΠ την τελευταία δεκαετία.

Ο τριτογενής τομέας (εμπόριο και υπηρεσίες) είναι ο μεγαλύτερος τομέας της οικονομίας και συμβάλει με 64,3% στη διαμόρφωση του τοπικού ΑΕΠ. Παρ' όλα αυτά, το μέγεθος του είναι μικρότερο από τον εθνικό μέσο όρο και βρίσκεται στην 40^η θέση της κατάταξης, ενώ διαχρονικά η συμμετοχή του στο ΑΕΠ μειώνεται.

Αντίστοιχη είναι η εικόνα σε σχέση με τη συμβολή των τριών τομέων της οικονομίας στην απασχόληση της Ηλείας. Ο πρωτογενής συμβάλει με 28,3% στην συνολική απασχόληση, ένα από τα μεγαλύτερα ποσοστά συμμετοχής σε επίπεδο Π.Ε., το οποίο είναι σχεδόν τριπλάσιο σε σχέση με τον εθνικό μέσο όρο και εφταπλάσιο σε σχέση με τον μέσο όρο της ΕΕ. Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι η συμβολή του πρωτογενούς τομέα διαχρονικά ακολουθεί φθίνουσα πορεία¹¹.

Ο δευτερογενής τομέας συμβάλει με 14,7% στην απασχόληση της Ηλείας. Η συμβολή αυτή είναι αρκετά κάτω από τον εθνικό μέσο όρο (76%) και περίπου στο μισό του μέσου όρου της ΕΕ (45%). Διαχρονικά ο δευτερογενής τομέα κινείται στα ίδια περίπου επίπεδα συμμετοχής¹².

Τέλος, ο τριτογενής τομέας δημιουργεί τον κύριο όγκο των θέσεων εργασίας στην περιοχή (56,9%), αλλά η συμβολή του, παρότι διαχρονικά είναι αύξουσα¹³, είναι μικρότερη από αυτή του εθνικού (81%) και Ευρωπαϊκού μέσου όρου (89%).

Με δεδομένη τη σχετική σημασία των τομέων παραγωγής, ένα κρίσιμο ερώτημα το οποίο τίθεται, αφορά στην παραγωγικότητα τους και άρα στη μακροχρόνια δυνατότητα τους να συμβάλουν στο εισόδημα και την απασχόληση της Ηλείας. Ο Πίνακας 4 παρουσιάζει δύο δείκτες παραγωγικότητας, έναν σε απόλυτους και έναν σε σχετικούς όρους.

¹¹ Η συμμετοχή του πρωτογενή τομέα στη συνολική απασχόληση το 1971 ήταν 66,7% (ΕΤΒΑ, 1993).

¹² Η συμμετοχή του δευτερογενή τομέα στη συνολική απασχόληση το 1971 ήταν 14,2% (ΕΤΒΑ, 1993).

¹³ Η συμμετοχή του τριτογενή τομέα στη συνολική απασχόληση το 1971 ήταν 19,1 (ΕΤΒΑ, 1993).

Η παραγωγικότητα του πρωτογενούς τομέα με 17,6 χιλιάδες ευρώ ανά εργαζόμενο είναι αρκετά υψηλή¹⁴ και (κάτι που είναι ασυνήθιστο) ελαφρά μεγαλύτερη από αυτή του δευτερογενούς. Βρίσκεται σε υψηλή σχετικά θέση στην κατάταξη των Π.Ε. της χώρας και είναι πολύ υψηλότερη (187%) από τον εθνικό μέσο όρο του πρωτογενούς τομέα, ενώ ταυτόχρονα αυξάνεται με υψηλούς ρυθμούς την τελευταία δεκαετία.

Ο δευτερογενής τομέας με 17,5 χιλιάδες ευρώ ανά εργαζόμενο έχει χαμηλή παραγωγικότητα σε σχέση με τον εθνικό μέσο όρο (71%), η οποία είναι διαχρονικά φθίνουσα. Το γεγονός ότι η παραγωγικότητά του κινείται σε παρόμοια επίπεδα με αυτή του πρωτογενούς, υποδηλώνει δραστηριότητες τοπικής κλίμακας και χαμηλής προστιθέμενης αξίας.

Ο τριτογενής τομέας, με 24 περίπου χιλιάδες ευρώ ανά εργαζόμενο, είναι ο πιο παραγωγικός τομέας της τοπικής οικονομίας το 2019. Παρ' όλα αυτά, η παραγωγικότητά του βρίσκεται στις τελευταίες θέσεις μεταξύ των Π.Ε. της χώρας και πολύ κάτω από τον εθνικό μέσο όρο. Επιπλέον, η παραγωγικότητα του τριτογενή είναι διαχρονικά φθίνουσα στην περίοδο 2011-19.

Πέρα από την απόλυτη παραγωγικότητα των τομέων, σημαντικές πληροφορίες σχετικά με τη παραγωγική διάρθρωση της περιοχής δύνανται να αντληθούν και από την εξέταση της σχετικής παραγωγικότητας, η οποία είναι ένας λόγος. Συγκρίνει τη συμμετοχή του κάθε τομέα παραγωγής στο ΑΕΠ με τη συμμετοχή του στην απασχόληση. Τιμές πάνω από τη μονάδα υποδηλώνουν ότι ο κλάδος παράγει αναλογικά περισσότερο ΑΕΠ από την εργασία που 'καταναλώνει' και άρα έχει σχετικά αυξημένες προοπτικές να διατηρήσει ή να βελτιώσει την ανταγωνιστικότητα και τη θέση του.

Παρατηρούμε ότι τόσο ο πρωτογενής, όσο και ο δευτερογενής τομέας παράγουν αναλογικά λιγότερο προϊόν σε σχέση με την εργασία που χρησιμοποιούν. Παρόλα αυτά, η σχετική παραγωγικότητα του πρωτογενούς τομέα είναι στις υψηλές θέσεις της κατάταξης των Π.Ε. και πολύ πάνω (155%) από το μέσο όρο της χώρας, ενώ παρουσιάζει διαχρονικά τάσεις σημαντικής αύξησης.

Η σχετική παραγωγικότητα του δευτερογενούς τομέα είναι κάτω από τη μονάδα (κάτι που δεν συνάδει με τον χαρακτήρα της μεταποίησης), αλλά είναι επίσης στις μεσαίες θέσεις της κατάταξης των Π.Ε. και λίγο πάνω από το μέσο όρο της χώρας, γεγονός που υποδηλώνει ότι αντίστοιχα προβλήματα είναι διαδεδομένα και σε άλλες Π.Ε. της περιφέρειας. Η αρνητική μεταβολή του δείκτη την τελευταία περίοδο υποδηλώνει ότι το πρόβλημα διαχρονικά επιδεινώνεται για την παραγωγικότητα του δευτερογενούς τομέα.

Τέλος, ο τριτογενής τομέας, παρότι παράγει αναλογικά περισσότερη αξία από την εργασία που χρησιμοποιεί, εντούτοις βρίσκεται στις χαμηλές θέσεις της κλίμακας κατάταξης των Π.Ε. και ελαφρά κάτω από το μέσο όρο της χώρας. Αυτό σημαίνει ότι σε σχέση με άλλες περιοχές, η παραγωγικότητά του είναι χαμηλή και διαχρονικά φαίνεται ότι χειροτερεύει.

B. Κλαδική διάρθρωση του παραγωγικού συστήματος

Η κλαδική ανάλυση παρέχει τη βάση για μια πιο αναλυτική διερεύνηση των εξειδικεύσεων και δυνατοτήτων της τοπικής οικονομίας. Οι Πίνακες 5 και 6 παρέχουν στοιχεία από το Μητρώο Επιχειρήσεων της ΕΛΣΤΑΤ σε μονοψήφιο κλαδικό επίπεδο (γενικοί κλάδοι) και μας δίνουν τη δυνατότητα να εξετάσουμε τις τάσεις στο εσωτερικό των τομέων της οικονομίας. Μια σημαντική διαφορά σε σχέση με τον Πίνακα 4 είναι ότι παρέχουν στοιχεία Κύκλου Εργασιών και όχι στοιχεία ΑΕΠ, το οποίο εκτιμάται με βάση την προστιθέμενη αξία κάθε κλάδου. Αυτό συνεπάγεται ότι οι μετρήσεις της παραγωγικότητας διαφέρουν. Οι μετρήσεις που

¹⁴ Η υψηλή παραγωγικότητα ενδεχομένως επηρεάζεται από την ύπαρξη αδήλωτης εργασίας σε ορισμένες αγροτικές δραστηριότητες της περιοχής.

βασίζονται στον κύκλο εργασιών τείνουν να υπερεκτιμούν την παραγωγικότητα, καθώς ένα μέρος της τελικής αξίας των προϊόντων προέρχεται από εισροές άλλων κλάδων και κυρίως άλλων περιοχών. Η σύγκριση των δύο εκδοχών της παραγωγικότητας είναι ένα μέτρο του βαθμού ολοκλήρωσης μιας οικονομίας και της εκροής (μικρού ή μεγάλου) μέρους της τελικής αξίας ενός κλάδου προς άλλες περιοχές.

Παρατηρούμε στους Πίνακες 5 και 6 ότι οι πιο σημαντικοί γενικοί κλάδοι για την τοπική οικονομία της Ηλείας από άποψη μεγέθους κύκλου εργασιών είναι το χονδρικό και λιανικό εμπόριο (με μεγάλη διαφορά από τους υπόλοιπους), και ακολουθούν η γεωργία, η μεταποίηση, ο τουρισμός, οι μεταφορές και τα logistics, και τα ελεύθερα επαγγέλματα.

Με βάση την απασχόληση, τη σημαντικότερη συμβολή έχουν η γεωργία (με μεγάλη διαφορά από τους άλλους κλάδους), και ακολουθούν η μεταποίηση, ο τουρισμός και η εκπαίδευση (περιλαμβανομένης της ιδιωτικής).

Η εξέταση της παραγωγικότητας γίνεται με την επιφύλαξη που έχει ήδη αναφερθεί. Ο γενικός κλάδος με τον μεγαλύτερο κύκλο εργασιών ανά εργαζόμενο είναι ο κλάδος του εμπορίου (με 125 χιλιάδες ευρώ ανά εργαζόμενο) και ακολουθεί με σημαντική διαφορά η μεταποίηση (με 82 χιλιάδες ευρώ ανά εργαζόμενο), ενώ οι άλλοι σημαντικοί κλάδοι της τοπικής οικονομίας, όπως η γεωργία και ο τουρισμός έχουν χαμηλό κύκλο εργασιών ανά εργαζόμενο. Στην πραγματικότητα, οι διαφορές δεν είναι τόσο μεγάλες, καθώς ένα πολύ σημαντικό μέρος του κύκλου εργασιών του εμπορίου και ένα σημαντικό μέρος της μεταποίησης εισρέει από άλλες περιοχές και συνεπώς η προστιθέμενη αξία του κλάδου στην περιοχή είναι σημαντικά μικρότερη.

Ο Πίνακας 6 παρουσιάζει τον δείκτη εξειδίκευσης (Location Quotient – LQ) για κάθε γενικό κλάδο της οικονομίας της Ηλείας. Τιμές LQ μεγαλύτερες της μονάδας υποδηλώνουν ότι στον συγκεκριμένο κλάδο η Ηλεία παράγει αναλογικά περισσότερο από όσο παράγει κατά μέσο όρο η χώρα. Όσο πιο μεγάλη είναι η τιμή του δείκτη, τόσο πιο μεγάλη η εξειδίκευση της περιοχής στον κλάδο.

Παρατηρούμε ότι με βάση τον κύκλο εργασιών, η Ηλεία παρουσιάζει ιδιαίτερα υψηλή εξειδίκευση στη γεωργία, σημαντική εξειδίκευση στη δημόσια διοίκηση και ελαφρά εξειδίκευση στο εμπόριο, τον τουρισμό και την εκπαίδευση. Με βάση την απασχόληση, υπάρχει ισχυρή εξειδίκευση στη γεωργία και ελαφρά στην εκπαίδευση, καθώς οι άλλοι κλάδοι τοπικού ενδιαφέροντος, όπως ο τουρισμός, βρίσκονται κάτω από την μονάδα. Για τον τουρισμό αυτό υποδηλώνει ότι στο εθνικό επίπεδο συμβάλει αναλογικά περισσότερο στην απασχόληση, από ότι στο τοπικό επίπεδο της Ηλείας. Αυτό σημαίνει απλά ότι τα παγκοσμίου εμβέλειας πολιτιστικά και ιστορικά μνημεία της Ηλείας, παρά την αδιαμφισβήτητη αξία τους, δεν έχουν αξιοποιηθεί επαρκώς τουριστικά σε σχέση με το μέσο όρο στη χώρα.

Ο Πίνακας 7 μας παρέχει πιο αναλυτικές πληροφορίες για τον αριθμό των επιχειρήσεων, τον κύκλο εργασιών και την απασχόληση σε επίπεδο διψήφιου κλάδου για το 2019, γεγονός που μας επιτρέπει να εξετάσουμε πιο αναλυτικά τις τυχόν εξειδικεύσεις στους κλάδους της μεταποίησης και των υπηρεσιών. Παρατηρούμε και πάλι την κυριαρχία της γεωργίας και της κτηνοτροφίας, η οποία αφορά στο 64% των επιχειρηματικών μονάδων, το 16% του κύκλου εργασιών και το 38% της απασχόλησης της Ηλείας. Άλλοι σημαντικοί κλάδοι της τοπικής οικονομίας είναι: (α) τα τρόφιμα, με 342 επιχειρήσεις που παράγουν το 8% του συνολικού κύκλου εργασιών της Ηλείας και απασχολούν 1.163 εργαζόμενους¹⁵, (β) το χονδρικό και λιανικό εμπόριο που καλύπτουν συνολικά το 55% του κύκλου εργασιών και το 15% της απασχόλησης της Ηλείας, (γ) τα καταλύματα, τα οποία με 164 επιχειρήσεις και 787 εργαζόμενους καλύπτουν περίπου το 2%

---

¹⁵ Για σύγκριση, το 1973 ο κλάδος των τροφίμων είχε 1.808 εργαζόμενους και κάλυπτε το 35% της συνολικής απασχόλησης στη μεταποίηση της Ηλείας (ΕΤΒΑ, 1993).

του κύκλου εργασιών και της απασχόλησης της περιοχής, (δ) η εστίαση, η οποία με 1.290 καταστήματα και 3.753 εργαζόμενους καλύπτει το 3,1% του κύκλου εργασιών και το 9,4% της απασχόλησης της περιοχής και τέλος οι δημόσιες υπηρεσίες διοίκησης, εκπαίδευσης και υγείας με πάνω από 6.500 εργαζόμενους, αλλά μικρή συμμετοχή στην οικονομική δραστηριότητα της περιοχής.

Ο Πίνακας 7 μας παρέχει επίσης πληροφορίες για το μέσο μέγεθος απασχόλησης των επιχειρήσεων της τοπικής οικονομίας και επίσης για την μέση παραγωγικότητα των διψήφιων κλάδων. Το μέγεθος των επιχειρήσεων έχει ιδιαίτερη σημασία για την αποτελεσματική λειτουργία, το κόστος παραγωγής, αλλά και την ανταγωνιστικότητα των κλάδων και κυρίως των εξωστρεφών. Παρατηρούμε ότι αν κανείς υπολογίσει το μέσο μέγεθος των επιχειρήσεων λαμβάνοντας υπόψη και τη γεωργία, τότε αυτό είναι εξαιρετικά μικρό και δεν ξεπερνά τους 1,5 εργαζόμενους ανά επιχείρηση. Αλλά και αν ακόμη αφαιρεθεί η γεωργία από τον υπολογισμό, το μέσο μέγεθος του μη-γεωργικού τομέα της οικονομίας δεν ξεπερνά τους 2,6 εργαζόμενους ανά επιχείρηση. Στην πραγματικότητα αυτό το μέγεθος είναι μεγαλύτερο από αυτό που αντιστοιχεί στον ιδιωτικό τομέα της οικονομίας, καθώς επηρεάζεται από την παρουσία του δημόσιου τομέα που έχει μεγαλύτερα μεγέθη. Το μέσο μέγεθος της επιχειρηματικής δραστηριότητας στην Ηλεία είναι αρκετά μικρότερο από το μέσο όρο της χώρας, αλλά κυρίως των πλέον ανεπτυγμένων περιφερειών (4-6 εργαζόμενοι ανά επιχείρηση), το οποίο είναι ούτως ή άλλως μικρό με βάση τα διεθνή δεδομένα.

Τα μικρά μεγέθη της επιχειρηματικής δραστηριότητας της χώρας και κυρίως της περιφέρειας είναι μια από τις σημαντικότερες διαρθρωτικές αδυναμίες του παραγωγικού συστήματος, καθώς δεν επιτρέπουν την ανάπτυξη οικονομικών κλίμακας, την εξειδίκευση των συντελεστών της παραγωγής, την απασχόληση εξειδικευμένης εργασίας και την ανάπτυξη της καινοτομίας. Με εξαίρεση τον δημόσιο τομέα της οικονομίας, ο κλάδος ο οποίος έχει το μεγαλύτερο μέσο μέγεθος απασχόλησης είναι ο κλάδος των καταλυμάτων (με 4,8 άτομα ανά κατάλυμα) και ακολουθούν κάποιοι κλάδοι της μεταποίησης, όπως τα τρόφιμα, η κλωστοϋφαντουργία, οι εκτυπώσεις και τα έπιπλα (με 3,4 – 3,8 περίπου εργαζόμενους ανά επιχείρηση) και το χονδρικό εμπόριο (με 3,23).

Με αυτό τον κατακερματισμό των δραστηριοτήτων σε μικρές μονάδες, προκύπτει καταρχήν μια αδυναμία του τοπικού παραγωγικού συστήματος να παράγει με πιο αποτελεσματικό τρόπο αγαθά και υπηρεσίες τα οποία μπορούν να ανταγωνιστούν σε ευρύτερες αγορές. Αν και οι επιχειρήσεις που λειτουργούν τοπικά προστατεύονται κατά κάποιο τρόπο από τη γεωγραφία και την απόσταση, αυτό δεν θα ισχύει για πάντα και δεν θα ισχύει για όλες. Με τη βελτίωση και την ολοκλήρωση των αυτοκινητοδρόμων προς βορρά, νότο και ενδεχομένως και προς τα ανατολικά, θα προκύψουν σημαντικές ευκαιρίες αλλά και απειλές για το παραγωγικό σύστημα, το οποίο θα δεχτεί ανταγωνιστικές πιέσεις από άλλες περιοχές με πιο ανεπτυγμένες αγορές και επιχειρήσεις και ενδεχομένως να διαπιστώσει ότι ένα μέρος της τοπικής αγοραστικής δύναμης κατευθύνεται σε άλλες προσβάσιμες πλέον αγορές. Αντίστοιχη πίεση μπορούν να δεχθούν και οι τοπικοί κλάδοι του τουρισμού από την εύκολη πρόσβαση στα τοπικά τουριστικά αγαθά άλλων πιο οργανωμένων τουριστικών αγορών.

Έχει επίσης σημασία να αποτυπωθεί ότι μια σειρά από κλάδους οι οποίοι έχουν σοβαρή σύνδεση με το τουριστικό προϊόν της περιοχής, όπως οι «Δραστηριότητες ταξιδιωτικών πρακτορείων», οι «Δημιουργικές δραστηριότητες, τέχνες και διασκέδαση», οι «Δραστηριότητες βιβλιοθηκών, αρχειοφυλακείων, μουσείων και λοιπές πολιτιστικές δραστηριότητες» και οι «Αθλητικές δραστηριότητες και δραστηριότητες διασκέδασης και ψυχαγωγίας» έχουν περιορισμένη δραστηριότητα και απασχόληση η οποία δεν ξεπερνά τα 300 άτομα.

5. Εξωστρέφεια και εξαγωγική εξειδίκευση

Οι εξωστρεφείς οικονομίες, δηλαδή αυτές που εξαγουν σημαντικό μέρος της τοπικής παραγωγής σε άλλες χώρες (ή περιοχές) είναι αυτές που αυξάνουν το εισόδημα και την απασχόληση πέρα από το επίπεδο που θα επέτρεπε η τοπική ζήτηση και άρα αυτές που αναπτύσσονται πιο γρήγορα. Ο Πίνακας 8 δείχνει ότι η Ηλεία εξαγει το 7,3% του παραγόμενου ΑΕΠ, μέγεθος που την κατατάσσει περίπου στη μέση της κλίμακας των Π.Ε. της χώρας. Παρότι οι τοπικές εξαγωγές έχουν ακολουθήσει μια σημαντική αυξητική τάση την τελευταία δεκαετία, το μέγεθος αυτό αντιστοιχεί στο 43% του εθνικού μέσου όρου. Οι εξαγωγές ανά κάτοικο επίσης παρουσιάζουν σημαντική αυξητική τάση, αλλά βρίσκονται στο 32% του εθνικού μέσου όρου.

Εάν η πιο κρίσιμη ερώτηση για μια τοπική οικονομία είναι αν εξαγει και πόσο εξαγει, η δεύτερη πιο κρίσιμη ερώτηση είναι τι εξαγει. Ο Πίνακας παρουσιάζει επίσης τον δείκτη εξειδίκευσης RCA (Revealed Comparative Advantage) ο οποίος μετρά σε ποιους κλάδους ή ποιες κατηγορίες κλάδων εξειδικεύονται οι εξαγωγές μιας οικονομίας. Τιμές του δείκτη μεγαλύτερες της μονάδας υποδηλώνουν συγκριτικό πλεονέκτημα και εξειδίκευση στον συγκεκριμένο κλάδο, ενώ τιμές κάτω από την μονάδα, την έλλειψη συγκριτικού πλεονεκτήματος και εξειδίκευσης.

Πιο συγκεκριμένα, ο Πίνακας 8 παρουσιάζει τον δείκτη RCA για μια σειρά από κατηγορίες εξαγωγικών αγαθών, όπως τα αγροτικά αγαθά, τα αγαθά εντάσεως φυσικών πόρων, τα αγαθά εντάσεως εργασίας, τα αγαθά χαμηλής τεχνολογικής εντάσεως, και τα αγαθά μεσαίας και υψηλής τεχνολογικής εντάσεως. Παρατηρούμε ότι η Ηλεία διαθέτει μια ιδιαίτερα υψηλή εξαγωγική εξειδίκευση στη γεωργική παραγωγή με τον δείκτη να παίρνει την τιμή 5,5, αλλά ελάχιστη εξαγωγική παρουσία και καμία εξειδίκευση στους άλλους κλάδους της τοπικής οικονομίας, ούτε σε αυτούς οι οποίοι είναι εντάσεως εργασίας ή χαμηλής τεχνολογίας.

Το πρότυπο αυτό της εξαγωγικής μονοκαλλιέργειας διαφέρει αισθητά από τον εθνικό μέσο όρο, όπου, παρότι οι εξαγωγές αγροτικών προϊόντων προς την ΕΕ αποτελούν περίπου το 30% των συνολικών εξαγωγών, η χώρα διαθέτει επίσης υπολογίσιμη παρουσία στα προϊόντα έντασης εργασίας και πρώτων υλών (10%), χαμηλής εξειδίκευσης και έντασης τεχνολογίας (7%), μεσαίας εξειδίκευσης και έντασης τεχνολογίας (17%) και υψηλής εξειδίκευσης και έντασης τεχνολογίας (16%)¹⁶.

Παρότι ο εξαγωγικός προσανατολισμός του πρωτογενούς τομέα είναι σημαντικός, η έλλειψη σημαντικής επεξεργασίας των προϊόντων που θα συνέβαλε στη σύνδεση με τον κλάδο των τροφίμων, περιορίζει την προστιθέμενη αξία την οποία θα μπορούσε να δημιουργήσει ο πρωτογενής για την τοπική οικονομία και συνεπώς περιορίζει την κατά τα άλλα σημαντική επίδρασή του στο τοπικό εισόδημα.

6. Γεωργία και κτηνοτροφία

Η Ηλεία διαθέτει σημαντικές και εύφορες πεδινές εκτάσεις οι οποίες ευνοούν τη γεωργική παραγωγή. Οι σημαντικότερες καλλιέργειες στην Ηλεία με βάση την έκταση την οποία καταλαμβάνουν είναι οι Ελαιώνες (37,6%), τα Κτηνοτροφικά φυτά για ζωοτροφές (16,8%), οι Βοσκότοποι (9,4%), τα Λοιπά σιτηρά (8,5%), ο Αραβόσιτος (4%), τα Εσπεριδοειδή (2,6%), τα Κηπευτικά υπό κάλυψη (2,5%) τα Κηπευτικά (2,5%), οι Αμπελώνες για παραγωγή σταφίδας (2%), τα Γεώμηλα (1,5%), οι Αμπελώνες για παραγωγή οίνου (1,1%) και η Βιομηχανική Τομάτα (0,9%)¹⁷ (Πίνακας 9).

Σε όλες τις παραπάνω καλλιέργειες (με εξαίρεση τους βοσκότοπους) η Ηλεία διαθέτει εξειδίκευση σε σχέση με τη χώρα, ενώ σε ορισμένες από αυτές, όπως τα κηπευτικά υπό κάλυψη και η βιομηχανική ντομάτα

¹⁶ Πετράκος (2022)

¹⁷ Ένα ποσοστό της καλλιεργούμενης γης (8,1%) βρίσκεται σε καθεστώς αγρανάπαυσης.

διαθέτει ιδιαίτερα υψηλή εξειδίκευση. Οι κλάδοι αυτοί διαμορφώνουν σε σημαντικό βαθμό και το εξαγωγικό πρότυπο της περιοχής.

Η Ηλεία διαθέτει επίσης σημαντική ζωική παραγωγή η οποία περιλαμβάνει μεγάλο αριθμό αιγοπροβάτων (361 χιλιάδες ζώα), βοοειδών (7 χιλιάδες ζώα) και κυψελών (περίπου 25 χιλιάδες). Συνολικά κυριαρχούν τα αιγοπρόβατα, τα οποία αποτελούν το 91% της συνολικής ζωικής παραγωγής.

7. Τουρισμός και πολιτισμός

Η Ηλεία χαρακτηρίζεται από μια διαχρονικότητα και ιστορική συνέχεια και δικαίως θεωρείται λίκνο πολιτισμού και αθλητισμού. Κατά την αρχαιότητα, στην περιοχή κατασκευάστηκαν δύο από τα πιο σημαντικά μνημεία της παγκόσμιας πολιτιστικής και αρχιτεκτονικής κληρονομιάς: ο Ναός του Δία στην Αρχαία Ολυμπία και ο Ναός του Επικούρειου Απόλλωνα. Η ιδιαίτερη αρχιτεκτονική των ναών προκαλεί μέχρι και σήμερα τον παγκόσμιο θαυμασμό. Επίσης, η Αρχαία Ολυμπία υπήρξε η κοιτίδα γέννησης του Ολυμπιακού ιδεώδους, καθώς σε αυτή πραγματοποιούνταν κάθε τέσσερα χρόνια οι αρχαίοι Ολυμπιακοί Αγώνες για περίπου 1000 έτη. Τα κυριότερα σημεία ενδιαφέροντος της Ηλείας είναι το αρχαιολογικό «τρίπολο» που συνθέτουν οι χώροι: (α) της Αρχαίας Ολυμπίας, ο οποίος αποτελεί Μνημείο Παγκόσμιας Κληρονομιάς UNESCO και στον οποίο βρίσκεται το ιερό του Ολυμπίου Διός που τελούταν οι Ολυμπιακοί Αγώνες κάθε τέσσερα χρόνια, (β) του Ναού του Επικούρειου Απόλλωνα, ο οποίος κτίστηκε το 420 π.Χ., σχεδιάστηκε από τον αρχιτέκτονα Ικτίνο, και αποτελεί το πρώτο Μνημείο Παγκόσμιας Κληρονομιάς UNESCO που θεσμοθετήθηκε στην Ελλάδα, και (γ) της αγοράς και του θεάτρου της Αρχαίας πόλης-κράτους Ήλιδας, στην οποία γεννήθηκε η ιδέα των Ολυμπιακών Αγώνων και των Ηραίων οι οποίοι ήταν αγώνες γυναικών.

Επιπρόσθετα, στην περιοχή βρίσκεται το Κάστρο Χλεμούτσι, ένα φραγκικό κάστρο το οποίο κατασκευάστηκε μεταξύ 1220 και 1223 μ.Χ. Η ανάδειξη των αρχαιοτήτων και του πολιτιστικού πλούτου γίνεται μέσω της λειτουργίας μεγάλου αριθμού μουσείων, όπως: (α) το Αρχαιολογικό Μουσείο Ολυμπίας, με εκθέματα από το Ναό του Διός καθώς και άλλων προϊόντων ανασκαφών της γύρω περιοχής, (β) το Αρχαιολογικό Μουσείο Ήλιδας, με εκθέματα της Αρχαίας Πόλης, (γ) το Μουσείο ιστορίας των Ολυμπιακών Αγώνων της αρχαιότητας, το οποίο διαθέτει 450 εκθέματα από τους Ολυμπιακούς Αγώνες, (δ) το Μουσείο αρχαίας ελληνικής τεχνολογίας, στο οποίο εκτίθενται 300 περίπου εφευρέσεις, (ε) το Μουσείο φραγκοκρατίας στο Κάστρο Χλεμούτσι, (στ) το Μουσείο Αρχιμήδη, το οποίο αποτελεί ένα θεματικό μουσείο τεχνολογίας αφιερωμένο στον Αρχιμήδη, (ζ) η Δημόσια Ιστορική Βιβλιοθήκη / Λαογραφικό Μουσείο Ανδρίτσαινας, η οποία διαθέτει 8 χιλ. σπάνια βιβλία καθώς και ενδυμασίες και εργόχειρα της περιοχής, (η) το Μουσείο αρχαίων ελληνικών μουσικών οργάνων και παιχνιδιών, (θ) το Αρχαιολογικό Μουσείο Πύργου, που βρίσκεται στη Δημοτική Αγορά Πύργου σε ένα νεοκλασικό κτίριο του 19ου αιώνα και στο οποίο φιλοξενούνται εκθέματα μεταξύ προϊστορικής και μεταβυζαντινής περιόδου (Εφορεία Αρχαιοτήτων Ηλείας, 2022).

Από τους επισκέψιμους αρχαιολογικούς χώρους, τη μεγαλύτερη ετήσια επισκεψιμότητα παρουσιάζει αυτός της Αρχαίας Ολυμπίας, με πάνω από 400 χιλ. επισκέπτες. Ακολουθεί ο Ναός του Επικούρειου Απόλλωνα με 30 χιλ. επισκέπτες και το Κάστρο Χλεμούτσι με περίπου 15 χιλ επισκέπτες. Από τα μουσεία, αυτό της Αρχαίας Ολυμπίας προσελκύει περίπου 150 χιλ. επισκέπτες, ακολουθούμενο από το Μουσείο Ολυμπιακών Αγώνων με 20 χιλ. επισκέπτες. Τα Μουσεία της Ήλιδας και του Πύργου παρουσιάζουν σαφώς μικρότερη επισκεψιμότητα, καθώς οι επισκέπτες δεν ξεπερνούν τις 4 χιλ. ανά έτος.

Η περιοχή διαθέτει επίσης σημαντικά θρησκευτικά μνημεία όπως οι Ιερές Μονές Βλαχερνών, Ισόβας, Παναγίας Κρεμαστής, Παναγίας Σκαφιδιάς, Φραγκαβίλλας, Φραγκοπηδήματος, και Χρυσοπηγής Δίβρης.

Επίσης, στην περιοχή αναπτύσσονται δραστηριότητες οινικού τουρισμού με επισκέψιμα οινοποιία όπως τα κτήματα Μερκούρη, Μπριντζίκη και Σταυρόπουλου. Η περιοχή αναπτύσσει επίσης έντονη πολιτιστική δραστηριότητα με τη διοργάνωση φεστιβάλ όπως: (α) Το διεθνές φεστιβάλ κινηματογράφου για νέους που διοργανώνεται κάθε Δεκέμβριο στην Ολυμπία, (β) Το διεθνές φεστιβάλ Αρχαίας Ολυμπίας που διεξάγεται κάθε καλοκαίρι και στόχο έχει την προώθηση της προστασίας των πολιτιστικών μνημείων, (γ) το φεστιβάλ χορού dreamland που διοργανώνεται στις όχθες του Αλφειού κάθε Ιούλιο, (δ) το φεστιβάλ γιορτών Πύργου που διοργανώνεται κάθε Απρίλιο με θέμα τη γαστρονομία και (ε) το φεστιβάλ Αρχαίας Ήλιδας.

Συνολικά, η Ηλεία φιλοξενεί σημαντικά μνημεία της φύσης και του πολιτισμού τα οποία αναφέρονται συνοπτικά στον Πίνακα 11¹⁸. Διαθέτει περίπου 20 παραλίες, οργανωμένες και μη, εκ των οποίων οι επτά διαθέτουν γαλάζια σημαία. Σύμφωνα με το TripAdvisor (2022), οι πιο δημοφιλείς παραλίες είναι η Κουρούτα και τα Σκαφίδια σε όρους αριθμού κριτικών, ενώ μεγάλο αριθμό επισκεπτών φιλοξενούν και οι παραλίες Χρυσής Ακτής στο Κάστρο και Βαρθολομιού. Επιπρόσθετα, τα σημαντικότερα αξιοθέατα φυσικού κάλλους είναι τα ποτάμια του Αλφειού και του Ερύμανθου, οι καταρράκτες Νέδας, το δρυόδασος της Φολόης και ο υγρότοπος Κοτυχίου Στροφυλιάς. Επιπλέον, στην περιοχή υπάρχουν δύο σημαντικά κέντρα ιαματικών πηγών στη Λίμνη Καϊάφα και στην Κυλλήνη (Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, χωρίς ημερομηνία), ενώ εξαιρετικής σημασίας τοπίο είναι και η τεχνητή λίμνη Πηνειού.

Για την εξυπηρέτηση του τουρισμού, στην περιοχή δραστηριοποιούνται 87 ξενοδοχειακές μονάδες και 97 επιχειρήσεις ενοικιαζόμενων δωματίων. Πρέπει να σημειωθεί πως η Ηλεία είναι η μόνη ΠΕ της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας η οποία διαθέτει τέσσερα ξενοδοχεία 5*, των οποίων η δυναμικότητα ξεπερνούσε τις 3 χιλ. κλίνες κατά το 2019 (INSETE, 2022).

Γίνεται σαφές ότι η Ηλεία διαθέτει σημαντικούς πολιτιστικούς και αρχαιολογικούς πόρους, εκτεταμένο θαλάσσιο μέτωπο και σημαντικούς ορεινούς παραδοσιακούς οικισμούς που δημιουργούν συνολικά ένα ιδιαίτερα ευνοϊκό περιβάλλον για την ανάπτυξη του τουρισμού. Παρ' όλα αυτά, ο τουρισμός δεν φαίνεται να έχει αξιοποιήσει πλήρως αυτές τις δυνατότητες παρουσιάζοντας τάσεις μονοκαλλιέργειας του μοντέλου Ήλιος-Θάλασσα και έντονη εποχικότητα. Για το λόγο αυτό, παραμένει ένας κλάδος με μικρή παραγωγικότητα, μικρά μεγέθη και μέτρια συμμετοχή στην απασχόληση και το εισόδημα.

Ο Πίνακας 12 παρουσιάζει δύο εικόνες. Από τη μια πλευρά η επισκεψιμότητα των αρχαιολογικών χώρων και των μουσείων της Ηλείας είναι στις πρώτες 7-8 θέσεις μεταξύ των Π.Ε. της χώρας και πολύ πάνω από τον εθνικό μέσο όρο. Από την άλλη πλευρά, οι αφίξεις και διανυκτερεύσεις τουριστών ανά κάτοικο¹⁹, καθώς και η διαθεσιμότητα και πληρότητα ξενοδοχειακών μονάδων, βρίσκονται στις μεσαίες θέσεις της κατάταξης των Π.Ε. της χώρας και πολύ κάτω από το μέσο εθνικό όρο.

Αυτό υποδηλώνει ότι το παγκοσμίου εμβέλειας πολιτιστικό και αρχαιολογικό κεφάλαιο της περιοχής, αλλά και το brand name που έχει δημιουργηθεί από τους Ολυμπιακούς Αγώνες δεν έχει μετατραπεί με ικανοποιητικό τρόπο σε τουριστικό προϊόν υψηλής προστιθέμενης αξίας και δεν έχει αποκτήσει τη δύναμη έλξης που του αναλογεί. Υποδηλώνει επίσης, ότι ενδεχομένως μια σειρά από ρυθμίσεις οι οποίες αφορούν στο περιβάλλον (Περιοχές Natura) και την χωροταξία (ρυθμίσεις ΖΟΕ) ενώ περιορίζουν εκ των πραγμάτων την ανάπτυξη του κλασικού μοντέλου θαλάσσιου τουρισμού στην περιοχή, παρά την ύπαρξη ισχυρού συγκριτικού πλεονεκτήματος, δεν έχουν συμβάλει, μέχρι στιγμής, στην ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών φυσιολατρικού τουρισμού.

¹⁸ Λιάγκουρας (2021)

¹⁹ Σημειώνεται ότι οι συνολικές διανυκτερεύσεις ανά κάτοικο το 1986 είναι υψηλότερες (3,84) σε σχέση με τις πιο πρόσφατες (3,2) του Πίνακα 11, γεγονός που υποδηλώνει ότι η μέση διάρκεια διαμονής των τουριστών έχει μειωθεί διαχρονικά (ΕΤΒΑ, 1993)

8. Περιβάλλον και χωροταξία

Η Π.Ε. Ηλείας φιλοξενεί διεθνούς σημασίας υγρά τοπία, προστατευόμενα τοπία διεθνούς και εθνικής σημασίας και ιαματικές πηγές για τα οποία υπάρχουν ειδικές ρυθμίσεις. Το Περιφερειακό Χωροταξικό Πλαίσιο της Δυτικής Ελλάδας (ΥΠΕΝ, 2020) θέτει μια σειρά από στόχους για τη διατήρηση, προστασία και ανάδειξη του φυσικού και πολιτιστικού πλούτου, τη διατήρηση και ανάδειξη της ποικιλομορφίας της υπαίθρου, καθώς και τη βιώσιμη διαχείριση των φυσικών πόρων. Οι κυριότερες απειλές κατά της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς θεωρούνται ότι αποτελούν η κατανάλωση του χώρου από την άναρχη οικιστική ανάπτυξη, η ανεξέλεγκτη ρύπανση των ακτών (Κυλλήνιος Κόλπος, Κοτύχι) το έλλειμμα υποδομών αποχετεύσεων και συστημάτων βιολογικού καθαρισμού αλλά και οι κίνδυνοι λόγω της κλιματικής αλλαγής όπως οι πυρκαγιές και οι κατολισθήσεις. Κατά συνέπεια, δίνονται κατευθύνσεις για την προώθηση της αρχής της «συμπαγούς πόλης», τον περιορισμό της εκτός σχεδίου δόμησης και τη συγκέντρωση των παραγωγικών μονάδων σε οργανωμένους υποδοχείς.

Η Ηλεία διαθέτει μια σειρά από περιοχές Natura οι οποίες καλύπτουν ένα μεγάλο μέρος του παραλιακού μετώπου και του θαλάσσιου χώρου της (Πίνακας 13, Χάρτης 1), γεγονός που ασκεί σημαντικές πιέσεις ως προς το είδος και την ένταση της τουριστικής (και όχι μόνο) δραστηριότητας που μπορεί να αναπτυχθεί, κυρίως στο θαλάσσιο μέτωπο. Οι σημαντικότερες από αυτές είναι ο Κυλλήνιος Κόλπος, η λιμνοθάλασσα Κοτυχίου με το δάσος Στροφυλιάς και η λίμνη Καϊάφα.

Κυλλήνιος Κόλπος

Ο Κυλλήνιος Κόλπος βρίσκεται στο βόρειο τμήμα της Ηλείας ενώ ένα μικρό μέρος αυτού ανήκει και στην Αχαΐα. Η έκτασή του οριοθετείται από το Ακρωτήριο Άραξος στο βορρά και το ακρωτήριο της Κυλλήνης στο νότο. Στον κόλπο βρίσκονται σημαντικοί υδροβιότοποι όπως η Λιμνοθάλασσα Κοτυχίου, η Λίμνη Λάμια, το Δάσος Στροφυλιάς και τα Ιαματικά λουτρά Υρμίνης. Μαζί με τον Κυπαρισσιακό κόλπο αποτελούν τις περιοχές αναπαραγωγής σημαντικού μέρους του πληθυσμού της χελώνας *Caretta caretta* στη Μεσόγειο. Η υψηλή οικοσυστημική αξία του κόλπου απειλείται από διάφορους παράγοντες που σχετίζονται με την ανάπτυξη ανθρωπίνων δραστηριοτήτων, τόσο στη θαλάσσια έκταση αυτού, όσο και στις γειτονικές παράκτιες περιοχές. Τα κυριότερα προβλήματα αφορούν στην υπερβάλλουσα αλιεία, στην αυθαίρετη δόμηση που παρατηρείται σε μέρη της ακτογραμμής, στην έλλειψη επεξεργασίας των αστικών και βιομηχανικών λυμάτων που καταλήγουν στον κόλπο και κυρίως στα υπολείμματα της αγροτικής παραγωγικής διαδικασίας που υποβαθμίζουν την ποιότητα των υδάτων του.

Κοτύχι - Στροφυλιά

Η Ηλεία φιλοξενεί μεγάλο μέρος του εθνικού πάρκο υγρατόπων της λιμνοθάλασσας Κοτυχίου και του δάσους Στροφυλιάς που αποτελεί προστατευόμενη περιοχή και επεκτείνεται και στην Αχαΐα. Το πάρκο έχει συνολική έκταση 143.000 στρέμματα και προστατεύεται από τις διεθνείς συνθήκες Ραμσάρ και Natura 2000. Είναι καταφύγιο άγριας ζωής και πλούσιος υδροβιότοπος με πολλά έλη, τεχνητά κανάλια, ποταμούς, λιμνοθάλασσες, θίνες και αμμόλοφους. Το Δάσος Στροφυλιάς έχει έκταση 22.000 στρεμμάτων και καλύπτεται με κουκουναριές, χαλέπιο πεύκη και βελανιδιές, είναι δε ένα από τα σημαντικότερα της Μεσογείου. Το Κοτύχι αποτελείται από ένα δίκτυο λιμνοθαλασσών, λιμνών, ελών και δασών, κατά μήκος των βορειοδυτικών ακτών της Πελοποννήσου. Είναι η μεγαλύτερη λιμνοθάλασσα της Πελοποννήσου, γνωστή για τη πλούσια ιχθυοπανίδα και την ιχθυοπαραγωγή της, η οποία περιλαμβάνει Λαβράκια, Κέφαλους, Τσιπούρες και Χέλια. Το Κοτύχι είναι σημαντικός τόπος ξεκούρασης για πολλά αποδημητικά πουλιά, όπως Ερωδιοί, Χαλκόκοτες, Χελιδόνια, Τσαλαπετεινοί, Γεράκια, Τρυγόνια, Γλαρόνια κ.ά. Η περιοχή έχει αμμώδεις παραλίες, αμμοθίνες με θαλάσσιους κρίνους, λιμνούλες με καλαμιώνες, θαμνώδεις εκτάσεις

και δάση, όπου επικρατούν υψηλής αισθητικής αξίας σχηματισμοί Κουκουναριάς. Αποτελεί μια από τις λίγες φυσικές εκτάσεις που παραμένουν σχετικά αναλλοίωτες από τον άνθρωπο, τόσο στη χώρα μας όσο και στην υπόλοιπη Ευρώπη.

Λίμνη Καϊάφα

Η Λίμνη Καϊάφα είναι προστατευόμενη τοποθεσία του δικτύου Natura 2000 και βρίσκεται κοντά στη Ζαχάρω και δίπλα στην θάλασσα. Έχει ιαματικά νερά και καλύπτει επιφάνεια 1.500 στρεμμάτων, έχοντας μήκος 3 χιλιόμετρα και βάθος 2 μέτρα. Μέσα στην λίμνη βρίσκεται το νησάκι της Αγίας Αικατερίνης και στις όχθες της η λουτρόπολη Καϊάφα. Αποτελεί τον δεύτερο σπουδαιότερο υδροβιότοπο στην ευρύτερη περιοχή του νομού Ηλείας μετά το οικοσύστημα του Εθνικού Πάρκου υγροτόπων Κοτυχίου - Στροφυλιάς. Από την θάλασσα την χωρίζει τμήμα πευκόφυτου δάσους, καθώς και ιδιαίτεροι σχηματισμοί αμμοθινών, ενώ υπάρχει και μια μικρή δίοδος που την συνδέει με την θάλασσα. Το οικοσύστημα έχει υποστεί καταστροφές εξ αιτίας των σκουπιδιών, της παράνομης λαθροθηρίας, που έχει πάρει ανεξέλεγκτες διαστάσεις και της παράνομης υλοτόμησης. Η λειτουργία των λουτρών άρχισε το 1907 όταν κατασκευάστηκε η σιδηροδρομική γραμμή. Σήμερα ανήκουν στην Εταιρία Ακινήτων Δημοσίου και υπολειπουργούν.

Ρυθμιστικό πλαίσιο

Για τις περιοχές φυσικού πλούτου και τα τοπία ενδιαφέροντος προβλέπονται μια σειρά από θεσμοθετημένες ρυθμίσεις για: (α) την αντιμετώπιση τυχόν επιπτώσεων στα οικοσυστήματα και τα είδη της περιοχής από τις κλιματικές αλλαγές, (β) την ανάδειξη και προστασία των μνημείων πολιτιστικής κληρονομιάς, αλλά και αξιοποίησή τους ως πόλων έλξης επισκεπτών με την κατάλληλη υποδομή πρόσβασης, (γ) τη δημιουργία ενιαίων δικτύων φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος και οργάνωση χώρων και διαδρομών για την αξιοποίησή τους, (δ) την προστασία των αρχαιολογικών χώρων, με την ένταξη σε αυτούς της διαφύλαξης των τοπίων και (ε) τη διατύπωση όρων και προϋποθέσεων για την προστασία των μικρής κλίμακας τοπίων που αφθονούν στον αγροτικό και τον αστικό χώρο, σε συνδυασμό με την επιδίωξη ήπιας και ποιοτικής τουριστικής ανάπτυξης.

Στα θεσμικά κείμενα²⁰ διατυπώνονται επίσης ρητώς οι βασικές κατευθύνσεις για την προστασία του υδάτινου περιβάλλοντος, την προστασία του εδάφους (διαχείριση αποβλήτων, αποφυγή διάβρωσης και απερήμωσης μέσω φυσικής αναγέννησης και αναδασώσεων, έλεγχος αντλήσεων από υπόγειους υδροφορείς), την αντιμετώπιση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης (παρακολούθηση ρύπανσης, επέκταση και ενίσχυση αστικού και περιαστικού πρασίνου), την αντιμετώπιση των κλιματικών αλλαγών (ταχεία προώθηση χρήσης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, εξοικονόμηση ενέργειας, πρόληψη δασικών πυρκαγιών, ενίσχυση των φυσικών αναδραστικών μηχανισμών και της βιοποικιλότητάς κλπ), τα δάση και δασικές εκτάσεις, καθώς και την πρόληψη και αντιμετώπιση φυσικών και τεχνολογικών καταστροφών.

Επίσης, στην Περιφερειακή Ενότητα Ηλείας έχει καθοριστεί με Προεδρικό Διάταγμα από το 1993 Ζώνη Οικιστικού Ελέγχου (ΖΟΕ). Η ΖΟΕ αφορά στο σύνολο της παραλιακής περιοχής της Ηλείας καλύπτοντας μια ευρύτατη περιοχή δυτικά του Εθνικού Δρόμου Πάτρας - Πύργου - Κυπαρισσίας από τα Λεχαινά μέχρι το όριο με τη Μεσσηνία. Το σχετικό προεδρικό διάταγμα καθορίζει χρήσεις γης, κατώτατα όρια κατάτμησης καθώς και όρους και περιορισμούς δόμησης, για το σύνολο της περιοχής που βρίσκεται εκτός εγκεκριμένου ρυμοτομικού σχεδίου καθώς και εκτός ορίων οικισμών προϋφιστάμενων του 1923.

²⁰ Δηλαδή, το Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης ΦΕΚ 128 Α 03.07.2008 (ΥΠΕΝ, 2008), το Περιφερειακό Σχέδιο για την προσαρμογή στην Κλιματική Αλλαγή (ΠΕΣΠΚΑ) Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας (2020) και τον Περιφερειακό Σχεδιασμό Διαχείρισης Αποβλήτων (ΠΕΣΔΑ) Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας (2016α).

Ενώ τα όρια των περιοχών Natura φαίνεται να είναι αυστηρά προσδιορισμένα, αποτελεί αντικείμενο συζήτησης και διερεύνησης εάν, και σε ποιο βαθμό, θα πρέπει να επανεξεταστούν για κάθε μια περιοχή ξεχωριστά τα όρια της προστασίας και να αποτυπωθούν με μεγαλύτερη σαφήνεια, με την εμπειρία και γνώση των τελευταίων 30 χρόνων, οι επιτρεπόμενες δραστηριότητες, οι οποίες σε κάθε περίπτωση θα πρέπει να είναι ήπιας κλίμακας και εναρμονισμένες με το φυσικό περιβάλλον. Το αντικείμενο της συζήτησης επικεντρώνει κυρίως στην επανεξέταση των ρυθμίσεων και των περιορισμών που έχει επιβάλλει η ΖΟΕ στις εκτάσεις οι οποίες βρίσκονται εκτός των περιοχών Natura με την επικαιροποίηση ή την εκπόνηση του νέου Τοπικού Πολεοδομικού Σχεδίου Πύργου, ή των άλλων Δήμων που διαθέτουν θαλάσσιο μέτωπο.

Σήμερα βρίσκονται σε εξέλιξη μια σειρά από μελέτες που θα αναθεωρήσουν πολλές από τις υφιστάμενες ρυθμίσεις σε ότι αφορά τη χωρική οργάνωση της ΠΕ Ηλείας. Ειδικότερα είναι σε εξέλιξη η αναθεώρηση του Χωροταξικού του Τουρισμού, του Χωροταξικού των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας, του Χωροταξικού της Βιομηχανίας και των logistics, ενώ διενεργείται για πρώτη φορά στην χώρα Θαλάσσιος Χωροταξικός Σχεδιασμός που θα δώσει κατευθύνσεις για τις δραστηριότητες στην θάλασσα (συμπεριλαμβανομένων και των Υδατοκαλλιεργειών για τις οποίες υπάρχει Χωροταξικό από το 2011 το οποίο θα έπρεπε να είναι και αυτό σε διαδικασία αναθεώρησης).

Παράλληλα, είναι σε εξέλιξη μία Ειδική Πολεοδομική Μελέτη για το Παράκτιο Μέτωπο της ΠΕ Ηλείας, καθώς και Ειδικές Περιβαλλοντικές Μελέτες για τις Περιοχές Natura οι οποίες με την σειρά τους αναμένεται ότι θα βελτιώσουν τις ασυμβατότητες των υφιστάμενων ρυθμίσεων με τις αναγκαιότητες της περιοχής. Αναμένεται, επίσης, η εκπόνηση Τοπικών Πολεοδομικών Σχεδίων για τους ΟΤΑ της ΠΕ Ηλείας τα οποία θα αναδιαμορφώσουν τις τοπικές χρήσεις γης και τις κατευθύνσεις για την οικιστική ανάπτυξη.

Πρόσφατα ολοκληρώθηκε και το Περιφερειακό Σχέδιο Δράσης για την Ανάπτυξη Επιχειρηματικών Πάρκων στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (2021) το οποίο δίνει κατευθύνσεις για την θεσμοθέτηση και χωροθέτηση Επιχειρηματικών Πάρκων σε 5 περιοχές της ΠΕ Ηλείας, τα οποία προβλέπεται να λειτουργήσουν ως χώροι υποδοχής επιχειρήσεων διαφόρων κλάδων για να περιοριστεί η ακανόνιστη διασπορά των επιχειρήσεων στον χώρο.

9. Υποδομές

Γεωργικές υποδομές (Φράγμα Πηνειού, Αρδευτικά, ΤΟΕΒ κτλ)

Οι καλλιεργήσιμες εκτάσεις της Ηλείας αρδεύονται μέσω ενός φράγματος εκτροπής επί του ποταμού Αλφειού και ενός φράγματος ταμίευσης στον ποταμό Πηνειό, συνδυασμένης ικανότητας παροχής νερού σε περίπου 310 χιλ στρέμματα (Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, 2007). Σύμφωνα με το ΠΠΧΣΑΑΔΕ (ΥΠΕΝ, 2020) το αρδευτικό δίκτυο δημιουργήθηκε το 1971 και το 80% είναι υπόγειο ενώ το 20% λειτουργεί υπέργεια μέσω κατάκλισης. Μέσω των δικτύων αρδεύονται περισσότερα από 300 χιλ. στρέμματα πεδινής έκτασης. Τις υποδομές άρδευσης διαχειρίζονται ο Γενικός Οργανισμός Εγγείων Βελτιώσεων (ΓΟΕΒ) Πηνειού/Αλφειού και οκτώ Τοπικοί Οργανισμοί Εγγείων Βελτιώσεων (ΤΟΕΒ) που καλύπτουν επιμέρους περιοχές της Ηλείας. Τα δίκτυα άρδευσης χρήζουν βελτιώσεων καθώς παρατηρούνται φαινόμενα έλλειψης συντήρησης ενώ και οι οργανισμοί εγγείων βελτιώσεων πρέπει να ενισχυθούν σε όρους ανθρωπίνου δυναμικού και υλικοτεχνικής υποδομής (Δέρκας κ.α, 2021).

Επιχειρηματικές και τουριστικές υποδομές

Η επιχειρηματική δραστηριότητα στην ΠΕ Ηλείας υποστηρίζεται από τις τυπικές δομές των επιμελητηρίων και άλλων αντίστοιχων φορέων, αλλά η Ηλεία δεν διαθέτει νέας γενιάς επιχειρηματικές υποδομές και

υποδομές στήριξης της επιχειρηματικότητας όπως για παράδειγμα κέντρο καινοτομίας, μηχανισμούς ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας, επιχειρηματικά πάρκα κλπ. Αντίστοιχα, οι υποδομές που υποστηρίζουν την τουριστική ανάπτυξη, όπως οι μεταφορικές υποδομές (που αναλύονται στην συνέχεια), όσο και οι αμιγώς τουριστικές υποδομές, όπως για παράδειγμα τα Ιαματικά Λουτρά, χρήζουν αναβάθμισης, καθώς σε μεγάλο βαθμό είναι πεπαλαιωμένες.

Οδικές υποδομές

Η Ηλεία είναι μια από τις τελευταίες Π.Ε. της χώρας από τις οποίες δεν διέρχεται σύγχρονος αυτοκινητόδρομος ή δεν έχει άμεση πρόσβαση σε αυτόν. Με μηδέν χιλιόμετρα ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο έκτασης βρίσκεται στο κάτω μέρος της κατάταξης μαζί με ορισμένους ακόμη ηπειρωτικούς νομούς και το μεγαλύτερο μέρος της νησιώτικης χώρας (Πίνακας 14). Σε επίπεδο πρωτεύοντος οδικού δικτύου, η Ηλεία βρίσκεται σχετικά κοντά (91%) στο μέσο όρο της χώρας, ενώ σε επίπεδο δευτερεύοντος και τριτεύοντος δικτύου ξεπερνά αρκετά το μέσο όρο της χώρας. Το συνολικό οδικό δίκτυο της Ηλείας ανέρχεται σε 19,5 χλμ. ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο έκτασης και βρίσκεται στο πάνω μέρος της κατάταξης των Π.Ε. ως προς την έκτασή του, αλλά τα ποιοτικά του στοιχεία δεν καλύπτουν τις σύγχρονες προδιαγραφές ασφαλούς και άνετης μετακίνησης.

Την Π.Ε. Ηλείας προβλέπεται να διασχίζει από Βορρά προς Νότο ο οδικός άξονας Α5 των Διευρωπαϊκών Δικτύων Μεταφορών (ΔΕΔ – Μ) (Ιόνια οδός), ο οποίος ξεκινάει από την Κακαβιά και μέσω Ιωάννινων, Αμφιλοχίας, Μεσολογγίου, Πάτρας και Πύργου, καταλήγει στην Τσακώνα και συνδέεται με τον οδικό άξονα Αθήνας – Τρίπολης – Καλαμάτας.

Επίσης προβλέπεται να τη διασχίζει εγκάρσια ο άξονας Α72: Κατάκολο – Πύργος – Αρχαία Ολυμπία – Βυτίνα – Τρίπολη – Μυκήνες, ο οποίος θα συνδέει περιοχές της Ηλείας, της Αρκαδίας και της Αργολίδας και διεθνούς σημασίας πολιτιστικούς και τουριστικούς προορισμούς, ο οποίος, όμως, δεν διαθέτει σήμερα τα απαραίτητα χαρακτηριστικά²¹.

Το Περιφερειακό Χωροταξικό της Δυτικής Ελλάδας καταγράφει τους άξονες Εθνικής - Διαπεριφερειακής Σημασίας, όπως η ΠΕΟ Πατρών - Αμαλιάδας - Πύργου (ΕΟ9), τους Πρωτεύοντες και Δευτερεύοντες Ενδοπεριφερειακούς άξονες και προτείνει βελτιώσεις και επεκτάσεις των οδικών τμημάτων: (α) Αρχαία Ολυμπία - Ανδρίτσαινα, (Επικούρειος Απόλλων) με επέκταση προς Στεμνίτσα - Δημητσάνα - Βυτίνα - Κλειτορία (σπήλαιο λιμνών) - Μονή Αγίας Λαύρας - Καλάβρυτα - Μονή Μεγάλου Σπηλαίου - Οδοντωτός - Πάτρα - Κατάκολο, (β) Αρχαία Ολυμπία - Μεσολόγγι - Ναύπακτος - Δελφοί, (γ) Αρχαία Ολυμπία - Μυκήνες - Ναύπλιο - Επίδαυρος και (δ) Αρχαία Ολυμπία - Ανάκτορο Νέστορα - Πύλος - Μεθώνη - Κορώνη - Αρχαία Μεσσηνία.

Προτείνει επίσης: (α) τη διάνοιξη νέας οδού Άγιος Στέφανος - Πηγάδια - Σαντομέρι - Σιμόπουλο - Αμπελάκια - Πύργος, για τη μεταφορά των γεωργοκτηνοτροφικών προϊόντων των ορεινών περιοχών Τριταίας, Καλαβρύτων και ορεινής Ηλείας στη βιομηχανική ζώνη Αγ. Στεφάνου στην Πάτρα, (β) τη σύνδεση της Κυλλήνης με Τρίπολη για δυνατότητα μετακίνησης στα Ιόνια και (γ) σύνδεση της Ιόνιας οδού (Ιωάννινα - Ρίο Αντίρριο) με την Ολυμπία οδό (Αθήνα - Πάτρα) και επέκταση προς Καλαμάτα για την ακτοπλοϊκή σύνδεση με την Κρήτη.

²¹ Σύμφωνα με τοπικά δημοσιεύματα, για τον οδικό άξονα «Τρίπολη – Βυτίνα – Αρχαία Ολυμπία» ολοκληρώνονται σύντομα οι μελέτες και το έργο αναμένεται να μπει στη φάση της δημοπράτησης με εκτιμώμενο π/υ της τάξης των 95 εκ. ευρώ. Έχει κατατεθεί, όμως, και εναλλακτική πρόταση για την κατασκευή του οδικού άξονα «Αρχαία Ολυμπία – Μεγαλόπολη» στα πλαίσια του προγράμματος για την απολιγνιτοποίηση.

Σιδηροδρομικές υποδομές

Ο Πύργος συνδέεται με την Καλαμάτα και την Πάτρα με μετρική σιδηροδρομική γραμμή η οποία όμως είναι ανενεργή και με το Κατάκολο και την Αρχαία Ολυμπία με τουριστική γραμμή (Χάρτης 3). Σύμφωνα με την ΕΡΓΟΣΕ (2022), προγραμματίζεται σε Α΄ Φάση η αναβάθμιση της υφιστάμενης μονής σιδηροδρομικής γραμμής στα τμήματα Πάτρα – Πύργος – Καλαμάτα και σε Β΄ Φάση η λειτουργία της γραμμής με μετατροπή του μετρικού σε κανονικού εύρους με προδιαγραφές ηλεκτροκίνησης και σύγχρονης σηματοδότησης και ταχύτητα σχεδιασμού έως 160 km/h.

Το τμήμα Πάτρα – Πύργος έχει συνολικό μήκος 131,84 χλμ. (98,7 χλμ. από Πάτρα έως Πύργο, 20,8 χλμ. από τον Πύργο έως την Αρχ. Ολυμπία και 12,3 χλμ. από τον Πύργο έως το Κατάκολο) και έχει μελετηθεί σε επίπεδο οριστικών μελετών και τευχών δημοπράτησης.

Το τμήμα Αλφειός – Κυπαρισσία – Καλαμάτα έχει συνολικό μήκος 118,9 χλμ. (112,4 χλμ. από τον Αλφειό έως την Καλαμάτα, 6,5 χλμ. από τον Σ.Σ. Καλού Νερού έως την Κυπαρισσία). Για το έργο αυτό θα εξεταστούν δύο παραλλαγές της υφιστάμενης σιδηροδρομικής γραμμής στις περιοχές όπου αυτή διέρχεται σε ορεινό έδαφος με πολύ φτωχά γεωμετρικά χαρακτηριστικά (πολύ μικρές οριζοντιογραφικές καμπύλες και έντονες μηκοτομικές κλίσεις). Οι παραλλαγές αφορούν στα τμήματα: (α) Σ.Σ. Καλό Νερό – έως τον Σ.Σ. Κοπανάκι, μήκους περί τα 13 χλμ και (β) Σ.Σ. Μελιγαλά – έως τον Σ.Σ. Βαλύρα, μήκους περί τα 8 χλμ. Το έργο στο εν λόγω τμήμα έχει μελετηθεί σε επίπεδο προμελέτης και υπολείπονται οι οριστικές μελέτες.

Οι μελέτες του έργου χρηματοδοτούνται από το Διευρωπαϊκό Δίκτυο Μεταφορών (ΔΕΔ-Μ), ενώ η κατασκευή με εκτιμώμενο κόστος έργου περί τα 600 εκ. θα ενταχθεί στα εθνικά και Ευρωπαϊκά χρηματοδοτικά προγράμματα.

Λιμενικές υποδομές

Η ΠΕ Ηλείας διαθέτει δύο λιμάνια, το Κατάκολο και την Κυλλήνη. Τα δύο λιμάνια παρουσιάζουν διαφορές αναφορικά με τον τύπο της κίνησης που εξυπηρετούν. Πιο συγκεκριμένα, το λιμάνι του Κατάκολου δραστηριοποιείται κυρίως στην κρουαζιέρα. Το λιμάνι διοικείται από το Δημοτικό Λιμενικό Ταμείο Πύργου και διαθέτει τρεις προβλήτες οι οποίοι μπορούν να εξυπηρετήσουν πλοία μέγιστου μήκους 300 μ. Το λιμάνι εντάσσεται κυρίως σε δρομολόγια με αφετηρία σημαντικά Ιταλικά λιμάνια της Αδριατικής και του Τυρρηνικού κόλπου. Αποτελεί τον πιο δημοφιλή προορισμό κρουαζιέρας της δυτικής ηπειρωτική χώρας και την τελευταία δεκαετία συγκαταλέγεται μεταξύ των πέντε δημοφιλέστερων προορισμών κρουαζιέρας της χώρας. Η ετήσια διακίνηση κατά την περίοδο 2015-2019 ξεπερνούσε τις 400 χιλ. επιβάτες και οι προσεγγίσεις πλοίων τις 200. Αν και με την έλευση της πανδημίας το 2020 και τους περιορισμούς που αυτή επέβαλε στον κλάδο της κρουαζιέρας οι προσεγγίσεις πλοίων μειώθηκαν σημαντικά, η σχετική θέση του λιμένα στην κατάταξη των ελληνικών λιμένων δε μεταβλήθηκε. Τέλος, το λιμάνι διαθέτει μαρίνα βάθους 4,5 μέτρων η οποία προσφέρει 235 θέσεις ελλιμενισμού τουριστικών σκαφών, όμως παρουσιάζει εκτεταμένες ζημιές και έλλειψη συντήρησης (Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος, 2016; ΕΛΙΜΕ, 2022).

Από την άλλη, το λιμάνι της Κυλλήνης αναπτύσσει κυρίως ακτοπλοϊκή δραστηριότητα και δευτερευόντως εμπορική κίνηση τοπικής εμβέλειας. Το λιμάνι διοικείται από το Δημοτικό Λιμενικό Ταμείο Κυλλήνης και διαθέτει ένα προβλήτα ακτοπλοΐας και ένα μικρότερο εμπορικό. Η Κυλλήνη συνδέεται ακτοπλοϊκά με τα νησιά της Ζακύνθου και της Κεφαλλονιάς και δύναται να εξυπηρετήσει μέχρι και τρία πλοία ΕΓ/ΟΓ ταυτοχρόνως. Αποτελεί τη μεγαλύτερη ακτοπλοϊκή πύλη του Ιονίου καθώς από το λιμάνι διακινούταν περίπου 1,5 εκ. επιβάτες ετησίως μέχρι και το 2020 όπου οι ροές επιβατών υποχώρησαν λόγω των περιορισμών της πανδημίας. Πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι έχει πρόσφατα εγκριθεί άδεια ίδρυσης υδατοδρομίου που θα επιτρέπει την ταχύτερη σύνδεση με τα νησιά του Ιονίου. Αναφορικά με την εμπορική

διακίνηση, τα τελευταία έτη διακινούνται από το λιμάνι περισσότεροι από 600 χιλ. τόνοι φορτίου με εξαίρεση το 2020 όπου η κίνηση μειώθηκε ελαφρώς. Τέλος, στο λιμάνι υπάρχει αλιευτικό καταφύγιο το οποίο φιλοξενεί σκάφη επαγγελματικής και ερασιτεχνικής αλιείας καθώς και σκάφη αναψυχής (Δημοτικό Λιμενικό Ταμείο Κυλλήνης, 2022; Eurostat, 2022α; 2022β).

Αεροπορικές υποδομές

Η Ηλεία δε διαθέτει αεροδρόμιο το οποίο να ανήκει στο πανευρωπαϊκό δίκτυο μεταφορών, έχει όμως σχετική πρόσβαση σε τέσσερα αεροδρόμια (Επιτάλιο, Ανδραβίδα, Άραξος, Καλαμάτα), εκ των οποίων τα τρία σε λειτουργία και τα δύο διεθνή, με σημαντική κίνηση και αφίξεις επιβατών και σε απόσταση έως 100 χλμ. από την Ολυμπία. Πιο συγκεκριμένα, το αεροδρόμιο της Καλαμάτας βρίσκεται σε απόσταση 100 χλμ και χρονοαπόσταση 90' από την Αρχαία Ολυμπία. Το 2018 περισσότεροι από 270 χιλ. επιβάτες μετακινήθηκαν μέσω του αεροδρομίου, με το 90% της κίνησης να αφορά σε διεθνείς αφίξεις και αναχωρήσεις. Αντίστοιχα, το αεροδρόμιο του Αράξου βρίσκεται σε απόσταση 85 χλμ. και χρονοαπόσταση 70' από την Αρχαία Ολυμπία. Το αεροδρόμιο εξυπηρετεί σχεδόν αποκλειστικά διεθνείς πτήσεις και κατά το έτος 2018, η επιβατική κίνηση έφτασε τους 180 χιλ. επιβάτες. Τέλος, πρέπει να σημειωθεί ότι μόλις πρόσφατα εκδόθηκε άδεια ίδρυσης λειτουργία και για το αεροδρόμιο Επιταλίου. Η άδεια είναι κατηγορίας Β και αφορά στην εξυπηρέτηση ελαφρών αεροσκαφών (Υπηρεσία Πολιτικής Αεροπορίας, 2022).

Υποδομές υγείας

Η Ηλεία διαθέτει το Γενικό Νοσοκομείο Πύργου (Ανδρέας Παπανδρέου), το Γενικό Νοσοκομείο Αμαλιάδας και το Γενικό Νοσοκομείο/Κέντρο Υγείας Κρεστένων τα οποία παρέχουν δευτεροβάθμια περίθαλψη. Το Γενικό Νοσοκομείο Πύργου έχει 4 Κέντρα Υγείας (Γαστούνης, Ανδρίτσαινας, Αρχαίας Ολυμπίας και Ζαχάρως) και 27 Περιφερειακά Ιατρεία (Βαρθολομίου, Καλυβιών Ήλιδας, Χαβαρίου, Τραγανού, Λεχαινών, Κυλλήνης, Ανδραβίδας, Περιβολίων, Σεκούλα, Καλλιθέας, Αμυγδαλιών, Κουμάνι, Μυρτιάς, Μουζακίου, Λαλά, Πελοπίου, Στρεφίου, Βασιλακίου, Βουναργού, Γουμερού, Καρατούλα, Χελιδονιού, Βροχίτσας, Φιγαλείας, Μηλέας, Κακοβάτου και Γιαννιτσοχωρίου). Το Γενικό Νοσοκομείο Αμαλιάδας έχει 2 Κέντρα Υγείας (Βάρδας και Σιμπούλου) και 8 Περιφερειακά Ιατρεία (Μανωλάδας, Μπορσίου, Εφύρας, Αγραπιδοχωρίου, Λαμπείας, Κρυόβρυσης, Χανιά Πανοπούλου και Λουκά). Το Γενικό Νοσοκομείο/Κέντρο Υγείας Κρεστένων έχει 6 Περιφερειακά Ιατρεία (Σκιλλουντίας, Γραϊκά, Κ.Σαμικού, Επιταλίου, Μακρισίων και το νεοσύστατο Πλατανιάς) (ΔΥΠΕΔΕ 2022) (Χάρτης 2). Οι αποστάσεις μεταξύ των τριών νοσοκομείων δεν ξεπερνά τα 41 χλμ με τη μεγαλύτερη απόσταση μεταξύ των νοσοκομείων Πύργου με Κρεστένων (Μπάρκας 2014). Ο αριθμός των ιατρών ανά κάτοικο βρίσκεται στην 49^η θέση των Π.Ε της χώρας για το 2020 ύστερα από μία σημαντική πτώση για την περίοδο 2011-2020, σηματοδοτώντας τη σοβαρή συρρίκνωση του προσωπικού και την υποστελέχωση των δομών υγείας.

Υποδομές εκπαίδευσης

Η Ηλεία δεν διαθέτει κανένα Ίδρυμα ή Τμήμα Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Στο παρελθόν υπήρχαν το τμήμα Μουσειολογίας (πρώην Τμήματος Διοίκησης Οικονομίας Επικοινωνίας Πολιτιστικών και Τουριστικών Μονάδων του πρώην Τ.Ε.Ι. Δυτικής Ελλάδας) στον Πύργο και το τμήμα Γεωπονίας στην Αμαλιάδα, ωστόσο καταργήθηκαν το 2021. Όσον αφορά τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, η αναλογία των διδασκόντων λυκείου ανά μαθητή φαίνεται να είναι υψηλή (κατέχοντας τη 10^η θέση στη χώρα) παρουσιάζοντας μια μικρή πτώση κατά την περίοδο 2011-2019. Αντιθέτως ο αριθμός των μαθητών λυκείου ανά διδακτική μονάδα είναι χαμηλός καταλαμβάνοντας τις τελευταίες θέσεις στη χώρα (39^η θέση). Αν και αυτό επιτρέπει τη διδασκαλία σε μικρότερες σε αριθμό μαθητών τάξεις, σε κάποιο βαθμό ίσως οφείλεται και στη μείωση του μαθητικού πληθυσμού της περιοχής.

Παρόμοια εικόνα παρουσιάζεται και στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση καθώς η αναλογία μαθητών δημοτικού ανά σχολική μονάδα είναι χαμηλή στη χώρα (39^η θέση) καταγράφοντας μια μέτρια αύξηση (κατά 0,5% ετησίως) κατά την περίοδο 2011-2019. Ο αριθμός διδασκόντων δημοτικού ανά μαθητή επίσης κατέχει μία μέτρια προς χαμηλή κατάταξη των Π.Ε της χώρας (37^η θέση). Και σε αυτή την περίπτωση ο μικρός αριθμός μαθητών δημοτικού ανά τάξη σε κάποιο βαθμό ίσως οφείλεται και στη μείωση των γεννήσεων.

Αστικές, ενεργειακές, τηλεπικοινωνιακές και περιβαλλοντικές υποδομές

Πρόσφατα ανακοινώθηκε η έναρξη κατασκευής του έργου σύνδεσης της Δυτικής Ελλάδας και του Πύργου με το δίκτυο φυσικού αερίου με χρηματοδότηση ύψους 22,5 εκ. ευρώ από το ΠΕΠ Δυτικής Ελλάδας.

Η Ηλεία καλύπτεται από ευρυζωνικά δίκτυα, αλλά η κάλυψη αυτή αφορά τις πεδινές και πυκνοκατοικημένες περιοχές (Χάρτης 2) οι οποίες καλύπτονται από δίκτυα με συμβατικές ταχύτητες. Αντίθετα, οι ορεινές και ηπειρωτικές περιοχές δεν διαθέτουν επαρκή κάλυψη.

Σύμφωνα με την ΡΑΕ (2022) και την Energy Register (2022), στην Ηλεία εξετάζεται η εγκατάσταση τριών αιολικών εγκαταστάσεων στην Δημοτική Ενότητα Λασιώνος της Αρχαίας Ολυμπίας και σε έκταση 117 χιλιάδων στρεμμάτων.

Σύμφωνα με το ΠΕΠ Δυτικής Ελλάδας, υπάρχουν μια σειρά από εκκρεμότητες σε σχέση με τις αστικές υποδομές της Π.Ε. Ηλείας, οι οποίες αφορούν κυρίως στη βελτίωση ή αναβάθμιση του δικτύου αποχέτευσης και την εφαρμογή και υλοποίηση του Εθνικού Επιχειρησιακού Σχεδίου Διαχείρισης Λυμάτων σε οικισμούς α', β', γ' προτεραιότητας, οι οποίοι δεν βρίσκονται σε πλήρη συμμόρφωση με την οδηγία 91/271/ΕΟΚ. Σε αυτούς περιλαμβάνονται για διάφορους λόγους τα Κρέστενα, τα Λεχεινά, η Γαστούνη–Βαρθολομιά και η Ν. Μανωλάδα.

Σε σχέση με τη διαχείριση στερεών αποβλήτων, βρίσκεται σε στάδιο κατασκευής ένας ΧΥΤΥ στην Ηλεία, ενώ δεν έχει κατασκευαστεί ο προβλεπόμενος Σταθμός Μεταφόρτωσης Απορριμμάτων (ΣΜΑ), αλλά ένας ΣΜΑΥ στον Δήμο Πηνειού. Ωστόσο, έχει υπογραφεί η σύμβαση και βρίσκεται σε εξέλιξη η κατασκευή και λειτουργία μονάδας επεξεργασίας Αστικών Στερεών Απορριμμάτων.

10. Υλοποίηση Προγραμμάτων ανάπτυξης

Στην Π.Ε. της Ηλείας υλοποιούνται δράσεις και έργα από τα Επιχειρησιακά Προγράμματα του ΕΣΠΑ 2014-20, το Εθνικό Πρόγραμμα Ανάπτυξης (ΕΠΑ) (πρώην ΠΔΕ), το Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης (ΠΑΑ) 2014-20 και τους εκάστοτε Αναπτυξιακούς Νόμους που βρίσκονται σε ισχύ.

Η κατανομή των πόρων του ΕΣΠΑ 2014-20 στην Ηλεία ανά Θεματικό Στόχο παρουσιάζεται στον Πίνακα 16, όπου παρουσιάζονται επίσης συγκριτικά στοιχεία ως προς την Περιφέρεια Δυτική Ελλάδα και τη Χώρα. Στην Ηλεία έχουν κατανεμηθεί συνολικοί πόροι δημόσιας δαπάνης (ΔΔ) ύψους 435 εκ. ευρώ, οι οποίοι κατανέμονται τους Θεματικούς Στόχους της Προγραμματικής Περιόδου. Το μεγαλύτερο μέρος των πόρων κατανέμεται σε υποδομές μεταφορών (240 εκ. ευρώ) και την προστασία του περιβάλλοντος (111 εκ. ευρώ), ενώ σημαντικοί είναι οι πόροι που κατανέμονται για την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας (39 εκ. ευρώ). Από το συνολικό ποσό της ΔΔ, τα 345 εκ. έχουν συμβασιοποιηθεί και τα 106 εκ. έχουν υλοποιηθεί και πληρωθεί. Με δεδομένο ότι το ΕΣΠΑ 2014-20 ολοκληρώνεται το πρώτο εξάμηνο του 2023, η συνολική απορρόφηση των πόρων είναι χαμηλή (24% της ΔΔ και 30% των συμβασιοποιημένων έργων), τόσο σε σχέση με την Περιφέρεια ΔΕ, όσο και σε σχέση με τη χώρα.

Θα πρέπει να σημειωθεί, ότι ένα πολύ σημαντικό μέρος των πόρων δεν κατανέμεται σε επίπεδο Π.Ε. επειδή αφορούν έργα ή δράσεις περιφερειακού επιπέδου. Συγκεκριμένα, στην Περιφέρεια ΔΕ τα μη

χωροθετούμενα έργα και δράσεις ανέρχονται στο 54% του συνολικού π/υ, στο 56% της ΔΔ και στο 65% των πληρωμών.

Στον Πίνακα 17 παρουσιάζονται στοιχεία από την υλοποίηση του ΕΣΠΑ 2014-20 στο επίπεδο των έργων και δράσεων που χωροθετούνται στο επίπεδο των Δήμων της Ηλείας με βάση τους θεματικούς στόχους και τα Επιχειρησιακά Προγράμματα (ΕΠ) από τα οποία χρηματοδοτούνται. Οι πληροφορίες που παρέχονται αφορούν τους π/υ του κάθε ΕΠ, τη ΔΔ, τις συμβασιοποιημένες δράσεις και έργα και τις πληρωμές. Με δεδομένο ότι πολλά έργα και δράσεις υλοποιούνται σε μεγαλύτερες χωρικές ενότητες του ενός Δήμου, ή και της Ηλείας, ο Πίνακας 17 καταγράφει ένα μόνο μέρος αυτών. Αυτό σημαίνει, ότι σε θεματικούς στόχους όπως οι μεταφορές και οι τηλεπικοινωνίες, τα περισσότερα έργα είναι περιφερειακής ή διαπεριφερειακής εμβέλειας και δεν περιλαμβάνονται. Είναι όμως, χρήσιμο να επισημανθεί ότι κατά κανόνα οι μεγαλύτεροι Δήμοι έχουν (πέρα από τους μεγαλύτερους προϋπολογισμούς) και πιο πλήρη συμμετοχή σε όλους τους Θεματικούς Στόχους του ΕΣΠΑ, ενώ οι μικρότεροι υστερούν σε αυτό τον τομέα, ενδεχομένως και λόγω της διοικητικής στελέχωσης που διαθέτουν.

Στη νέα Προγραμματική Περίοδο 2021-27, η Ηλεία θα έχει τη δυνατότητα να αντλήσει πόρους για τη χρηματοδότηση έργων και δράσεων από το ΠΕΠ Δυτικής Ελλάδας 2021-27, τα Τομεακά Προγράμματα του ΕΣΠΑ, το Ταμείο Ανάκαμψης, το Πράσινο Ταμείο, το Πρόγραμμα «Αντώνης Τρίτσης», το ΕΠΑ 2021-25 και το ΠΑΑ 2021-27. Το πιο σημαντικό και ταυτόχρονα προσιτό σε τοπικό επίπεδο χρηματοδοτικό πλαίσιο είναι το ΠΕΠ Δυτικής Ελλάδας, το οποίο έχει ως όραμα «τον μετασχηματισμό της Δ.Ε. σε μια δίκαιη, έξυπνη και αποτελεσματική ευρωπαϊκή Περιφέρεια, που θα αποτελεί υπεροπτικό κόμβο τεχνολογίας καινοτομίας, έρευνας και δημιουργικότητας, υπόδειγμα κοινωνικής συνοχής, τόπο ανάδειξης ολυμπισμού, εθελοντισμού και πολιτισμού». Η αναφορά στον ολυμπισμό δημιουργεί προϋποθέσεις για μια σημαντική παρουσία πολιτικών στον τομέα του πολιτισμού, του αθλητισμού και του τουρισμού που αφορούν ευθέως και κυρίως την Ηλεία και την Ολυμπία. Το ΠΕΠ Δ.Ε. διαθέτει ένα Π/Υ της τάξης των 628 εκ. ευρώ ο οποίος κατανέμεται σε 5 Στόχους Πολιτικής της έξυπνης, πράσινης, διασυνδεδεμένης, κοινωνικής και χωρίς αποκλεισμούς Ευρώπης (Πίνακας 18). Οι Στόχοι Πολιτικής εξειδικεύονται σε Ειδικούς Στόχους, πολλοί από τους οποίους είναι συμβατοί ως μέσα πολιτικής με τις ανάγκες και τις προτεραιότητες της Ηλείας και της Αρχαίας Ολυμπίας.

11. Ο Δήμος Αρχαίας Ολυμπίας

Ο Δήμος της Αρχαίας Ολυμπίας αποτελεί μια πολύ ιδιαίτερη περίπτωση, καθώς φιλοξενεί παγκοσμίου φήμης αρχαιολογικά μνημεία, και είναι το λίκνο των Ολυμπιακών Αγώνων και των παγκοσμίου εμβέλειας σύμβολων ειρηνικής συνύπαρξης που συνδέονται με τον πυρήνα του πολιτισμού και της ταυτότητας της χώρας. Το βάρος της κληρονομιάς του και η παγκόσμια εμβέλεια του μηνύματος το οποίο εκπέμπεται από αυτή αποτελούν στοιχεία της εθνικής μας ταυτότητας και μετατρέπουν τις ανάγκες και προτεραιότητες της περιοχής σε εθνικές προτεραιότητες. Σε αυτή την ενότητα εξετάζουμε συνοπτικά σε ποιο βαθμό το ιστορικό και πολιτιστικό απόθεμα της περιοχής έχει αξιοποιηθεί και έχει συμβάλει ουσιαστικά στην ανάπτυξη του Δήμου, κάνοντας συγκρίσεις με τους άλλους Δήμους της Π.Ε. Ηλείας.

Συγκριτική ανάλυση

Για την αξιολόγηση του επιπέδου ευημερίας και ανάπτυξης του Δήμου Αρχαίας Ολυμπίας και τη σχετική του θέση μεταξύ των 7 Δήμων της Ηλείας επιλέγονται μια σειρά από διαθέσιμους δείκτες οι οποίοι απεικονίζουν τα κύρια χαρακτηριστικά τους και ταξινομούνται σε 4 κύριες διαστάσεις. Οι διαστάσεις αυτές, οι οποίες συνθέτουν το επίπεδο ευημερίας και ανάπτυξης των επιμέρους περιοχών, περιλαμβάνουν τα

οικονομικά, δημογραφικά και τα γεωγραφικά χαρακτηριστικά των Δήμων, καθώς και αυτά που απεικονίζουν την ποιότητα των ανθρώπινων πόρων. Οι δείκτες που χρησιμοποιούνται, ο τρόπος μέτρησης και οι πηγές των στατιστικών στοιχείων παρουσιάζονται στον Πίνακα 19. Στον Πίνακα 20 και τα Σχήματα 1-11 παρουσιάζονται και απεικονίζονται για κάθε δήμο της Ηλείας οι τιμές των επιμέρους δεικτών²², ενώ στον Πίνακα 21 και το Σχήμα 12 παρουσιάζονται οι κανονικοποιημένες τιμές των σύνθετων δεικτών²³. Στα Σχήματα 13-15 παρουσιάζεται η συμμετοχή και εξειδίκευση του Δήμου Αρχαίας Ολυμπίας στις βασικές αγροτικές δραστηριότητες της Ηλείας, όπου φαίνεται η σχετικά μέτρια εξειδίκευση στην ελαιοπαραγωγή και την οινοπαραγωγή, η σχετικά μέτρια προς υψηλή εξειδίκευση στις ζωτροφές και τα σιτηρά, και η υψηλή εξειδίκευση στην ζωική παραγωγή.

Με βάση τα στοιχεία του συνολικού δείκτη, διαπιστώνεται ότι ο Δήμος Αρχαίας Ολυμπίας χαρακτηρίζεται από ένα σχετικά χαμηλό επίπεδο ευημερίας και ανάπτυξης σε σχέση με τους άλλους Δήμους της Ηλείας. Ο Δήμος Αρχαίας Ολυμπίας καταλαμβάνει την 5^η θέση με βάση την οικονομική διάσταση της ανάπτυξης, την 6^η θέση με βάση την δημογραφική διάσταση, την 6^η θέση με βάση τη διάσταση του ανθρώπινου κεφαλαίου και την 7^η θέση με βάση τη γεωγραφική διάσταση. Φαίνεται από την κατάταξη ότι τις υψηλότερες θέσεις καταλαμβάνουν Δήμοι με μεγαλύτερα πληθυσμιακά μεγέθη και πιο διευρυμένη παραγωγική βάση (Πύργου, Ήλιδας), καλύτερη προσβασιμότητα (Πύργου) και υψηλότερη εξειδίκευση Ανδραβίδας – Κυλλήνης).

---

²² Η οικονομική διάσταση περιλαμβάνει τους επιμέρους δείκτες του κατά κεφαλή δηλωθέντος εισοδήματος (ευρώ ανά κάτοικο, έτος 2016) (δείκτης A1), των αφίξεων των τουριστών (διανυκτερεύσεις τουριστών ανά κάτοικο, έτος 2019) (δείκτης A2) και της μη αγροτικής παραγωγής (ποσοστό απασχόλησης του δευτερογενή και του τριτογενή τομέα παραγωγής στη συνολική απασχόληση, έτος 2011) (δείκτης A3).

Η δημογραφική διάσταση περιλαμβάνει τους επιμέρους δείκτες του πληθυσμού (κάτοικοι, έτος 2021) (δείκτης B1), της πληθυσμιακής μεταβολής (ποσοστό, περίοδος 2011-2021) (δείκτης B2) και της γήρανσης (λόγος του πληθυσμού ηλικίας 65+ προς τον πληθυσμό ηλικίας 19-, έτος 2011) (δείκτης B3).

Η διάσταση του ανθρώπινου κεφαλαίου περιλαμβάνει τους επιμέρους δείκτες της απασχόλησης των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (ποσοστό συμμετοχής στη συνολική απασχόληση, έτος 2011) (δείκτης Γ1), της απασχόλησης (ποσοστό απασχολουμένων στο συνολικό πληθυσμό, έτος 2011) (δείκτης Γ2) και του οικονομικά ενεργού πληθυσμού (λόγος του πληθυσμού ηλικίας 18-67 προς τον συνολικό πληθυσμό, έτος 2011) (δείκτης Γ3).

Τέλος, η γεωγραφική διάσταση περιλαμβάνει τους επιμέρους δείκτες της ορεινότητας (λόγος της ορεινής έκτασης προς τη συνολική έκταση, έτος 2021) (δείκτης Δ1) και της βαρύτητας (άθροισμα των λόγων του γινομένου του πληθυσμού με τον πληθυσμό κάθε επιμέρους Δήμου υπό μελέτη προς την οικεία απόσταση, έτος 2022) (δείκτης Δ2). Υψηλότερες τιμές του δείκτη υποδηλώνουν μια καλύτερη συνδεσιμότητα των Δήμων και μεγαλύτερο βαθμό πρόσβασης κατοίκων και επιχειρήσεων στη αγορά της Ηλείας. Για να γίνει πιο κατανοητή η διαφορά στην προσβασιμότητα μεταξύ των δήμων ο Δείκτης έχει κανονικοποιηθεί. Για κάθε δείκτη έχουν επισημανθεί με πράσινο χρώμα οι δήμοι με τις υψηλότερες τιμές και με κόκκινο οι δήμοι με τις χαμηλότερες επιδόσεις.

²³ Ο συνολικός σύνθετος δείκτης ευημερίας είναι το άθροισμα των επιμέρους σύνθετων δεικτών της οικονομικής διάστασης, της δημογραφικής διάστασης, της διάστασης του ανθρώπινου κεφαλαίου και της διάστασης της γεωγραφίας.

Η κατασκευή του σύνθετου δείκτη της οικονομικής διάστασης βασίζεται κατά 60% στο δείκτη A1, κατά 20% στο δείκτη A2 και κατά 20% στο δείκτη A3. Η κατασκευή των σύνθετων δεικτών της δημογραφικής διάστασης και της διάστασης του ανθρώπινου κεφαλαίου δεν εσωκλείει κάποια βάρη στις τιμές των δεικτών. Η κατασκευή του σύνθετου δείκτη της γεωγραφικής διάστασης βασίζεται κατά 30% στο δείκτη Δ1 και κατά 70% στο δείκτη Δ2. Η κατασκευή του σύνθετου δείκτη ευημερίας προκύπτει ως η μέση τιμή των επιμέρους σύνθετων δεικτών. Επισημαίνεται ότι για την κατασκευή των σύνθετων Δεικτών οι επιμέρους δείκτες κινούνται προς την ίδια κατεύθυνση (οι υψηλότερες τιμές καταδεικνύουν υπεροχή και οι χαμηλότερες τιμές καταδεικνύουν υστέρηση). Ως εκ τούτου, στις περιπτώσεις κατά τις οποίες κρίθηκε απαραίτητο, οι τιμές ορισμένων επιμέρους Δεικτών αντιστράφηκαν. Η κανονικοποίηση των τιμών των δεικτών έγινε με βάση τον τύπο:

$$\text{Τιμή Δείκτη}_{ij} = \frac{x_{ij} - \min x_i}{\max x_i - \min x_i}$$

Η κατάταξη δείχνει ότι για μια σειρά από λόγους και εσωτερικούς ή εξωτερικούς περιορισμούς που αντιμετωπίζει, ο Δήμος Αρχαίας Ολυμπίας δεν έχει αξιοποιήσει, παρά μόνο ελάχιστα, το υψηλό συμβολισμό και διεθνούς εμβέλειας πολιτισμικό κεφάλαιο το οποίο διαθέτει, καθώς το επίπεδο ανάπτυξης όπως εκτιμήθηκε από τους επιμέρους δείκτες, αλλά και το συνολικό δείκτη, είναι κάτω του μέσου όρου της Ηλείας. Με δεδομένο ότι το επίπεδο ανάπτυξης της Ηλείας είναι σημαντικά κάτω του μέσου όρου της χώρας, γίνεται φανερό ότι ο Δήμος Αρχαίας Ολυμπίας υστερεί σε όρους ανάπτυξης τόσο σε τοπικό, όσο και σε εθνικό επίπεδο και έχει μπροστά του μια σημαντική αναπτυξιακή πρόκληση.

12. Η αποτύπωση της τοπικής γνώσης και εμπειρίας

Η αρχή της εδαφικά προσδιορισμένης (place-based) αναπτυξιακής στρατηγικής επιβάλλει να ληφθεί υπόψη και να αξιοποιηθεί σε επαρκή βαθμό η τοπική γνώση και εμπειρία, η οποία συσχετίζεται με τις ανάγκες των τοπικών κοινωνιών, όπως γίνονται αντιληπτές από αυτούς οι οποίοι τις βιώνουν, και με τις προτάσεις τους για την αντιμετώπισή τους. Για την αποτύπωση των απόψεων των εκπροσώπων της Ηλείας και της Αρχαίας Ολυμπίας επιλέχθηκε η παρακάτω προσέγγιση και έγιναν τα εξής βήματα: (α) Διοργανώθηκε από τη ΔιαΝΕΟσις Αναπτυξιακό Συνέδριο στην Αρχαία Ολυμπία στις 20 Ιουλίου 2022 με τη συμμετοχή σημαντικού αριθμού εκπροσώπων της κυβέρνησης (Υπουργοί και Γενικοί Γραμματείς) και της Αυτοδιοίκησης (Περιφερειάρχης και Δήμαρχοι), βουλευτών, επιστημόνων, εκπροσώπων φορέων και πολιτών, όπου κατατέθηκαν προφορικά ή γραπτά μια σειρά από προτάσεις οι οποίες καταγράφηκαν, μελετήθηκαν και κωδικοποιήθηκαν. Αντίστοιχα, καταγράφηκαν οι προτάσεις οι οποίες κατατέθηκαν κατά τη διάρκεια του Olympia Forum, το οποίο διοργανώθηκε στις 20-22 Οκτωβρίου στην Αθήνα και την Αρχαία Ολυμπία. (β) Εστάλη επιστολή πρόσκλησης από τη ΔιαΝΕΟσις σε όλους τους φορείς και πολίτες οι οποίοι είχαν προσκληθεί να συμμετέχουν στο συνέδριο για την κατάθεση των προτάσεων τους για την ανάπτυξη της Αρχαίας Ολυμπίας και της Ηλείας. Οι απαντήσεις και τα υπομνήματα των φορέων και πολιτών συγκεντρώθηκαν και ταξινομήθηκαν. (γ) Συγκεντρώθηκαν όλες οι διαθέσιμες μελέτες που έχουν εκπονηθεί και αφορούν την Αρχαία Ολυμπία και της Ηλείας, καθώς και όλα τα Στρατηγικά ή Προγραμματικά Κείμενα που σχετίζονται με τον αναπτυξιακό, περιβαλλοντικό και χωροταξικό σχεδιασμό. (δ) Οργανώθηκαν και πραγματοποιήθηκαν 25 συνεντεύξεις με εκπροσώπους της Αυτοδιοίκησης, βουλευτές, εκπροσώπους παραγωγικών ή άλλων φορέων, ειδικούς επιστήμονες και επιχειρηματίες με σκοπό τη συζήτηση και αξιολόγηση των αιτιών και των προβλημάτων που συμβάλλουν στην αναπτυξιακή υστέρηση της περιοχής, αλλά και των προτεινόμενων λύσεων. Το υλικό το οποίο συγκεντρώθηκε και οι προτάσεις οι οποίες καταγράφηκαν παρουσιάζονται συνοπτικά στους Πίνακες 22-24, οι οποίοι παρατίθενται σε ξεχωριστό αρχείο.

B. Αξιολόγηση ισχυρών και αδύνατων σημείων, ευκαιριών και κινδύνων

Η ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης δείχνει ότι η Ηλεία χαρακτηρίζεται από ένα χαμηλό επίπεδο ευημερίας και ανάπτυξης σε σχέση με τον μέσο όρο της χώρας και το ίδιο ισχύει επίσης, αλλά σε πιο έντονο βαθμό για το Δήμο Αρχαίας Ολυμπίας. Με βάση την ανάλυση που προηγήθηκε, τα διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία, τις υφιστάμενες μελέτες και την καταγραφή των απόψεων της τοπικής διοίκησης και κοινωνίας, η ενότητα αυτή αξιολογεί το προφίλ και τις προοπτικές της Ηλείας και της Αρχαίας Ολυμπίας με βάση τα ισχυρά σημεία και τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της περιοχής, αλλά και τις αδυναμίες και ελλείψεις, οι οποίες θα πρέπει να αντιμετωπιστούν. Η ορθή αποτύπωση πλεονεκτημάτων και αδυναμιών θα επιτρέψει να κατανοηθούν με σφαιρικό και ολοκληρωμένο τρόπο οι παράγοντες οι οποίοι προσδιορίζουν το υφιστάμενο αναπτυξιακό αποτύπωμα και θα συμβάλει στη διαμόρφωση της κατάλληλης αναπτυξιακής στρατηγικής για την περιοχή. Παρακάτω παρουσιάζονται κωδικοποιημένα τα κυριότερα ευρήματα και στη συνέχεια αυτά αναλύονται διεξοδικότερα.

Πλαίσιο 1. Ανάλυση SWOT

Πλεονεκτήματα	Αδυναμίες
<p>Ηλεία</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ευνοϊκή γεωμορφολογία και εύφορες πεδινές εκτάσεις • Μεγάλο θαλάσσιο μέτωπο • Σημαντικό πολιτιστικό και αρχαιολογικό απόθεμα • Τοπία της φύσης και τις περιοχές έντονου περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος • Δυνατότητες ανάπτυξης θερμαλιστικού τουρισμού • Παραδοσιακοί ορεινοί οικισμοί • Σημαντικά λιμάνια • Πρόσβαση σε τέσσερα αεροδρόμια • Γεωγραφική εγγύτητα με τις πόλεις της Πάτρας και της Καλαμάτας • Επώνυμα αγροτικά προϊόντα • Ισχυροί δεσμοί των κατοίκων με τον τόπο τους και αίσθημα υπερηφάνειας για την πολιτιστική του κληρονομιά <p>Αρχαία Ολυμπία</p> <ul style="list-style-type: none"> • Λίκνο των Ολυμπιακών Αγώνων • Ισχυρό Brand name 	<p>Ηλεία</p> <ul style="list-style-type: none"> • Έλλειψη σημαντικών μεταφορικών υποδομών • Έλλειψη ενός σύγχρονου και επικαιροποιημένου χωροταξικού και πολεοδομικού πλαισίου • Ελλείψεις περιβαλλοντικών και αστικών υποδομών για την προστασία του περιβάλλοντος • Ελλείψεις αγροτικών υποδομών • Αδυναμίες στην παραγωγική συγκρότηση της οικονομίας • Μικρό μέγεθος επιχειρήσεων • Αδυναμίες στην εξειδίκευση και κατάρτιση του ανθρώπινου δυναμικού • Αδυναμία ανάδειξης, σύνδεσης και αξιοποίησης των αρχαιολογικών χώρων της περιοχής • Αργή απορροφητικότητα αναπτυξιακών πόρων του ΕΣΠΑ • Κατακερματισμένο σύστημα υγείας • Πληθυσμιακή συρρίκνωση • Ελλείμματα επάρκειας και ποιότητας σε τουριστικές υποδομές • Έλλειψη αξιοποίησης των περιοχών Natura • Έλλειψη υποδομών για εναλλακτικό τουρισμό • Περιορισμένη συνεργασία και δικτύωση μεταξύ των τομέων του τουρισμού και του πολιτισμού • Περιορισμένη διαφοροποίηση των τουριστικών προϊόντων <p>Αρχαία Ολυμπία</p> <ul style="list-style-type: none"> • Περιορισμένη συνδεσιμότητα με εθνικούς οδικούς άξονες • Αδυναμία διαχείρισης με τις υφιστάμενες δυνατότητες του παγκοσμίου εμβέλειας brand name • Έλλειψη διαμορφωμένων και ελκυστικών εναλλακτικών τουριστικών προϊόντων • Διαφοροποίηση ποιότητας και ελκυστικότητας τοπικού τουριστικού κεφαλαίου • Χαμηλή αισθητική οικιστικού πλέγματος Αρχαίας Ολυμπίας • Ελλείψεις σε αστικές και πολιτιστικές υποδομές • Ελλιπής στελέχωση του Δήμου με επιστημονικό και τεχνικό προσωπικό • Αρνητικές επιπτώσεις στο τοπίο και την παραγωγή από τις πυρκαγιές
Ευκαιρίες	Απειλές
<ul style="list-style-type: none"> • Μεγάλο ύψος των αναπτυξιακών πόρων • Αναγνώριση σημασίας του πολιτισμού και του τουρισμού στην τοπική και περιφερειακή ανάπτυξη • Εξάπλωση των τεχνολογιών πληροφορικής • Προβλεπόμενες μεταφορικές υποδομές • Έναρξη του έργου κατασκευής δικτύου φυσικού αερίου • Ανάπτυξη και αξιοποίηση των καθιερωμένων Φεστιβάλ Αρχαίας Ολυμπίας και Αρχαίας Ήλιδος • Τελετή της Αφής της Ολυμπιακής Φλόγας • Τουρισμός τρίτης ηλικίας και εναλλακτικού τουρισμού • Αξιοποίηση του υδατοδρομίου στην Κυλλήνη • Ευφορία του εδάφους • Αξιοποίηση νέων σύγχρονων καλλιεργειών • Κλιματολογικά εφικτή επέκταση της τουριστικής περιόδου • Νέος Αναπτυξιακός Νόμος • Ειδικό Πολεοδομικό Σχέδιο για το θαλάσσιο μέτωπο • Ειδικά Χωροταξικά Πλαίσια • Δημιουργία τοπικής αναπτυξιακής δομής • Ευρεία συμμετοχή στη διαβούλευση για το παρόν πρόγραμμα 	<p>Εξωγενείς</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ενεργειακή κρίση • Σεισμοί • Πυρκαγιές • Κλιματική αλλαγή (ιδιαίτερα για τη γεωργική παραγωγή) • Πανδημία <p>Ενδογενείς</p> <ul style="list-style-type: none"> • Αδυναμία αποτελεσματικής διακυβέρνησης • Ρύπανση των ακτών • Άναρχη δόμηση • Έλλειψη συνεργασίας μεταξύ φορέων

13. Συγκριτικά πλεονεκτήματα

Ηλεία

Η Ηλεία διαθέτει ένα μεγάλο εύρος από ισχυρά σημεία και συγκριτικά πλεονεκτήματα. Αυτά συσχετίζονται κυρίως με: (α) την ευνοϊκή γεωμορφολογία και τις εύφορες πεδινές εκτάσεις τις οποίες διαθέτει στο δυτικό τμήμα της, χαρακτηριστικό το οποίο ευνοεί την ανάπτυξη της γεωργίας, (β) το μεγάλο θαλάσσιο μέτωπο το οποίο ευνοεί την ανάπτυξη του τουρισμού, (γ) το σημαντικό πολιτιστικό και αρχαιολογικό απόθεμα, το οποίο περιλαμβάνει ένα πλήθος μνημείων της κλασικής περιόδου (με σημαντικότερα αυτά του Αρχαιολογικού τρίπολου: Αρχαία Ολυμπία – Αρχαία Ήλις – Επικούρειος Απόλλων), αλλά και νεότερων χρόνων, με κυριότερο αυτό της Αρχαίας Ολυμπίας με τον ιδιαίτερο συμβολισμό τον οποίο διαθέτει, (δ) τα τοπία της φύσης και τις περιοχές έντονου περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος όπως, η λιμνοθάλασσα Κοτυχίου, το δάσος Στροφυλιάς, η λίμνη Καϊάφα, το δρυοδάσος Φολόης, οι καταρράκτες Νεμούτας κ.α., (ε) τις δυνατότητες ανάπτυξης θερμαλιστικού τουρισμού υψηλής ποιότητας σε περιοχές όπως τα λουτρά Καϊάφα και Κυλλήνης, (στ) οι παραδοσιακοί ορεινοί οικισμοί όπως η Ανδρίτσαινα και Δίβρη, (ζ) τα δύο σημαντικά λιμάνια της περιοχής, τα οποία εντάσσονται στην Ευρωπαϊκή λίστα λιμένων και λειτουργούν συμπληρωματικά ως πύλες κρουαζιέρας και επικοινωνίας με Ζάκυνθο – Κεφαλλονιά, (η) την πρόσβαση σε τέσσερα αεροδρόμια (Αραξος, Καλαμάτα, Ανδραβίδα, Επιτάλιο), εκ των οποίων τα τρία πρώτα ενεργά και τα δύο πρώτα διεθνή, (θ) τη γεωγραφική εγγύτητα και τα οφέλη αλληλεπίδρασης με δύο μεγάλες πόλεις (Πάτρα, Καλαμάτα) και την ύπαρξη σημαντικών επώνυμων αγροτικών προϊόντων (φράουλα, σταφίδα, αυγοτάραχο Κοτυχίου, επιτραπέζιας ελιάς, λαχανικών για τουρσί, κλπ.), και (ι) την ύπαρξη ισχυρών δεσμών των κατοίκων με τον τόπο τους και αισθήματος υπερηφάνειας για την πολιτιστική τους κληρονομιά.

Αρχαία Ολυμπία

Τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της Αρχαίας Ολυμπίας σχετίζονται με το γεγονός ότι φιλοξενεί ένα παγκοσμίου φήμης αρχαιολογικό μνημείο, το οποίο αποτελεί το λίκνο των Ολυμπιακών Αγώνων και των παγκοσμίου εμβέλειας σύμβολων της εκεχειρίας και της ειρηνικής συνύπαρξης. Η Αρχαία Ολυμπία έχει τη δυνατότητα να αξιοποιήσει το brand name το οποίο διαθέτει, διαμορφώνοντας μια συνολική στρατηγική έξυπνης και πράσινης τοπικής ανάπτυξης, η οποία θα δημιουργεί υπηρεσίες και προϊόντα ποιότητας, αξίες και φήμη σε τοπική, περιφερειακή και παγκόσμια κλίμακα²⁴.

14. Αδυναμίες και ελλείψεις

Ηλεία

Με βάση την ανάλυση, οι αδυναμίες και τα προβλήματα της Ηλείας, οι οποίες διαμορφώνουν το χαμηλό επίπεδο ανάπτυξης και ευημερίας, σχετίζονται με: (α) την έλλειψη σημαντικών μεταφορικών υποδομών οι οποίες να συνδέουν την περιοχή στον άξονα βορρά-νότου με την Αχαΐα και την Μεσσηνία, και στον άξονα ανατολή-δύση με την Αρκαδία και μέσω αυτών των αξόνων με την Πελοπόννησο και το υπόλοιπο εθνικό δίκτυο, (β) την έλλειψη ενός σύγχρονου και επικαιροποιημένου χωροταξικού και πολεοδομικού πλαισίου το οποίο να προσδιορίζει με ρεαλισμό, αλλά και ασφάλεια για την προστασία του περιβάλλοντος και της βιοποικιλότητας, τις επιτρεπόμενες χρήσεις γης και δραστηριότητες στις περιοχές περιβαλλοντικής

²⁴ Προς αυτή την κατεύθυνση γίνονται ήδη προσπάθειες και δράσεις οι οποίες συμβάλλουν στην ελκυστικότητα της περιοχής και ταυτόχρονα δημιουργούν ευκαιρίες στην εκπαίδευση και την κατάρτιση. Στην Αρχαία Ολυμπία θα ιδρυθεί και θα λειτουργήσει το Ινστιτούτο Επιμόρφωσης Αθλητικών Στελεχών και ένα Διεθνές Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου. Επίσης, γίνονται προσπάθειες για την ίδρυση δομών Ανώτατης Εκπαίδευσης σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο Πατρών και την απόκτηση του ξενοδοχείου ΑΠΟΛΛΩΝ, το οποίο θα μπορούσε να μετατραπεί σε πολυχώρο εκπαίδευσης και πολιτισμού.

προστασίας, όπως οι περιοχές Natura και τις διαβαθμίσεις στις ευρύτερες περιοχές επιρροής²⁵, (γ) τις ελλείψεις περιβαλλοντικών και αστικών υποδομών για την προστασία του περιβάλλοντος από τα αστικά απόβλητα, αλλά κυρίως από τα απόβλητα της γεωργικής παραγωγής (φυτοφάρμακα και λιπάσματα), τα οποία ρυπαίνουν μέσω των ποταμών και χειμάρρων το θαλάσσιο περιβάλλον και απειλούν τη βιοποικιλότητα, αλλά και το ανθρωπογενές περιβάλλον, (δ) τις ελλείψεις αγροτικών υποδομών²⁶, (ε) τις αδυναμίες στην παραγωγική συγκρότηση της τοπικής οικονομίας με κύρια την έλλειψη της μεταποίησης από της τοπική παραγωγική βάση τις καλλιέργειες χαμηλής προστιθέμενης αξίας στον πρωτογενή τομέα και τη χαμηλή παραγωγικότητα του τουρισμού, (στ) το μικρό μέγεθος των επιχειρήσεων σε σχέση με τον εθνικό μέσο όρο και την έλλειψη επιχειρηματικών υποδομών, με συνέπεια την περιορισμένη εξωστρέφεια, και την χαμηλή παραγωγικότητα εργασίας, αλλά και περιορισμένη καινοτομία σε προϊόντα και μεθόδους παραγωγής ή καλλιέργειας, (ζ) τις αδυναμίες στην εξειδίκευση και κατάρτιση του ανθρώπινου δυναμικού, ιδίως στους δυναμικούς κλάδους του τουρισμού και της γεωργίας ακριβείας, (η) την ανάγκη καλύτερης ανάδειξης, σύνδεσης και αξιοποίησης των αρχαιολογικών χώρων της περιοχής²⁷, (θ) την σχετικά αργή απορροφητικότητα των αναπτυξιακών πόρων του ΕΣΠΑ, (ι) το κατακερματισμένο σύστημα Υγείας με ελλείψεις σε προσωπικό και υποδομές, το οποίο δεν προσφέρει τις υπηρεσίες που απαιτούνται για την στήριξη του μόνιμου πληθυσμού και των τουριστικών ροών, (κ) την πληθυσμιακή συρρίκνωση, η οποία είναι συνεχής τις τελευταίες τέσσερις δεκαετίες, και τη δημογραφική γήρανση η οποία απειλεί κυρίως την αγροτική παραγωγή και τις ημιορεινές και ορεινές περιοχές, (λ) τα ελλείματα επάρκειας και ποιότητας σε τουριστικές υποδομές (ξενοδοχεία, Αθλητικές εγκαταστάσεις κλπ.), (μ) την έλλειψη αξιοποίησης των περιοχών NATURA με ειδικές μορφές περιβαλλοντικού τουρισμού, (ν) αλλά και την έλλειψη συνολικά υποδομών για εναλλακτικό τουρισμό (αθλητικό, συνεδριακό, εκθεσιακό, πολιτιστικό), (ξ) την περιορισμένη συνεργασία και δικτύωση μεταξύ των τομέων του τουρισμού και του πολιτισμού, και (ο) την περιορισμένη διαφοροποίηση των τουριστικών προϊόντων και υπηρεσιών προς όλους τους τουρίστες (με την επικράτηση του μαζικού ή διερχόμενου τουρισμού και τον προσανατολισμό προς το πρότυπο Ήλιος-Θάλασσα).

Αρχαία Ολυμπία

Οι μέχρι τώρα σημαντικές παρεμβάσεις στην Αρχαία Ολυμπία δεν έχουν καταφέρει ακόμη να μετατρέψουν την ύπαρξη ενός παγκοσμίου εμβέλειας αρχαιολογικού και πολιτιστικού πόρου που συνδέεται με το ειδικό βάρος και τη διεθνή ακτινοβολία των Ολυμπιακών Αγώνων σε προστιθέμενη αξία για την περιοχή. Επίσης, δεν έχουν καταφέρει ακόμη να μετατρέψουν την υφιστάμενη επισκεψιμότητα των αρχαιολογικών μνημείων σε σημαντική προστιθέμενη αξία για την περιοχή, καθώς μεγάλο μέρος των τουριστικών ροών είναι διερχόμενο. Οι αδυναμίες και τα προβλήματα της Αρχαίας Ολυμπίας συσχετίζονται: (α) με την περιορισμένη συνδεσιμότητα της περιοχής με τους εθνικούς οδικούς άξονες, αλλά και το οδικό δίκτυο της Πελοποννήσου, (β) την αδυναμία διαχείρισης με τις υφιστάμενες δυνατότητες του παγκοσμίου εμβέλειας

²⁵ Το ΥΠΕΝ ανακοίνωσε ότι η Ηλεία είναι η μία από τις πέντε περιοχές που επιλέχθηκε για να εκπονηθεί Ειδικό Πολεοδομικό Σχέδιο κατά μήκος του παραλιακού μετώπου, γεγονός που θα δώσει τη δυνατότητα αξιολόγησης της υφιστάμενης κατάστασης και σχεδιασμού χρήσεων γης που θα επιτρέπουν την ενσωμάτωση στοιχείων του τριτογενούς τομέα στην περιοχή από τον εθνικό δρόμο μέχρι την θάλασσα (Ανακοινώσεις Κυβερνητικών στελεχών στο συνέδριο «ΗΛΕΙΑ 2030 – Η Αρχαία Ολυμπία στο Επίκεντρο», στις 21/7/22).

²⁶ Το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης ανακοίνωσε την υλοποίηση μιας σειράς έργων αγροτικής υποδομής, όπως την «Υπογειοποίηση δικτύων φυσικής ροής Γαστούνης νομού Ηλείας» προϋπολογισμού €17,2 εκ., τα δίκτυα ΤΟΕΒ Σαβαλίων, Μυρτουντιών και το Β' ΤΟΕΒ Πύργου, συνολικού προϋπολογισμού €6,5 εκ., τον προγραμματισμό της κατασκευής του έργου ΤΟΕΒ νομού Ηλείας «Υπογειοποίηση δικτύου ροής» εντάσσοντας το σε χρηματοδοτικό πρόγραμμα (ΣΔΙΤ) προϋπολογισμού €66,7 εκ. και την ένταξη 8 έργων στη δράση «Βελτίωση πρόσβασης σε γεωργική γη και κτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις» (Ανακοινώσεις Κυβερνητικών στελεχών στο συνέδριο «ΗΛΕΙΑ 2030 – Η Αρχαία Ολυμπία στο Επίκεντρο», στις 21/7/22).

²⁷ Στην Ηλεία αυτή την περίοδο υλοποιούνται σημαντικά έργα στον τομέα του πολιτισμού της τάξεως περίπου 12 εκ. ευρώ. Αυτά περιλαμβάνουν τις μελέτες ανάδειξης των ρωμαϊκών μνημείων, την ένταξη στο Ταμείο Ανάκαμψης των έργων «Εργαστήριο του Φειδία», «Παλαιοχριστιανική Βασιλική» και τις «Θέρμες του Λεωνιδάου» (Ανακοινώσεις Κυβερνητικών στελεχών στο συνέδριο «ΗΛΕΙΑ 2030 – Η Αρχαία Ολυμπία στο Επίκεντρο», στις 21/7/22).

brand name της περιοχής και την ενίσχυση της επισκεψιμότητας, (γ) την έλλειψη διαμορφωμένων και ελκυστικών εναλλακτικών τουριστικών προϊόντων για την καλύτερη αξιοποίηση του διερχόμενου τουρισμού και την προσέλκυση τουρισμού βραχυχρόνιας και μακροχρόνιας διαμονής, (δ) την έντονη διαφοροποίηση σε ποιότητα και ελκυστικότητα του τοπικού τουριστικού κεφαλαίου, το οποίο περιλαμβάνει τον ξενοδοχειακό εξοπλισμό και την εστίαση, (ε) την χαμηλή αισθητική του οικιστικού πλέγματος της Αρχαίας Ολυμπίας σε σχέση με τις προσδοκίες των επισκεπτών αλλά και σε σχέση με τις απαιτήσεις που παράγει η γειτνίαση σε έναν κορυφαίο αρχαιολογικό χώρο διεθνούς εμβέλειας, (στ) τις ελλείψεις σε αστικές και πολιτιστικές υποδομές, (ζ) την ελλιπή στελέχωση του Δήμου με επιστημονικό και τεχνικό προσωπικό για την καλύτερη αξιοποίηση των διαθέσιμων αναπτυξιακών πόρων και την πιο αποτελεσματική υλοποίηση των αναπτυξιακών πολιτικών, και (η) τις αρνητικές επιπτώσεις στο τοπίο και την παραγωγή από τις πυρκαγιές²⁸.

15. Ευκαιρίες

Η περίοδος που διανύουμε χαρακτηρίζεται από σημαντικές ευκαιρίες οι οποίες, αν αξιοποιηθούν, θα συμβάλλουν αποφασιστικά στη δραστική βελτίωση του επιπέδου ανάπτυξης και ευημερίας της περιοχής. Οι ευκαιρίες αυτές περιλαμβάνουν το μεγάλο ύψος των αναπτυξιακών πόρων οι οποίοι είναι διαθέσιμοι στα Επιχειρησιακά Προγράμματα του ΕΣΠΑ, τις δράσεις του Ταμείου Ανάκαμψης, του Εθνικού Προγράμματος Ανάπτυξης και του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης και οι οποίοι ξεπερνούν αθροιστικά τα 70 δις για την τρέχουσα δεκαετία. Μια δεύτερη σημαντική ευκαιρία είναι ότι ο προσανατολισμός των αναπτυξιακών πολιτικών αναγνωρίζει πλέον τη σημασία του πολιτισμού και του τουρισμού στην τοπική και περιφερειακή ανάπτυξη, αλλά και τη σημασία της προστασίας των περιβαλλοντικών πόρων, των τοπίων, αλλά και των μνημείων της φύσης και του αρμονικού συνδυασμού τους με τις άλλες τοπικές δραστηριότητες. Μια τρίτη ευκαιρία που προκύπτει για την τοπική οικονομία είναι η εξάπλωση των τεχνολογιών πληροφορικής και τηλεματικής και της 4^{ης} βιομηχανικής (ψηφιακής) επανάστασης με εφαρμογές οι οποίες μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την ενίσχυση της παραγωγικότητας κρίσιμων τοπικών κλάδων, όπως η γεωργία (π.χ. γεωργία ακριβείας), ο τουρισμός (π.χ. προβολή) και οι δημόσιες υπηρεσίες προς τους πολίτες. Μια τέταρτη σημαντική ευκαιρία είναι η νέα προσέγγιση της αναπτυξιακής πολιτικής (place-based approach), η οποία κατανοεί το ρόλο της τοπικής γνώσης και εμπειρίας και δίνει μια επιπλέον ευκαιρία στις τοπικές κοινωνίες να συμμετέχουν στον αναπτυξιακό σχεδιασμό. Σημαντική ευκαιρία αποτελούν ασφαλώς και οι προβλεπόμενες μεταφορικές υποδομές^{29 30}, οι οποίες βασίζονται στο σχεδιασμό εθνικού επιπέδου (Διευρωπαϊκά δίκτυα), αλλά και περιφερειακού επιπέδου (Περιφερειακό

²⁸ Βεβαίως, στην Αρχαία Ολυμπία αυτή την περίοδο προγραμματίζονται ή εκτελούνται μια σειρά από σημαντικά έργα, όπως: Αντιδιαβρωτικά έργα με χρηματοδότηση €4,5 εκ., Αντιπλημμυρικά έργα: €1,2 εκ (με Προγραμματική σύμβαση Περιφέρειας – Υπουργείου Περιβάλλοντος), και έργα αποκατάστασης σε δίκτυα και υποδομές ύψους €1,2 εκ. (Ανακοινώσεις Κυβερνητικών στελεχών στο συνέδριο «ΗΛΕΙΑ 2030 – Η Αρχαία Ολυμπία στο Επίκεντρο», στις 21/7/22). Ταυτόχρονα, έχουν ολοκληρωθεί οι μελέτες του Ψηφιακού μετασχηματισμού, το Σχέδιο της Βιώσιμης Αστικής Κοινότητας (ΣΒΑΚ) και το Σχέδιο Φόρτισης Ηλεκτρικών Οχημάτων (ΣΦΗΟ), ενώ ανακοινώθηκε στο Olympia Forum στις 21/10/22 η χρηματοδότηση της διαμόρφωσης της εισόδου της Αρχαίας Ολυμπίας.

²⁹ Με βάση τον προγραμματισμό του Υπουργείου Υποδομών και Μεταφορών, ο οδικός άξονας Πάτρα – Πύργος, ο οποίος βρίσκεται στο στάδιο της κατασκευής, θα είναι έτοιμος στο τέλος του 2025. Επίσης, βρίσκεται σε διαδικασία μελέτης και επικαιροποίησης ο οδικός άξονας Πύργος – Καλό Νερό – Τσακώνα, ο οποίος θα επιτρέψει τη σύνδεση της Ολυμπίας Οδού με τον αυτοκινητόδρομο Αθήνα – Τρίπολη – Καλαμάτα και συνεπώς του δυτικού με τον κεντρικό οδικό άξονα της Πελοποννήσου. Σε φάση μελέτης βρίσκεται και το οδικό έργο Ολυμπία – Βυτίνα, αλλά και το έργο προστασίας της λιμνοθάλασσας του Κοτυχίου.

³⁰ Με βάση τις ανακοινώσεις του Υπουργείου Υποδομών και Μεταφορών έχει εγκριθεί το έργο αναβάθμισης και επαναλειτουργίας της σιδηροδρομικής γραμμής Πάτρα – Πύργος μήκους 77 χλμ., το οποίο αναμένεται να ενταχθεί στο ΕΣΠΑ 2021-27 με π/υ περίπου 50 εκ. ευρώ και χρόνο υλοποίησης περί τα 2 έτη. Η γραμμή Πάτρα – Πύργος θα συνδεθεί με τη γραμμή Κατάκολο – Πύργος – Αρχαία Ολυμπία και θα επιτρέψει την άνετη πρόσβαση στην περιοχή από όλη την Ελλάδα.

Χωροταξικό ΔΕ) και τις προτεινόμενες σε αυτό βελτιώσεις και επεκτάσεις στους πρωτεύοντες και δευτερεύοντες ενδοπεριφερειακούς άξονες. Όταν ολοκληρωθούν αυτές οι υποδομές, θα συμβάλλουν στην καλύτερη συνδεσιμότητα των τοπικών επιχειρήσεων και κυρίως στην ενίσχυση της επισκεψιμότητας των μνημείων της φύσης και του πολιτισμού και στην ενίσχυση του τουρισμού, με την προϋπόθεση ότι το τουριστικό (αλλά όχι μόνο) προϊόν της περιοχής θα είναι ελκυστικό και επαρκώς ανταγωνιστικό, ιδιαίτερα σε σχέση με άλλες περιοχές με παρόμοια χαρακτηριστικά (κάποιες από αυτές σε σχετική εγγύτητα).

Άλλες ευκαιρίες για την περιοχή αποτελούν επίσης η έναρξη του έργου κατασκευής δικτύου φυσικού αερίου που θα φτάνει αρχικά στον Πύργο και μεσοπρόθεσμα θα καλύψει και τις άλλες περιοχές, η περαιτέρω ανάπτυξη και αξιοποίηση των καθιερωμένων Φεστιβάλ Αρχαίας Ολυμπίας και Αρχαίας Ήλιδος, το μοναδικό παγκόσμιο γεγονός της τελετής της Αφής της Ολυμπιακής Φλόγας, η ελκυστικότητα της περιοχής για την ανάπτυξη τουρισμού τρίτης ηλικίας και εναλλακτικού τουρισμού (αθλητικού – συνεδριακού - εκθεσιακού), η αξιοποίηση του υδατοδρομίου στην Κυλλήνη για προσέλκυση τουριστών από τα νησιά του Ιονίου, αλλά και άλλους σημαντικούς τουριστικούς προορισμούς (Αττική, Αργολίδα, Κυκλάδες), η ευφορία του εδάφους και η δυνατότητα αξιοποίησης νέων σύγχρονων καλλιέργειών (ελαιούχοι και ενεργειακοί σπόροι, βιομηχανική κάνναβη), η κλιματολογικά εφικτή επέκταση της τουριστικής περιόδου, η οποία όμως απαιτεί τη διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος για να συνδυαστεί με την προσέλκυση τουριστών υψηλότερου εισοδήματος, και ο νέος αναπτυξιακός Νόμος ο οποίος προβλέπει για την Ηλεία επιδοτήσεις μέχρι 70%.

Σημαντική ευκαιρία αποτελεί επίσης η δυνατότητα με βάση το ισχύον θεσμικό πλαίσιο εκπόνησης Ειδικού Πολεοδομικού Σχεδίου για το θαλάσσιο μέτωπο της Ηλείας (έχει ενταχθεί για χρηματοδότηση στο ΤΑΑ), το οποίο θα προσδιορίσει με σαφήνεια τις χρήσεις γης σε περιοχές οι οποίες γειτνιάζουν με ζώνες Natura, η ολοκλήρωση σε σύντομο διάστημα των Ειδικών Χωροταξικών Πλαισίων για τον Τουρισμό, τις ΑΠΕ και τη Βιομηχανία, καθώς και η πρόβλεψη χρηματοδότησης έργων αστικών αναπλάσεων από το Ταμείο Ανάκαμψης και το Πράσινο Ταμείο.

Τέλος, μια σημαντική ευκαιρία είναι η δυνατότητα που παρέχει το ισχύον θεσμικό πλαίσιο για τη δημιουργία μιας τοπικής αναπτυξιακής δομής, η οποία να διαθέτει κλίμακα, επιστημονική στελέχωση και αποτελεσματικότητα και η οποία θα αναλάβει την υλοποίηση αυτού του σχεδίου ανάπτυξης και τη διαχείριση και αξιοποίηση του παγκόσμιου brand name της περιοχής με ευφυή και σύγχρονο τρόπο, συνδέοντας τη φήμη του ονόματος με τοπικές παραγωγικές αλυσίδες αξίες υψηλής ποιότητας και την παγκόσμια κοινότητα.

Πρέπει να τονιστεί, τέλος, ότι η ευρεία συμμετοχή στη διαβούλευση, η αποδοχή και η συναίνεση για την υλοποίηση του παρόντος αναπτυξιακού σχεδίου της ΔιαΝΕΟσις, διευκολύνει τον αναπτυξιακό σχεδιασμό και συμβάλει στην καλύτερη και έγκαιρη αξιοποίηση των πολλών ευκαιριών που παρουσιάζονται στην περιοχή.

16. Απειλές

Οι περισσότερες απειλές για την περιοχή της Ηλείας και της Αρχαίας Ολυμπίας είναι εξωγενείς, όπως η ενεργειακή κρίση, ή ένας νέος κύκλος πανδημίας και αφορούν το σύνολο της χώρας. Απειλές σε τοπικό επίπεδο μπορούν να προκύψουν από την αδυναμία αποτελεσματικής διακυβέρνησης ανάμεσα στα επίπεδα διοίκησης και την αδυναμία αποτελεσματικής συνεργασίας και κοινού βηματισμού σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο. Σε αυτές πρέπει να προστεθούν και πιθανές αντιδράσεις ομάδων συμφερόντων σε πτυχές της μελλοντικής αναπτυξιακής πολιτικής της περιοχής. Επίσης σημαντικές είναι οι απειλές από

φυσικές καταστροφές, όπως πυρκαγιές και σεισμοί ενώ ένας παράγοντας που δύναται να επηρεάσει αρνητικά την περιοχή και ειδικότερα τον πρωτογενή τομέα είναι η κλιματική αλλαγή. Τέλος, απειλές σε τοπικό επίπεδο αποτελούν η συνεχής ρύπανση των ακτών αλλά και του υδροφόρου ορίζοντα και η άναρχη δόμηση.

Βιβλιογραφία

- Asheim, B. T. (2019). Smart specialisation, innovation policy and regional innovation systems: what about new path development in less innovative regions? *Innovation: The European Journal of Social Science Research*, 32(1), 8-25.
- Barbero, J., & Rodríguez-Crespo, E. (2022). Technological, institutional, and geographical peripheries: regional development and risk of poverty in the European regions. *The Annals of Regional Science*, 1-22.
- Energy Register (2022) *Σταθμοί παραγωγής ενέργειας*, Διαθέσιμο: <https://www.energyregister.gr/stathmoi-ape>
- EU (2013) *Regulation No 1315/2013, EU guidelines for the development of the trans-European transport network*, EU.
- Eurostat (2022) *Database*. Διαθέσιμο: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>.
- Eurostat (2022α) Gross weight of goods transported to/from main ports by direction and type of traffic (national and international) - quarterly data, διαθέσιμο στο: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>
- Eurostat (2022β) Passengers embarked and disembarked in all ports by direction - annual data, διαθέσιμο στο: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>
- Ezcurra, R., & Rodríguez-Pose, A. (2013). Does economic globalization affect regional inequality? A cross-country analysis. *World Development*, 52, 92-103.
- Foray, D. (2018). Smart specialisation strategies and industrial modernisation in European regions—theory and practice. *Cambridge Journal of Economics*, 42(6), 1505-1520.
- Gaub, F. (2019) *Global Trends to 2030: Challenges and Choices for Europe*, The European Strategy and Policy Analysis System (ESPAS). Διαθέσιμο: https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/ESPAS_Report.pdf
- Iammarino, S., Rodríguez-Pose, A., & Storper, M. (2019). Regional inequality in Europe: evidence, theory and policy implications. *Journal of Economic Geography*, 19(2), 273-298.
- ICAP (2021) *Αξιολόγηση και ιεράρχηση των κλάδων οικονομικής δραστηριότητας στην Περιφερειακή Ενότητα Ηλείας*, Έκθεση, Αθήνα.
- INSETE (2022) Περιφέρειες – Στατιστικά Στοιχεία Δυτικής Ελλάδας, Διαθέσιμο στο: https://insete.gr/wp-content/uploads/2020/05/22-08_Western_Greece.xlsx
- Njangang, H., Beleck, A., Tadadjeu, S., & Kamguia, B. (2022). Do ICTs drive wealth inequality? Evidence from a dynamic panel analysis. *Telecommunications Policy*, 46(2), 102246.

- Richmond, K., & Triplett, R. E. (2018). ICT and income inequality: a cross-national perspective. *International Review of Applied Economics*, 32(2), 195-214.
- Rodríguez-Pose, A., & Ketterer, T. (2020). Institutional change and the development of lagging regions in Europe. *Regional Studies*, 54(7), 974-986.
- TripAdvisor (2022) Περιοχή Ηλείας – Αξιοθέατα, Διαθέσιμο στο: https://www.tripadvisor.com.gr/Attractions-g3226015-Activities-Elis_Region_West_Greece.html
- ΑΝΑΠΤΥΞΗ.gov.gr (2022) (στοιχεία απορρόφησης ΕΣΠΑ. Πίνακας ανά ΟΤΑ 12/9/2022. Συγκεντρωτικός πίνακας για Χώρα, www.anaptyxi.gov.gr Περιφέρεια και Ηλεία 7/10/2022)
- Αυγερινού, Δ.Θ., Μπούγας, Ι. (2021) Πρόταση Ίδρυσης «Ομπρέλας» Διεθνών Πανεπιστημιακών Προγραμμάτων σε Ολυμπία – Δελφούς - Σπάρτη, European Institute of Law, Science and Technology
- Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών (2007) Μελέτη Αποκατάστασης & Ανάπτυξης του Αγροτικού Τομέα, των Δασών και στις Προστασίες του Περιβάλλοντος στις Πυρόπληκτες Περιοχές, Διαθέσιμο στο: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwiQqbTF_rf8AhXqS_EDHft7Dy8QFnoECBwQAQ&url=http%3A%2F%2Fwww.pyroplikta.aua.gr%2Fdownloads%2F%25CE%25A0%25CE%2595%25CE%25A1%25CE%2599%25CE%259B%25CE%2597%25CE%25A8%25CE%2597.pdf&usg=AOvVaw1lf-Q1_8kcB8TbO6L3_IL1
- Δέρκας, Ν., Σκούρας, Δ. και Ψαλτόπουλος, Δ. (2021) Οι αναγκαίες μεταρρυθμίσεις του θεσμικού, οργανωτικού και λειτουργικού πλαισίου των συλλογικών δικτύων άρδευσης στην Ελλάδα, ΔιαΝΕΟσις, Διαθέσιμο στο: https://www.dianeosis.org/wp-content/uploads/2022/09/toev_15_09.22.pdf
- Δήμος Αρχαίας Ολυμπίας (2021) «Αρχαία Ολυμπία: το αύριο», Ειδικό Πρόγραμμα Ανασυγκρότησης και Βιώσιμης Ανάπτυξης. Αρχαία Ολυμπία.
- Δήμος Αρχαίας Ολυμπίας (2022α) Στρατηγική Ολοκληρωμένης Χωρικής Επένδυσης (ΟΧΕ) του Δήμου Αρχαίας Ολυμπίας.
- Δημοτικό Λιμενικό Ταμείο Κυλλήνης (2022) Το Λιμάνι της Κυλλήνης, Διαθέσιμο στο: <https://www.killiniport.gr/>
- ΔιαΝΕΟσις (2017) Προστατευόμενες Περιοχές Natura 2000: Ένα Ολοκληρωμένο Σχέδιο για την Προστασία και τη Βιώσιμη Ανάπτυξή τους, Νοέμβριος 2017, Αθήνα.
- ΔΥΠΕΔΕ (2022) Διοίκηση Υγειονομικής Περιθαλψής 6^{ης} Υγειονομικής Περιφέρειας (Πελοποννήσου, Ιονίων Νησιών, Ηπείρου και Δυτικής Ελλάδας) Διαθέσιμο: <https://www.dypede.gr/%CE%BA%CE%AD%CE%BD%CF%84%CF%81%CE%B1-%CF%85%CE%B3%CE%B5%CE%AF%CE%B1%CF%82/>
- ΕΕΤΤ (2022) Χάρτες, Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων, Διαθέσιμο: <https://mapsrv1.terra.gr/eettutilities/mapnew.aspx>
- ΕΛΙΜΕ (2022) Ελληνική Κρουαζιέρα, Διαθέσιμο στο: <https://www.elime.gr/krouaziera>
- ΕΛΣΤΑΤ (2022) Μουσεία και Αρχαιολογικοί Χώροι (Επισκέψεις-εισπράξεις), διαθέσιμο στο: <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SCI21/->
- ΕΛΣΤΑΤ (2022) Στατιστικές πηγές, Διαθέσιμο: <http://www.statistics.gr> .

ΕΡΓΟΣΕ (2022) *Σιδηροδρομικό δίκτυο Πάτρα – Πύργος – Καλαμάτα*. Διαθέσιμο στο: https://www.ergose.gr/project/patra_pyrgos_kalamata/.

Εφορεία Αρχαιοτήτων Ηλείας (2022) Αρχαιολογικά Μουσεία της Ηλείας, Διαθέσιμο στο: <https://ilia-olympia.org/%ce%b1%cf%81%cf%87%ce%b1%ce%b9%ce%bf%ce%bb%ce%bf%ce%b3%ce%b9%ce%ba%ce%ac-%ce%bc%ce%bf%cf%85%cf%83%ce%b5%ce%af%ce%b1-%cf%84%ce%b7%cf%82-%ce%b7%ce%bb%ce%b5%ce%af%ce%b1%cf%82-2/>

Λιάγκουρας Χ. (2021) Το πολιτιστικό απόθεμα της Επαρχίας Ολυμπίας από τους ιστορικούς έως τους νεότερους χρόνους και η διαχείρισή του ως μοχλός ανάπτυξης της περιοχής, *Διδακτορική Διατριβή*, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου.

Μπαλαούρας, Μ. (2022) *Πρόταση Ολιστικής αναβάθμισης της αρχαίας Ολυμπίας - Ακτινώσεις και πέραν της Ηλείας*, Μελέτη, ΕΝΑ-Ινστιτούτο Εναλλακτικών Μελετών.

Μπάρκας (2014) «Δημογραφία και υπηρεσίες υγείας στον νομό Ηλείας», *Πτυχιακή εργασία*, ΤΕΙ Καλαμάτας.

ΟΑΕΔ (2022) *Στοιχεία ανεργίας εγγεγραμμένων στο μητρώο*, ΟΑΕΔ, Αθήνα.

OPENSTREETMAP (2022) Διαθέσιμο: <https://www.openstreetmap.org>.

ΟΛΥΜΠΙΟΝΙΚΗΣ Α.Ο (2022) Η Αρχαία Ολυμπία Στο Επίκεντρο, Υποβολή προτάσεων για την ανασυγκρότηση της Π.Ε. Ηλείας.

ΟΣΕ (2022) *Σιδηροδρομικό δίκτυο*, Γενικός Χάρτης. Διαθέσιμο στο: <https://ose.gr/%CF%83%CE%B9%CE%B4%CE%B7%CF%81%CE%BF%CE%B4%CF%81%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CE%B4%CE%AF%CE%BA%CF%84%CF%85%CE%BF/%CF%87%CE%AC%CF%81%CF%84%CE%B7%CF%82%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CF%84%CF%8D%CE%BF%CF%85/>

Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (2015) *Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης για την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας*, Πάτρα Φεβρουάριος 2015.

Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (2015β) *Καταγραφή αναγκών και διαμόρφωση στρατηγικής Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας για την ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού και την αντιμετώπιση του φαινομένου της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού στο πλαίσιο του ΠΕΠ Δυτικής Ελλάδας 2014-2020*, Νοέμβριος 2015.

Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (2016) *Στρατηγικό Σχέδιο Ολοκληρωμένης Χωρικής Επένδυσης για άλλες χωρικές Στρατηγικές στην ευρύτερη περιοχή του Άξονα Κατακόλου – Αρχαίας Ολυμπίας*, *Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας 2014-2020*, Πάτρα Σεπτέμβριος 2016

Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (2016α) *Τροποποίηση Περιφερειακού Σχεδιασμού Διαχείρισης Αποβλήτων (ΠΕΣΔΑ) Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας*, Νοέμβριος 2016

Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (2020) *Περιφερειακό Σχέδιο για την προσαρμογή στην Κλιματική Αλλαγή (ΠΕΣΠΚΑ) Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας*, Enviroplan S.A. 2020.

Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (2021α), *Περιφερειακό Πρόγραμμα Ανάπτυξης (ΠΠΑ) της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας, προγραμματικής περιόδου 2021-2025*, ΦΕΚ Β' 5926/16.12.2021, Απόφαση αριθμ. 133633, Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων, Αθήνα, Δεκέμβριος 2021.

Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (2021β) *Περιφερειακό Σχέδιο δράσης για την Ανάπτυξη Επιχειρηματικών Πάρκων στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας*, REDEPLAN S.A., Τελική Έκθεση, Μάρτιος 2021.

- Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (2022), *Εγκριμένο Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δυτική Ελλάδα Προγραμματικής Περιόδου 2021-2027*, (2021EL16FFPR010), Έκδοση 1.2. Πάτρα, Σεπτέμβριος 2022.
- Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (Χωρίς ημερομηνία) Μάρκετινγκ Τουριστικού Προϊόντος & Ανταγωνιστικής Ταυτότητας Δυτικής Ελλάδας, Διαθέσιμο στο: http://pde-tourism-plan.gr/wp-content/uploads/2017/02/PDE_Proxedio.pdf
- Πετράκος Γ. (2022) *Έξαγωγικό Εμπόριο και Πράσινη Ανάπτυξη*, Ινστιτούτο Εργασίας, Αθήνα.
- Πετράκος Γ. και Ψυχάρης Ι. (2016) *Περιφερειακή Ανάπτυξη στην Ελλάδα*, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα.
- ΡΑΕ (2022) Γεωπληροφοριακός χάρτης, Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας, Διαθέσιμο: <https://geo.rae.gr/>
- Τράπεζα Ελλάδος (2022) *Στατιστικά Στοιχεία*, Διαθέσιμο: <https://www.bankofgreece.gr/>
- Υπηρεσία Πολιτικής Αεροπορίας (2022) *Αερολιμένες*, Διαθέσιμο στο: <http://www.ypa.gr/our-airports>
- Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας (2008) *Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης*, ΦΕΚ 128 Α 03.07.2008
- Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας (2020) ΦΕΚ Δ' 845/24-12-2020, *Έγκριση Αναθεώρησης του Περιφερειακού Χωροταξικού Πλαισίου της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας και Περιβαλλοντική Έγκριση αυτού*. ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ Αριθμ. ΥΠΕΝ/ΔΧΩΡΣ/118376/1419
- Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας (2022) *Ενιαίος κατάλογος περιοχών Natura 2000*, τελευταία πρόσβαση 5/10/2022 <https://ypen.gov.gr/perivallon/viopoikilotita/diktyo-natura-2000/>.
- Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας (2020) *Έγκριση Αναθεώρησης του Περιφερειακού Χωροταξικού Πλαισίου της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας και Περιβαλλοντική Έγκριση αυτού*, ΦΕΚ Δ' 845/24.12.2020, Απόφαση Αριθμ. ΥΠΕΝ/ΔΧΩΡΣ/118376/1419, Αθήνα, Δεκέμβριος 2020.
- ΦΩΤΑΚΤΙΣ (2022), Πρόταση για το πρόγραμμα Ανασυγκρότηση της Ηλείας με επίκεντρο την Αρχαία Ολυμπία.

Παράρτημα Πινάκων και Χαρτών Α΄ Μέρους

Πίνακας 1. Πληθυσμός και ανθρώπινο δυναμικό Π.Ε. Ηλείας

Δείκτης	Χωρικός δείκτης		Συγκρίσεις		Μεταβολή του δείκτη (2011-πιο πρόσφατο έτος)	
	Μέγεθος	Ιεράρχηση	Μ.Ο χώρας = 100	ΕΕ=100	Ετήσια μεταβολή (%)	Ιεράρχηση
Πληθυσμός, 2021	149.350	13			-0,6	29
Συμμετοχή (%) πληθυσμού στη χώρα, 2021	1,4	13			-0,3	29
Πληθυσματική πυκνότητα (κατ/χλμ ²), 2021	57	17	72	52	-0,6	29
(%) Πληθυσμός >70, 2011	17,2	24	98	132	2,9 ^α	25
(%) Πληθυσμός σε αστικές περιοχές, 2011	45,3	38	59		0.1 ^β	39
Συμμετοχή (%) απασχόλησης στη χώρα, 2019	1,5	11			0.6	22
(%) Απασχόληση/Πληθυσμό, 2019	46,5	17	103	96	1,4	27
(%) Ανεργία, 2021	7,1	42	48	88	-5,3	37
(%) Απασχόληση με τριτοβάθμια εκπαίδευση, 2011	11,2	51	50			
Αριθμός μεταναστών/1000 κατ (τελευταίο έτος, εγκατάσταση λόγω εργασίας), 2011	3,4	7	162			

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (2022) και ίδια επεξεργασία

Σημειώσεις: α: περίοδος 2001-2011

Πίνακας 2. Επίπεδο ανάπτυξης και ανταγωνιστικότητας Π.Ε. Ηλείας

Δείκτης	Χωρικός δείκτης		Συγκρίσεις		Μεταβολή του δείκτη (2011-πιο πρόσφατο έτος)	
	Μέγεθος	Ιεράρχηση	Μ.Ο χώρας = 100	ΕΕ=100	Ετήσια μεταβολή (%)	Ιεράρχηση
ΑΕΠ, 2019 (σταθερές 2015 τιμές, εκατ. €)	1.771	21			-0,4	21
ΑΕΠ/κεφαλή, 2019 (€.)	11.857	42	67	36	0,5	22
Συμμετοχή (%) ΑΕΠ στη χώρα, 2019	0,97	21			0,4	21
Παραγωγικότητα (ΑΠΑ/απασχόληση, χιλ. €), 2019	22,1	47	65	37	-4,6	40

Πηγές: ΕΛΣΤΑΤ (2022), Eurostat (2022) και ίδια επεξεργασία

Πίνακας 3. Δείκτες Ευημερίας Π.Ε. Ηλείας

Δείκτης	Χωρικός δείκτης		Συγκρίσεις Μ.Ο χώρας = 100	Μεταβολή του δείκτη (2011-πιο πρόσφατο έτος)	
	Μέγεθος	Ιεράρχηση		Ετήσια μεταβολή (%)	Ιεράρχηση
Ποσό καταθέσεων/κατ (€/κατ.), 2021	8.360	48	49	-0,1	40
Θανατηφόρα τροχαία ατυχήματα/10000 κατ., 2020	1,3	1	253	-2,6	10
Αριθμός επιβατικών αυτοκινήτων/100 κατ., 2020	12,8	49	24	-1,3	48
Αριθμός φορτηγών/100 κατ., 2020	15,4	35	117	1,3	24
Αριθμός λεωφορείων/1000 κατ., 2020	1,5	47	58	0,9	21
Μαθητές λυκείου/διδακτική μονάδα, 2019	107,3	39	62	-1,4	26
Διδάσκοντες λυκείου/100 μαθητές λυκείου, 2019	11,8	10	115	-0,2	32
Αριθμός γιατρών/1000 κατ, 2020	2,6	49	41	-1,4	49
Αριθμός φαρμακείων/1000 κατ, 2020	0,9	23	93	1,7	15

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (2022), Τράπεζα Ελλάδος (2022) και ίδια επεξεργασία

Πίνακας 4. Τομεακή διάρθρωση του παραγωγικού συστήματος, Π.Ε. Ηλείας, 2019

Δείκτης	Χωρικός δείκτης		Συγκρίσεις		Μεταβολή του δείκτη (2011-πιο πρόσφατο έτος)	
	Μέγεθος	Ιεράρχηση	Μ.Ο χώρας = 100	ΕΕ=100	Ετήσια μεταβολή (%)	Ιεράρχηση
(%) Συμμετοχή του Πρωτογενή στο ΑΕΠ	23,5	1	538		4,6	9
(%) Συμμετοχή του Δευτερογενή στο ΑΕΠ	12,2	32	79		-1,6	30
(%) Συμμετοχή του Τριτογενή στο ΑΕΠ	64,3	40	80		-1,0	47
(%) Συμμετοχή του Πρωτογενή στην απασχόληση (Ε)	28,3	7	287	714	-1,8	37
(%) Συμμετοχή του Δευτερογενή στην απασχόληση (Ε)	14,7	36	76	45	-0,8	21
(%) Συμμετοχή του Τριτογενή στην απασχόληση (Ε)	56,9	38	81	89	1,2	10
Παραγωγικότητα Πρωτογενή (ΑΠΑ/Ε, 000 €)	17,6	13	187		6,5	9
Παραγωγικότητα Δευτερογενή (ΑΠΑ/Ε, 000 €)	17,5	41	71		-1,8	32
Παραγωγικότητα Τριτογενής (ΑΠΑ/Ε, 000 €)	23,9	50	67		-3,2	44
Σχετική Παραγωγικότητα Πρωτογενή (%ΑΕΠ)/(%Ε)	0,8	6	155		6,4	3
Σχετική Παραγωγικότητα Δευτερογενή (%ΑΕΠ)/(%Ε)	0,8	24	105		-0,8	35
Σχετική Παραγωγικότητα Τριτογενή (%ΑΕΠ)/(%Ε)	1,1	33	99		-2,2	48

Πηγές: ΕΛΣΤΑΤ (2022), Eurostat (2022) και ίδια επεξεργασία

Πίνακας 5. Κλαδική διάρθρωση και παραγωγικότητα της οικονομίας (μονοψήφιοι Κωδικοί NACE 2), Π.Ε. Ηλείας, 2019

ΚΩΔΙΚΟΣ	Κλάδοι της οικονομίας	Κύκλος εργασιών (000 ευρώ)	Αριθμός εργαζομένων	Παραγωγικότητα (000.ευρώ/εργαζόμενο)
Α	ΓΕΩΡΓΙΑ ΔΑΣΟΚΟΜΙΑ ΚΑΙ ΑΛΙΕΙΑ	239.933	15.338	15,6
Γ	ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗ	160.209	1.956	81,9
Δ	ΠΑΡΟΧΗ ΗΛΕΚΤΡΙΚΟΥ ΡΕΥΜΑΤΟΣ ΦΥΣΙΚΟΥ ΑΕΡΙΟΥ ΑΤΜΟΥ ΚΑΙ ΚΛΙΜΑΤΙΣΜΟΥ	6.099	123	49,6
Ε	ΠΑΡΟΧΗ ΝΕΡΟΥ· ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΛΥΜΑΤΩΝ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΑΠΟΒΛΗΤΩΝ ΚΑΙ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΕΞΥΓΙΑΝΣΗΣ	635	23	27,6
ΣΤ	ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ	34.721	977	35,5
Ζ	ΧΟΝΔΡΙΚΟ ΚΑΙ ΛΙΑΝΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ· ΕΠΙΣΚΕΥΗ ΜΗΧΑΝΟΚΙΝΗΤΩΝ ΟΧΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΜΟΤΟΣΥΚΛΕΤΩΝ	828.176	6.619	125,1
Η	ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΚΑΙ ΑΠΟΘΗΚΕΥΣΗ	37.892	880	43,1
Θ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΠΑΡΟΧΗΣ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΕΣΤΙΑΣΗΣ	76.962	4.540	17,0
Ι	ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ	4.832	114	42,4
Κ	ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	3.121	182	17,2
Λ	ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΑΚΙΝΗΤΗΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ	765	32	23,9
Μ	ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	34.510	1.293	26,7
Ν	ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	7.300	256	28,5
Ξ	ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΑΜΥΝΑ· ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗ	6.526	1.350	4,8
Ο	ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	6.156	3.653	1,7
Π	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΣΧΕΤΙΚΕΣ ΜΕ ΤΗΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΜΕΡΙΜΝΑ	14.344	1.683	8,5
Ρ	ΤΕΧΝΕΣ ΔΙΑΣΚΕΔΑΣΗ ΚΑΙ ΨΥΧΑΓΩΓΙΑ	6.487	314	20,7
Σ	ΑΛΛΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΠΑΡΟΧΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ	6.297	678	9,3
	ΣΥΝΟΛΟ	1.475.046	40.133	36,8

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (2022)

Πίνακας 6. Κλαδική εξειδίκευση του παραγωγικού συστήματος (μονοψήφιοι Κωδικοί NACE 2), Π.Ε. Ηλείας, 2019

ΚΩΔΙΚΟΣ	ΚΛΑΔΟΣ	LQ απασχόλησης	LQ κύκλου εργασιών
A	ΓΕΩΡΓΙΑ ΔΑΣΟΚΟΜΙΑ ΚΑΙ ΑΛΙΕΙΑ	3.7	6.4
B	ΟΡΥΧΕΙΑ ΚΑΙ ΛΑΤΟΜΕΙΑ		
Γ	ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗ	0.6	0.6
Δ	ΠΑΡΟΧΗ ΗΛΕΚΤΡΙΚΟΥ ΡΕΥΜΑΤΟΣ ΦΥΣΙΚΟΥ ΑΕΡΙΟΥ ΑΤΜΟΥ ΚΑΙ ΚΛΙΜΑΤΙΣΜΟΥ	0.4	0.1
E	ΠΑΡΟΧΗ ΝΕΡΟΥ· ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΛΥΜΑΤΩΝ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΑΠΟΒΛΗΤΩΝ ΚΑΙ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΕΞΥΓΙΑΝΣΗΣ	0.2	0.1
ΣΤ	ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ	0.8	0.7
Z	ΧΟΝΔΡΙΚΟ ΚΑΙ ΛΙΑΝΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ· ΕΠΙΣΚΕΥΗ ΜΗΧΑΝΟΚΙΝΗΤΩΝ ΟΧΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΜΟΤΟΣΥΚΛΕΤΩΝ	0.9	1.4
H	ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΚΑΙ ΑΠΟΘΗΚΕΥΣΗ	0.5	0.5
Θ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΠΑΡΟΧΗΣ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΕΣΤΙΑΣΗΣ	0.8	1.2
I	ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ	0.1	0.1
K	ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	0.2	0.0
Λ	ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΑΚΙΝΗΤΗΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ	0.2	0.1
M	ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	0.6	0.7
N	ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	0.2	0.2
Ξ	ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΑΜΥΝΑ· ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗ	0.4	3.2
O	ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	1.2	1.1
Π	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΣΧΕΤΙΚΕΣ ΜΕ ΤΗΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΜΕΡΙΜΝΑ	0.7	0.7
P	ΤΕΧΝΕΣ ΔΙΑΣΚΕΔΑΣΗ ΚΑΙ ΨΥΧΑΓΩΓΙΑ	0.4	0.2
Σ	ΆΛΛΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΠΑΡΟΧΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ	0.7	1.0

Πηγές: ΕΛΣΤΑΤ (2022), Eurostat (2022) και ίδια επεξεργασία

Σημειώσεις: α: LQ (Location Quotient) είναι ο συντελεστής χωρικής συμμετοχής όπου εκτιμά την κλαδική εξειδίκευση των περιοχών

και υπολογίζεται ως εξής: $LQ_{i,r} = \frac{A_{i,r}/A_r}{A_{i,R}/A_R}$, όπου A η αξία, i ο κλάδος, r η περιοχή και R η χώρα.

Πίνακας 7. Διάρθρωση, παραγωγικότητα και κλίμακα παραγωγής (διψήφιοι κλάδοι NACE-2) Π.Ε. Ηλείας, 2019

Κωδικός NACE 2	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ	ΚΥΚΛΟΣ ΕΡΓΑΣΙΩΝ (σε χιλιάδες ευρώ)	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΩΝ	ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΑΡΙΘΜΟΥ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ	ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΚΥΚΛΟΥ ΕΡΓΑΣΙΩΝ	ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ	ΜΕΣΟ ΜΕΤΕΘΟΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ
	ΣΥΝΟΛΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ ΗΛΕΙΑΣ	26.599	1.475.046	40.133	100,0	100,0	100,0	1,51
01	Φυτική και ζωική παραγωγή και συναφείς δραστηριότητες	17.062	238.294	15.190	64,38	16,17	38,01	0,89
02	Δασοκομία και υλοτομία	5	30	5	0,02	0,00	0,01	1,00
03	Αλιεία και υδατοκαλλιέργεια	65	1.610	143	0,25	0,11	0,36	2,20
10	Βιομηχανία τροφίμων	342	125.133	1.163	1,29	8,49	2,91	3,40
11	Ποτοποιία	22	2.242	45	0,08	0,15	0,11	2,05
13	Παραγωγή κλωστοϋφαντουργικών υλών	17	2.635	65	0,06	0,18	0,16	3,82
14	Κατασκευή ειδών ένδυσης	9	109	8	0,03	0,01	0,02	0,89
16	Βιομηχανία ξύλου και κατασκευή προϊόντων από ξύλο και φελλό, εκτός από έπιπλα	25	1.980	34	0,09	0,13	0,09	1,36
18	Εκτυπώσεις και αναπαραγωγή προεγγεγραμμένων μέσων	14	1.313	49	0,05	0,09	0,12	3,50
20	Παραγωγή χημικών ουσιών και προϊόντων	4	263	7	0,02	0,02	0,02	1,75
22	Κατασκευή προϊόντων από ελαστικό και πλαστικές ύλες	6	1.103	10	0,02	0,07	0,03	1,67
23	Παραγωγή άλλων μη μεταλλικών ορυκτών προϊόντων	40	8.715	149	0,15	0,59	0,37	3,73
24	Παραγωγή βασικών μετάλλων	5	406	10	0,02	0,03	0,03	2,00
25	Κατασκευή μεταλλικών προϊόντων	107	7.213	153	0,40	0,49	0,38	1,43
28	Κατασκευή μηχανημάτων και ειδών εξοπλισμού π.δ.κ.α.	23	1.513	38	0,09	0,10	0,10	1,65
29	Κατασκευή μηχανοκίνητων οχημάτων	6	181	8	0,02	0,01	0,02	1,33
31	Κατασκευή επίπλων	30	4.530	114	0,11	0,31	0,29	3,80
32	Άλλες μεταποιητικές δραστηριότητες	23	1.294	41	0,09	0,09	0,10	1,78
33	Επισκευή και εγκατάσταση μηχανημάτων και εξοπλισμού	48	1.436	52	0,18	0,10	0,13	1,08
35	Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, ατμού και κλιματισμού	67	6.099	123	0,25	0,41	0,31	1,84
37	Επεξεργασία λυμάτων	9	192	8	0,03	0,01	0,02	0,89
38	Συλλογή, επεξεργασία και διάθεση αποβλήτων· ανάκτηση υλικών	10	270	9	0,04	0,02	0,02	0,90
41	Κατασκευές κτιρίων	150	6.208	184	0,57	0,42	0,46	1,23
42	Έργα πολιτικού μηχανικού	57	6.890	110	0,22	0,47	0,28	1,93
43	Εξειδικευμένες κατασκευαστικές δραστηριότητες	580	21.623	683	2,19	1,47	1,71	1,18
45	Χονδρικό και λιανικό εμπόριο·	370	20.396	573	1,40	1,38	1,43	1,55
46	Χονδρικό εμπόριο,	595	430.952	1.921	2,25	29,24	4,81	3,23
47	Λιανικό εμπόριο,	2.181	376.827	4.125	8,23	25,57	10,32	1,89
49	Χερσαίες μεταφορές και μεταφορές μέσω αγωγών	558	33.716	746	2,11	2,29	1,87	1,34
50	Πλωτές μεταφορές	5	56	3	0,02	0,00	0,01	0,60
52	Αποθήκευση και υποστηρικτικές προς τη μεταφορά δραστηριότητες	28	2.166	54	0,11	0,15	0,14	1,93
53	Ταχυδρομικές και ταχυμεταφορικές δραστηριότητες	16	1.954	77	0,06	0,13	0,19	4,81
55	Καταλύματα	164	30.055	787	0,62	2,04	1,97	4,80
56	Δραστηριότητες υπηρεσιών εστίασης	1.290	46.907	3.753	4,87	3,18	9,39	2,91
58	Εκδοτικές δραστηριότητες	9	790	24	0,03	0,05	0,06	2,67
60	Δραστηριότητες ραδιοτηλεοπτικών εκπομπών	13	377	17	0,05	0,03	0,04	1,31
61	Τηλεπικοινωνίες	12	1.503	18	0,05	0,10	0,05	1,50
62	Δραστηριότητες προγραμματισμού ηλεκτρονικών υπολογιστών, παροχής συμβουλών και συναφείς δραστηριότητες	19	1.253	28	0,07	0,09	0,07	1,47
64	Δραστηριότητες χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών	8	35	4	0,03	0,00	0,01	0,50
65	Ασφαλιστικά, αντασφαλιστικά και συνταξιοδοτικά ταμεία	17	648	31	0,06	0,04	0,08	1,82
66	Δραστηριότητες συναφείς προς τις χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες και τις ασφαλιστικές δραστηριότητες	109	2.438	147	0,41	0,17	0,37	1,35
68	Διαχείριση ακίνητης περιουσίας	26	765	32	0,10	0,05	0,08	1,23
69	Νομικές και λογιστικές δραστηριότητες	434	8.978	580	1,64	0,61	1,45	1,34
70	Δραστηριότητες κεντρικών γραφείων· δραστηριότητες παροχής συμβουλών διαχείρισης	63	5.146	113	0,24	0,35	0,28	1,79
71	Αρχιτεκτονικές δραστηριότητες και δραστηριότητες μηχανικών· τεχνικές δοκιμές και αναλύσεις	358	13.243	456	1,35	0,90	1,14	1,27
72	Επιστημονική έρευνα και ανάπτυξη	27	4.196	39	0,10	0,28	0,10	1,44
73	Διαφήμιση και έρευνα αγοράς	14	540	23	0,05	0,04	0,06	1,64
74	Άλλες επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες	39	896	53	0,15	0,06	0,13	1,36
75	Κτηνιατρικές δραστηριότητες	19	1.511	29	0,07	0,10	0,07	1,53

77	Δραστηριότητες εννοκίας και εκμίσθωσης	36	604	36	0,14	0,04	0,09	1,00
79	Δραστηριότητες ταξιδιωτικών πρακτορείων	32	3.579	98	0,12	0,24	0,25	3,06
80	Δραστηριότητες παροχής προστασίας και έρευνας	6	480	28	0,02	0,03	0,07	4,67
81	Δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών σε κτίρια και εξωτερικούς χώρους	18	831	62	0,07	0,06	0,16	3,44
82	Διοικητικές δραστηριότητες γραφείου, γραμματειακή υποστήριξη και άλλες δραστηριότητες υποστήριξης προς τις επιχειρήσεις	22	1.807	32	0,08	0,12	0,08	1,45
84	Δημόσια διοίκηση και άμυνα: υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση	19	6.526	1.350	0,07	0,44	3,38	71,05
85	Εκπαίδευση	244	6.156	3.653	0,92	0,42	9,14	14,97
86	Δραστηριότητες ανθρώπινης υγείας	395	11.726	1.295	1,49	0,80	3,24	3,28
87	Δραστηριότητες βοήθειας κατ' οίκον	7	272	139	0,03	0,02	0,35	19,86
88	Δραστηριότητες κοινωνικής μέριμνας χωρίς παροχή καταλύματος	23	2.346	249	0,09	0,16	0,62	10,83
90	Δημιουργικές δραστηριότητες, τέχνες και διασκέδαση	25	707	36	0,09	0,05	0,09	1,44
91	Δραστηριότητες βιβλιοθηκών, αρχειοφυλακείων, μουσείων και λουπές πολιτιστικές δραστηριότητες	15	597	39	0,06	0,04	0,10	2,60
92	Τυχερά παιχνίδια και στοιχήματα	53	3.616	119	0,20	0,25	0,30	2,25
93	Αθλητικές δραστηριότητες και δραστηριότητες διασκέδασης και ψυχαγωγίας	82	1.567	120	0,31	0,11	0,30	1,46
94	Δραστηριότητες οργανώσεων	96	254	174	0,36	0,02	0,44	1,81
95	Επισκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών και ειδών ατομικής ή οικιακής χρήσης	62	1.389	84	0,23	0,09	0,21	1,35
96	Άλλες δραστηριότητες παροχής προσωπικών υπηρεσιών	266	4.654	420	1,00	0,32	1,05	1,58

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (2022)

Πίνακας 8. Εξωστρέφεια και εξαγωγική εξειδίκευση, Π.Ε. Ηλείας, 2019

Δείκτης	Χωρικός δείκτης		Συγκρίσεις		Μεταβολή του δείκτη (2011-πιο πρόσφατο έτος)	
	Μέγεθος	Ιεράρχηση	Μ.Ο χώρας = 100	ΕΕ=100	Ετήσια μεταβολή (%)	Ιεράρχηση
Εξαγωγές αγαθών % του ΑΕΠ	7,3	25	43		3,4	35
Εξαγωγές αγαθών/κατ (€/κατ.), 2021	1.218	29	32		6,7	32
RCA ^b σε αγροτικά αγαθά,	5,5	3				
RCA σε αγαθά εντάσεως πόρων	0,001	47				
RCA σε αγαθά εντάσεως εργασίας	0,12	29				
RCA σε αγαθά χαμηλής τεχνολογικής εντάσεως	0,0	47				
RCA σε αγαθά μεσαίας τεχνολογικής εντάσεως	0,01	44				
RCA σε αγαθά υψηλής τεχνολογικής εντάσεως	0,04	34				

Πηγές: ΕΛΣΤΑΤ (2022), Eurostat (2022) και ίδια επεξεργασία

β: RCA (Revealed Comparative Advantage) είναι δείκτης συγκριτικού πλεονεκτήματος και υπολογίζει το σχετικό μέγεθος των εξαγωγών μιας περιοχής σε έναν τομέα ως εξής: $RCA_{i,r} = \frac{X_{i,r}/X_r}{X_{i,R}/X_R}$, όπου X οι εξαγωγές, i ο τομέας, r η περιοχή και R η χώρα.

Πίνακας 9. Εξειδίκευση της γεωργικής παραγωγής σε καλλιέργειες, Π.Ε. Ηλείας, 2020

Καλλιέργεια	Π.Ε. Ηλείας		Ελλάδα		Δείκτης Εξειδίκευσης*
	Έκταση (Εκτάρια)	Συμμετοχή (%)	Έκταση (Εκτάρια)	Συμμετοχή (%)	
Ελαιώνες	40.096	37,62	733.457	16,7	2,25
Κτηνοτροφικά φυτά για ζωοτροφές	17.908	16,80	510.469	11,6	1,45
Βοσκότοποι	10.033	9,41	1.409.316	32,1	0,29
Λοιπά σιτηρά	9.089	8,53	367.010	8,4	1,02
Αγρανάπαυση	8.735	8,19	260.107	5,9	1,38
Αραβόσιτος	4.299	4,03	84.860	1,9	2,09
Εσπεριδοειδή	2.765	2,59	35.775	0,8	3,19
Κηπευτικά υπό κάλυψη	2.696	2,53	9.994	0,2	11,12
Κηπευτικά	2.675	2,51	37.126	0,8	2,97
Αμπελώνες για παραγωγή σταφίδας	2.128	2,00	18.643	0,4	4,71
Γεώμηλα	1.632	1,53	11.740	0,3	5,73
Αμπελώνες για παραγωγή οίνου	1.175	1,10	38.441	0,9	1,26
Τομάτα βιομηχανική	968	0,91	4.914	0,1	8,13
Βαμβάκι	764	0,72	276.714	6,3	0,11
Λοιπές καλλιέργειες	491	0,46	2.814	0,1	7,19
Λοιπές δενδρώδεις καλλιέργειες	326	0,31	33.765	0,8	0,40
Ακρόδρυα (καρποί με κέλυφος)	269	0,25	40.344	0,9	0,28
Μη επιλέξιμες εκτάσεις από κυρωμένους δασικούς	138	0,13	2.272	0,1	2,51
Πορτοκάλια προς χυμοποίηση	86	0,08	2.891	0,1	1,23
Φυτώρια	45	0,04	919	0,0	2,01
Μηλοειδή	44	0,04	13.690	0,3	0,13
Πυρηνόκαρπα	42	0,04	44.854	1,0	0,04
Όσπρια βρώσιμα	31	0,03	28.116	0,6	0,04
Σκληρός σίτος	22	0,02	163.349	3,7	0,01
Αρωματικά φυτά	20	0,02	11.280	0,3	0,07
Εκτάσεις με ΑΠΕ	18	0,02	1.260	0,0	0,59
Σπαράγγια	18	0,02	1.664	0,0	0,44
Γη που δεν εντάσσεται σε καλλιεργητική δραστηριότητα	15	0,01	19.018	0,4	0,03
Αμπελώνες για επιτραπέζια χρήση	14	0,01	12.330	0,3	0,05
Αραβόσιτος ενσίρωσης	12	0,01	2.296	0,1	0,21
Δασικά δέντρα	8	0,01	13.869	0,3	0,02
Ανθοκομικές καλλιέργειες	7	0,01	1.031	0,0	0,28
Βιομηχανική κάνναβη	6	0,01	139	0,0	1,73
Ελαιούχοι Σπόροι	6	0,01	11.159	0,3	0,02
Μη επιλέξιμες εκτάσεις	2	0,00	10.895	0,2	0,01
Ροδακινιές μεταποίησης	2	0,00	19.266	0,4	0,00
Σποροπαραγωγή	1	0,00	10.119	0,2	0,00

Πηγή: ΟΠΕΚΕΠΕ (2020) και Ιδία επεξεργασία

Πίνακας 10. Χαρακτηριστικά ζωικής παραγωγής Π.Ε. Ηλείας, 2020

Είδος Ζωικού Κεφαλαίου	Αριθμός Ζώων	Συμμετοχή (%)	Αριθμός Ζώων ανά κάτοικο
Αιγοπρόβατα	361345	91,07	2,39
Βοοειδή	7052	1,78	0,05
Κυψέλες	25797	6,50	0,17
Σύνολο	396772	100	2,62

Πηγή: ΟΠΕΚΕΠΕ (2020) και ίδια επεξεργασία

Πίνακας 11. Το πολιτιστικό και φυσικό απόθεμα της Π.Ε Ηλείας

Βόρεια Ηλεία (βόρεια του Αλφειού ποταμού)
<ul style="list-style-type: none"> ο Αρχαία Ολυμπία (Αρχαιολογικός Χώρος – Μουσεία) ο Αρχαία Ήλιδα (Αρχαιολογικός Χώρος και Μουσείο) ο Αρχαιολογικό Μουσείο Πύργου-διαχρονικό για το πολιτιστικό απόθεμα της Ηλείας ο Κάστρο Χλεμούτσι –Κυλλήνη ο Δρυοδάσος Φολόης ο Δίβρη (Λαμπεία- Ι.Μ. Χρυσοπηγής) ο Ι.Μ Ασκητή (ενδοχώρα Ολυμπίας, περιοχή Ώλενας, πλησίον του χωριού Γουμέρου) ο Άγιος Αντρέας Κατακόλου, καταβυθισμένο αρχαίο λιμάνι και κάστρο βυζαντινών και υστεροβυζαντινών χρόνων ο Σκαφιδιά (παραθαλάσσια περιοχή –μείζων λουτρικό συγκρότημα ρωμαϊκών χρόνων και Ι.Μ. Σκαφιδιάς) ο Ι.Μ. Αγ. Νικολάου Φραγκαπηδήματος (12 χλμ από Πύργο) ο Ι.Μ Παναγίας της Κρεμαστής (πλησίον σχετικά του Πύργου) ο Ι.Ν Παναγίας Καθολικής (Γαστούνη) ο Ρωμαϊκά λουτρά και σύγχρονες εγκαταστάσεις λουτρών στην Κυλλήνη ο Ι.Ν Αγίας Σοφίας – Ανδραβίδα ο Αρχαιολογικός χώρος περιοχής Γλαρέντζας (περιοχή Κυλλήνης) ο Λιμνοθάλασσα Κοτυχίου
Νότια Ηλεία (νότια του Αλφειού ποταμού)
<ul style="list-style-type: none"> ο Αρχαίος ναός της Αθηνάς (Σκιλλουντία Κρεστένων) ο Κόκκινη εκκλησιά (σε επίπεδο θεμελίωσης) ο Αρχαία Ακρόπολη στο Κάτω Σαμικό ο Λιμνοθάλασσα και ιαματικά λουτρά Καιάφα ο Αρχαία Ακρόπολη της Πλατιάνας ο Αρχαία Ακρόπολη της Αλίφειρας ο Ι.Μ. Σεπετού ο Ι.Μ Παναγίας της Ίσοβας ο Αρχαιολογικός χώρος Κακοβάτου (κλειστός για το κοινό) ο Ι.Ν Παμμεγίστων Ταξιαρχών (Ταξιάρχες Ζαχάρως) ο Παραδοσιακός λιθόκτιστος οικισμός Ταξιαρχών Ζαχάρως (ο μοναδικός χαρακτηρισμένος ως παραδοσιακός στην Ηλεία) ο Αρχαίος ναός της Αθηνάς στο Πρασιδάκι Ζαχάρως ο Αρχαία ακρόπολη του Λεπρέου ο Νέα Φιγάλεια (Ι.Ν. Κοίμησης της Θεοτόκου) ο Αρχαία Φιγάλεια (αρχαιολογικός χώρος – αρχαίος ναός Αθηνάς και Διός Σωτήρος, Ι.Ν Κοίμησης της Θεοτόκου, Μνημειακή κρήνη, ερείπια αρχαίου τείχους της πόλης) ο Αρχαία Ακρόπολη της Θεισάας ο Κάστρο της Μίνθης (πολύ δύσκολη η πρόσβαση) ο Καταρράκτες της Νέδα ο Ανδρίτσεινα

Πηγή: Λιάγκουρας (2021)

Πίνακας 12. Επισκεψιμότητα και Τουριστική δραστηριότητα, 2021

Δείκτης	Χωρικός δείκτης		Συγκρίσεις Μ.Ο χώρας = 100	Μεταβολή του δείκτη (2011-πιο πρόσφατο έτος)	
	Μέγεθος	Ιεράρχηση		Ετήσια μεταβολή (%)	Ιεράρχηση
Επισκέπτες μουσείων/100 κατοίκους	29,2	7	149	-3,1	36
Εισπράξεις μουσείων/100 κατοίκους (€)	137,5	7	138	-6,3	45
Επισκέπτες αρχαιολογικών χώρων/100 κατοίκους	114,1	8	224	9,1	28
Εισπράξεις αρχαιολογικών χώρων/100 κατοίκους (€)	792,3	7	186	-8,3	50
Αφίξεις τουριστών σε ξενοδοχειακά καταλύματα/100 κατοίκους	87,2	27	62	-7,6	44
Διανυκτερεύσεις τουριστών σε ξενοδοχειακά καταλύματα/κατοίκους	3,2	23	58	5,3	29
Κλίνες ξενοδοχειακών μονάδων/100 κατοίκους	4,7	25	69	-0,9	32
Πληρότητα ξενοδοχειακών μονάδων	31,5		73	-1,0	

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (2022) και ίδια επεξεργασία

Πίνακας 13. Περιοχές Natura PE Ηλείας

	Περιοχή	Εκτάρια
GR2330002	Οροπέδιο Φολόης	9741,96
GR2330003	Εκβολές (Δέλτα) Πηνειού	903,81
GR2330004	Ολυμπία	314,83
GR2330005	Θίνες και Παραλιακό Δάσος Ζαχάρως, Λίμνη Καϊάφα, Στροφυλιά, Κακοβάτος	3274,18
GR2330006	Λιμνοθάλασσα Κοτύχι, Βρίνια	1314,63
GR2330007	Παράκτια Θαλάσσια Ζώνη από Ακρ. Κυλλήνη έως Τούμπι – Καλόγρια	13166,35
GR2330008	Θαλάσσια Περιοχή Κόλπου Κυπαρισσίας: Ακρ. Κατάκολο – Κυπαρισσία	11042,19
GR2330009	Λιμνοθάλασσα Κοτύχι – Αλυκή Λεχαινών	2337,83

Πηγή: Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας (2022)

Πίνακας 14. Υποδομές

Δείκτης	Χωρικός δείκτης		Συγκρίσεις	Μεταβολή του δείκτη (2011-πιο πρόσφατο έτος)	
	Μέγεθος	Ιεράρχηση		Μ.Ο χώρας = 100 (εθνική συμμετοχή)	Ετήσια μεταβολή (%)
Δίκτυο αυτοκινητοδρόμων ανά km ² (km/100 km ²)	0	37	0		
Πρωτεύον δίκτυο ανά km ² (km/100 km ²)	5,2	25	91		
Δευτερεύον δίκτυο ανά km ² (km/100 km ²)	35,4	8	186		
Τριτεύον δίκτυο ανά km ² (km/100 km ²)	39,1	13	120		
Οδικό δίκτυο ανά km ² (km/100 km ²)	19,5	16			
Εμπορικά αεροδρόμια του πανευρωπαϊκού μεταφορικού δικτύου ^α	0				
Αεροδρόμια σε ακτίνα περίπου 100 χλμ.	Κατάσταση		Αφίξεις επιβατών		
Ανδραβίδα (53,8 χλμ. / 47 λεπτά)	Σε αναστολή λειτουργίας		-		
Άραξος (84,5 χλμ. / 71 λεπτά)	Πτήσεις τσάρτερ		89.054		
Ζάκυνθος (103 χλμ. / 103 λεπτά)	Διεθνών Συγκοινωνιών		851.245		
Καλαμάτα (107 χλμ. / 90 λεπτά)	Διεθνών Συγκοινωνιών		137.250		
Εμπορικά λιμάνια του πανευρωπαϊκού μεταφορικού δικτύου	2(0/2) ^β		8 ^γ		

Πηγές: EU (2013), OPENSTREETMAP (2022) και ίδια επεξεργασία

Σημειώσεις:

α: Το πανευρωπαϊκό μεταφορικό δίκτυο (το οποίο αποτελεί μέρος του υφιστάμενου μεταφορικού δικτύου) διακρίνεται από δύο επίπεδα δικτύων. Το κεντρικό (core) και το ολοκληρωμένο (comprehensive). Το κεντρικό δίκτυο αποτελεί τη ραχοκοκαλιά της ανάπτυξης ενός βιώσιμου μεταφορικού δικτύου. Το ολοκληρωμένο είναι ένα ευρύ δίκτυο το οποίο διασφαλίζει την προσβασιμότητα και τη συνδεσιμότητα όλων των περιοχών της ΕΕ περιλαμβάνοντας τις απομακρυσμένες και απομονωμένες περιοχές (όπως επιδιώκεται από την Ολοκληρωμένη Θαλάσσια Πολιτική του κανονισμού Νο 1255/2011) και την επέκταση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής μεταξύ αυτών.

β: ο αριθμός στην παρένθεση είναι ο αριθμός των λιμανιών με σημαντικό ρόλο σε ευρωπαϊκό επίπεδο (έντονη γραφή: κεντρικό δίκτυο, πλάγια γραφή: ολοκληρωμένο δίκτυο),

γ: εθνική συμμετοχή

Πίνακας 15. Οδικό δίκτυο ανά Δήμο και κατηγορία (km/100 km²)

	Δίκτυο αυτοκινητοδρόμων	Πρωτεύον οδικό δίκτυο	Δευτερεύον οδικό δίκτυο	Τριτεύον οδικό δίκτυο
Δήμος Ανδραβίδας - Κυλλήνης	0,0	0,0	37,6	34,0
Δήμος Ανδρίτσαινας - Κρεστένων	0,0	2,5	35,7	47,2
Δήμος Αρχαίας Ολυμπίας	0,0	13,0	29,8	25,9
Δήμος Ζαχάρως	0,0	8,0	31,9	45,1
Δήμος Ήλιδας	0,0	0,0	34,2	43,3
Δήμος Πηνειού	0,0	0,0	39,8	47,8
Δήμος Πύργου	0,0	7,4	41,7	41,0
Π.Ε. Ηλείας	0,0	5,2	35,4	39,1
Ελλάδα	4,2	5,8	19,0	32,6

Πηγή: OPENSTREETMAP (2022) και ίδια επεξεργασία

Πίνακας 16. Υλοποίηση Προγραμμάτων ΕΣΠΑ 2014-20 στην Π.Ε. Ηλείας

	Π/Υ ΔΔ	Συμβάσεις	Πληρωμές	Π/Υ ΔΔ	Συμβάσεις	Πληρωμές	Π/Υ ΔΔ	Συμβάσεις	Πληρωμές
Έρευνα – Τεχνολογία και Καινοτομία	1.890.466	1.346.134	391.451	68.274.341	57.375.369	26.912.122	951.017.925	709.343.153	322.150.492
Τεχνολογίες Πληροφορίας κι Επικοινωνιών (ΤΠΕ)	1.309.511	1.283.777	127.031	169.112.001	105.605.116	4.969.207	1.691.469.718	1.045.326.266	456.615.106
Ανταγωνιστικότητα Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων (ΜΜΕ)	39.438.828	39.438.828	14.858.472	572.061.633	559.731.667	354.497.979	7.687.386.033	7.655.529.690	5.234.161.582
Οικονομία Χαμηλών Ρύπων	7.518.213	1.851.755	156.022	178.773.572	123.557.989	61.813.760	5.444.204.970	3.808.101.281	2.245.548.434
Κλιματική αλλαγή – Πρόληψη	5.268.058	5.171.158	5.146.962	34.229.861	13.992.441	11.569.845	866.907.319	505.613.873	249.404.559
Προστασία Περιβάλλοντος	111.123.145	61.102.672	45.902.937	573.463.446	281.924.456	167.391.397	6.195.140.846	3.301.364.437	1.713.743.179
Βιώσιμες Μεταφορές	240.609.428	216.149.443	30.256.237	1.081.172.255	718.383.397	240.572.253	5.148.753.513	3.540.941.373	1.806.308.824
Απασχόληση	10.305.669	9.382.730	3.086.624	375.346.298	304.904.629	173.635.066	3.943.313.501	3.176.379.049	1.993.946.847
Κοινωνική Ένταξη	6.405.882	5.798.865	3.553.574	223.690.983	209.552.592	148.342.947	3.173.860.025	2.856.194.240	2.083.721.752
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση	11.958.000	3.968.000	3.256.351	486.969.426	446.290.198	226.670.123	4.559.596.421	3.973.214.862	2.110.692.682
Μεταρρύθμιση Δημόσιας Διοίκησης*	0	0	0	49.390.654	30.849.332	18.654.911	416.644.057	263.880.821	149.243.430
React EU (Covid-19)*	0	0	0	126.731.058	121.805.028	94.621.246	2.087.205.865	2.041.749.821	1.671.255.716
Τεχνική βοήθεια	150.040	75.640	75.640	81.043.653	76.019.023	53.098.724	852.003.432	769.779.308	533.886.207
Γενικό Σύνολο	435.977.240	345.569.002	106.811.301	4.020.259.181	3.049.991.237	1.582.749.580	43.017.503.625	33.647.418.174	20.570.678.810
Ποσοστό επί της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας	10,84	11,33	6,75						
Ποσοστό επί της χώρας	1,01	1,03	0,52						
Απορρόφηση πόρων (πληρωμές/ΔΔ, πληρωμές/Συμβάσεις)	24,50	30,91		39,37	51,89		47,82	61,14	

Πηγή: ΑΝΑΠΤΥΞΗ.gov.gr (2022) και ίδια επεξεργασία

Πίνακας 17. Πορεία υλοποίησης Προγραμμάτων Περιόδου 2014-2020 στους Δήμους της Π.Ε. Ηλείας (στοιχεία 12/9/2022)

Θεματικό Πεδίο	Πρόγραμμα	Προϋπολογισμοί έργων							Σύνολο ΟΤΑ	Νομός Ηλείας	Χωρίς Χωροθέτηση
		Ανδραβίδας	Ανδρίτσαινας	Αρχαίας Ολυμπίας	Ζαχάρως	Ήλιδας	Πηνειού	Πύργου			
Ανταγωνιστικότητα ΜΜΕ	Αλιεία και Θάλασσα	412.379	-	-	23.082	21.946	10.800	115.729	583.936	583.936	-
	ΕΠΑΝΕΚ	2.403.961	660.386	1.514.042	741.769	6.115.750	1.131.048	5.474.478	18.041.434	18.041.434	-
	ΠΕΠ	7.117.856	1.562.536	3.637.733	1.728.986	12.035.918	4.964.146	13.071.068	44.118.243	44.118.243	-
Σύνολο ΜΜΕ		9.934.196	2.222.922	5.151.775	2.493.837	18.173.614	6.105.994	18.661.275	62.743.613	62.743.613	-
Απασχόληση	Αλιεία και Θάλασσα	475.188	140.000	-	120.000	825.322	-	1.296.629	2.857.139	2.857.139	-
	ΕΠΑΝΑΔΕΔΒΜ	292.888	59.692	221.096	115.612	638.316	173.612	1.356.960	2.858.176	2.858.176	-
	ΕΠΑΝΕΚ	234.990	248.723	77.024	99.921	614.798	211.098	1.371.500	2.858.054	2.858.054	-
	ΠΕΠ	287.263	111.611	66.120	-	1.017.580	253.874	2.334.726	4.071.174	4.071.174	-
Σύνολο Απασχόληση		1.290.329	560.026	364.240	335.533	3.096.016	638.584	6.359.815	12.644.543	12.644.543	-
Βιώσιμες Μεταφορές	ΠΕΠ	-	-	-	-	-	-	14.900.365	14.900.365	38.086.601	23.186.236
Έρευνα - Τεχνολογία - Καινοτομία	ΠΕΠ	-	-	-	-	726.666	-	349.999	1.076.665	1.076.665	-
Εκπαίδευση και δια βίου μάθηση	ΠΕΠ	3.968.000	-	-	-	-	-	-	3.968.000	11.958.000	7.990.000
Κοινωνική Ένταξη	ΠΕΠ	811.539	545.318	450.269	299.555	2.154.867	-	2.144.328	6.405.876	6.405.876	-
Οικονομία Χαμηλών Ρύπων	ΥΜΕΠΕΡΑΑ	649.500	-	-	-	2.800.000	-	677.353	4.126.853	4.126.853	-
	ΠΕΠ	239.375	-	-	269.300	1.205.924	-	1.493.000	3.207.599	3.569.394	361.795
Σύνολο Οικονομία Χαμηλών Ρύπων		888.875	-	-	269.300	4.005.924	-	2.170.353	7.334.452	7.696.247	361.795
Προστασία Περιβάλλοντος	Αλιεία και Θάλασσα	8.300	-	2.700	-	-	-	5.400	16.400	996.478	980.078
	ΥΜΕΠΕΡΑΑ	343.399	754.750	-	-	3.844.751	370.570	-	5.313.470	65.653.303	60.339.833
	ΕΠΑΝΕΚ	-	-	-	2.977.711	-	110.845	-	3.088.556	3.088.556	-
	ΠΕΠ	11.346.851	1.977.957	567.079	1.325.000	10.757.565	5.014.089	1.978.668	32.967.209	56.675.194	23.707.985
Σύνολο Περιβάλλον		11.698.550	2.732.707	569.779	4.302.711	14.602.316	5.495.504	1.984.068	41.385.635	126.413.531	85.027.896
Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών	ΕΠΑΝΕΚ	100.000	-	-	-	171.211	27.900	643.106	942.217	942.217	-
	ΠΕΠ	-	-	-	-	-	-	-	-	766.676	766.676
Σύνολο ΤΠΕ		100.000	-	-	-	171.211	27.900	643.106	942.217	1.708.893	766.676
Τεχνική Βοήθεια	ΠΕΠ	-	-	-	-	-	-	-	-	150.040	150.040
Γενικό Σύνολο		28.691.489	6.060.973	6.536.063	7.700.936	42.930.614	12.267.982	47.213.309	151.401.366	268.884.009	117.482.643

Θεματικό Πεδίο	Πρόγραμμα	Δημόσια Δαπάνη							Σύνολο ΟΤΑ	Νομός Ηλείας	Χωρίς Χωροθέτηση
		Ανδραβίδας	Ανδρίτσαινας	Αρχαίας Ολυμπίας	Ζαχάρως	Ήλιδας	Πηνειού	Πύργου			
Ανταγωνιστικότητα ΜΜΕ	Αλιεία και Θάλασσα	397.281	-	-	23.082	21.946	10.800	115.729	568.838	568.838	-
	ΕΠΑΝΕΚ	1.213.834	315.193	728.010	370.884	3.126.639	554.549	2.746.229	9.055.338	9.055.338	-
	ΠΕΠ	4.542.551	1.112.783	2.928.731	1.111.329	7.506.346	3.458.678	9.293.548	29.953.966	29.953.966	-
Σύνολο ΜΜΕ		6.153.666	1.427.976	3.656.741	1.505.295	10.654.931	4.024.027	12.155.506	39.578.142	39.578.142	-
Απασχόληση	Αλιεία και Θάλασσα	275.108	140.000	-	120.000	472.264	-	718.313	1.725.685	1.725.685	-
	ΕΠΑΝΑΔΕΔΒΜ	212.200	44.350	161.430	82.084	412.164	141.791	955.785	2.009.804	2.009.804	-
	ΕΠΑΝΕΚ	234.990	248.723	77.024	99.921	614.798	211.098	1.371.500	2.858.054	2.858.054	-
	ΠΕΠ	210.239	82.371	53.022	-	773.137	194.124	1.770.455	3.083.348	3.083.348	-
Σύνολο Απασχόληση		932.537	515.444	291.476	302.005	2.272.363	547.013	4.816.053	9.676.891	9.676.891	-
Βιώσιμες Μεταφορές	ΠΕΠ	-	-	-	-	-	-	14.900.365	14.900.365	38.086.601	23.186.236
Έρευνα - Τεχνολογία - Καινοτομία	ΠΕΠ	-	-	-	-	585.000	-	304.499	889.499	889.499	-
Εκπαίδευση και δια βίου μάθηση	ΠΕΠ	3.968.000	-	-	-	-	-	-	3.968.000	11.958.000	7.990.000
Κοινωνική Ένταξη	ΠΕΠ	811.539	545.318	450.269	299.555	2.154.867	-	2.144.328	6.405.876	6.405.876	-
Οικονομία Χαμηλών Ρύπων	ΥΜΕΠΕΡΑΑ	649.500	-	-	-	2.800.000	-	677.353	4.126.853	4.126.853	-
	ΠΕΠ	155.593	-	-	175.045	1.205.924	-	1.493.000	3.029.562	3.391.357	361.795
Σύνολο Οικονομία Χαμηλών Ρύπων		805.093	-	-	175.045	4.005.924	-	2.170.353	7.156.415	7.518.210	361.795
Προστασία Περιβάλλοντος	Αλιεία και Θάλασσα	6.640	-	2.160	-	-	-	4.320	13.120	993.198	980.078
	ΥΜΕΠΕΡΑΑ	343.399	754.750	-	-	3.844.751	370.570	-	5.313.470	49.761.997	44.448.527
	ΕΠΑΝΕΚ	-	-	-	2.977.711	-	110.845	-	3.088.556	3.088.556	-
	ΠΕΠ	11.346.851	1.977.957	567.079	1.325.000	10.757.565	5.014.089	1.978.668	32.967.209	56.675.194	23.707.985
Σύνολο Περιβάλλον		11.696.890	2.732.707	569.239	4.302.711	14.602.316	5.495.504	1.982.988	41.382.355	110.518.945	69.136.590
Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών	ΕΠΑΝΕΚ	50.000	-	-	-	85.605	13.950	321.549	471.104	471.104	-
	ΠΕΠ	-	-	-	-	-	-	-	-	766.676	766.676
Σύνολο ΤΠΕ		50.000	-	-	-	85.605	13.950	321.549	471.104	1.237.780	766.676
Τεχνική Βοήθεια	ΠΕΠ	-	-	-	-	-	-	-	-	150.040	150.040
Γενικό Σύνολο		24.417.725	5.221.445	4.967.725	6.584.611	34.361.006	10.080.494	38.795.641	124.428.647	226.019.984	101.591.337

Θεματικό Πεδίο	Πρόγραμμα	Συμβάσεις									
		Ανδραβίδας	Ανδρίτσαινας	Αρχαίας Ολυμπίας	Ζαχαρώς	Ήλιδας	Πηγειού	Πύργου	Σύνολο ΟΤΑ	Νομός Ηλείας	Χωρίς Χωροθέτηση
Ανταγωνιστικότητα ΜΜΕ	Αλιεία και Θάλασσα	397.281	-	-	23.082	21.946	10.800	115.729	568.838	568.838	-
	ΕΠΑΝΕΚ	1.213.834	315.193	728.010	370.884	3.126.639	554.549	2.746.229	9.055.338	9.055.338	-
	ΠΕΠ	4.542.551	1.112.783	2.928.731	1.111.329	7.506.346	3.458.678	9.293.548	29.953.966	29.953.966	-
Σύνολο ΜΜΕ		6.153.666	1.427.976	3.656.741	1.505.295	10.654.931	4.024.027	12.155.506	39.578.142	39.578.142	-
Απασχόληση	Αλιεία και Θάλασσα	275.108	-	-	-	353.057	-	578.313	1.206.478	1.206.478	-
	ΕΠΑΝΑΔΕΔΒΜ	167.881	44.350	140.976	74.698	380.913	141.791	896.693	1.847.302	1.847.302	-
	ΕΠΑΝΕΚ	234.990	248.723	77.024	99.921	614.798	211.098	1.371.500	2.858.054	2.858.054	-
	ΠΕΠ	210.239	82.371	53.022	-	773.137	194.124	1.614.155	2.927.048	2.927.048	-
Σύνολο Απασχόληση		888.218	375.444	271.022	174.619	2.121.905	547.013	4.460.661	8.838.882	8.838.882	-
Βιώσιμες Μεταφορές	ΠΕΠ	-	-	-	-	-	-	14.627.450	14.627.450	22.757.153	8.129.703
Έρευνα - Τεχνολογία - Καινοτομία	ΠΕΠ	-	-	-	-	585.000	-	304.499	889.499	889.499	-
Εκπαίδευση και δια βίου μάθηση	ΠΕΠ	3.968.000	-	-	-	-	-	-	3.968.000	3.968.000	-
Κοινωνική Ένταξη	ΠΕΠ	811.539	545.318	323.169	299.555	1.986.364	-	1.832.915	5.798.860	5.798.860	-
Οικονομία Χαμηλών Ρύπων	ΥΜΕΠΕΡΑΑ	-	-	-	-	-	-	14.920	14.920	14,920	-
	ΠΕΠ	155.593	-	-	175.045	69.440	-	1.074.960	1.475.038	1.836.833	361.795
Σύνολο Οικονομία Χαμηλών Ρύπων		155.593	-	-	175.045	69.440	-	1.089.880	1.489.958	1.851.753	361.795
Προστασία Περιβάλλοντος	Αλιεία και Θάλασσα	6.640	-	2.160	-	-	-	4.320	13.120	993.198	980.078
	ΥΜΕΠΕΡΑΑ	-	-	-	-	2.257.218	21.576	-	2.278.794	19.542.210	17.263.416
	ΕΠΑΝΕΚ	-	-	-	2.109.036	-	108.387	-	2.217.423	2.217.423	-
	ΠΕΠ	2.329.151	1.380.087	567.079	986.014	6.447.081	4.937.152	1.977.311	18.623.875	38.040.887	19.417.012
Σύνολο Περιβάλλον		2.335.791	1.380.087	569.239	3.095.050	8.704.299	5.067.115	1.981.631	23.133.212	60.793.718	37.660.506
Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών	ΕΠΑΝΕΚ	50.000	-	-	-	85.605	13.950	321.549	471.104	471.104	-
	ΠΕΠ	-	-	-	-	-	-	-	740.943	740.943	740.943
Σύνολο ΤΠΕ		50.000	-	-	-	85.605	13.950	321.549	471.104	1.212.047	740.943
Τεχνική Βοήθεια	ΠΕΠ	-	-	-	-	-	-	-	-	75.640	75.640
Γενικό Σύνολο		14.362.807	3.728.825	4.820.171	5.249.564	24.207.544	9.652.105	36.774.091	98.795.107	145.763.694	46.968.587

Θεματικό Πεδίο	Πρόγραμμα	Πληρωμές									
		Ανδραβίδας	Ανδρίτσαινας	Αρχαίας Ολυμπίας	Ζαχαρώς	Ήλιδας	Πηγειού	Πύργου	Σύνολο ΟΤΑ	Νομός Ηλείας	Χωρίς Χωροθέτηση
Ανταγωνιστικότητα ΜΜΕ	Αλιεία και Θάλασσα	280.446	-	-	14.943	16.680	2.700	82.800	397.569	397.569	-
	ΕΠΑΝΕΚ	780.779	92.757	529.400	126.651	819.880	142.642	1.033.869	3.525.978	3.525.978	-
	ΠΕΠ	878.537	512.558	1.768.892	221.988	1.851.663	1.154.005	2.895.984	9.283.627	9.283.627	-
Σύνολο ΜΜΕ		1.939.762	605.315	2.298.292	363.582	2.688.223	1.299.347	4.012.653	13.207.174	13.207.174	-
Απασχόληση	Αλιεία και Θάλασσα	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	ΕΠΑΝΑΔΕΔΒΜ	38.444	13.382	42.483	16.263	46.963	58.594	200.739	416.868	416.868	-
	ΕΠΑΝΕΚ	122.907	157.618	47.835	67.235	414.612	131.792	897.095	1.839.094	1.839.094	-
	ΠΕΠ	-	-	24.726	-	-	-	237.408	262.134	262.134	-
Σύνολο Απασχόληση		161.351	171.000	115.044	83.498	461.575	190.386	1.335.242	2.518.096	2.518.096	-
Βιώσιμες Μεταφορές	ΠΕΠ	-	-	-	-	-	-	1.954.738	1.954.738	4.744.599	2.789.861
Έρευνα - Τεχνολογία - Καινοτομία	ΠΕΠ	-	-	-	-	244.998	-	-	244.998	244,998	-
Εκπαίδευση και δια βίου μάθηση	ΠΕΠ	3.256.351	-	-	-	-	-	-	3.256.351	3.256.351	-
Κοινωνική Ένταξη	ΠΕΠ	531.329	350.804	226.360	191.056	1.266.036	-	1.485.094	4.050.679	4.050.679	-
Οικονομία Χαμηλών Ρύπων	ΥΜΕΠΕΡΑΑ	-	-	-	-	-	-	14.920	14,920	14,920	-
	ΠΕΠ	-	-	-	-	-	-	-	-	92.493	92.493
Σύνολο Οικονομία Χαμηλών Ρύπων		-	-	-	-	-	-	14.920	14.920	107.413	92.493
Προστασία Περιβάλλοντος	Αλιεία και Θάλασσα	-	-	-	-	-	-	-	-	980.078	980.078
	ΥΜΕΠΕΡΑΑ	-	-	-	-	-	21.576	-	21.576	16.933.869	16.912.293
	ΕΠΑΝΕΚ	-	-	-	176.634	-	-	-	176.634	176.634	-
	ΠΕΠ	2.008.143	930.780	345.102	71.548	4.473.125	2.632.735	1.594.343	12.055.776	25.792.205	13.736.429
Σύνολο Περιβάλλον		2.008.143	930.780	345.102	248.182	4.473.125	2.654.311	1.594.343	12.253.986	43.882.786	31.628.800
Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών	ΕΠΑΝΕΚ	-	-	-	-	16.849	-	22.006	38.855	38,855	-
	ΠΕΠ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Σύνολο ΤΠΕ		-	-	-	-	16.849	-	22.006	38.855	38.855	-
Τεχνική Βοήθεια	ΠΕΠ	-	-	-	-	-	-	-	-	75.640	75.640
Γενικό Σύνολο		7.896.936	2.057.899	2.984.798	886.318	9.150.806	4.144.044	10.418.996	37.539.797	72.126.591	34.586.794

Πηγή: ΑΝΑΠΤΥΞΗ.gov.gr (2022) και ίδια επεξεργασία

Πίνακας 18. Η χρηματοδότηση του ΠΕΠ Δυτικής Ελλάδας 2021-2027 ανά Στόχο Πολιτικής

Στόχος Πολιτικής / Ειδικός Στόχος	Π/Υ ΔΔ
ΣΠ 1: Μια Ευρώπη πιο ανταγωνιστική και πιο έξυπνη μέσω της προώθησης του καινοτόμου και έξυπνου οικονομικού μετασχηματισμού και της περιφερειακής συνδεσιμότητας ΤΠΕ	70.804.450
1.i Ανάπτυξη και ενίσχυση των ικανοτήτων έρευνας και καινοτομίας και αξιοποίηση των προηγμένων τεχνολογιών	17.000.000
1.ii Αξιοποίηση των οφελών της ψηφιοποίησης για τους πολίτες, τις εταιρείες, τους ερευνητικούς οργανισμούς και τις δημόσιες αρχές	8.304.450
1.iii Ενίσχυση της βιώσιμης ανάπτυξης και της ανταγωνιστικότητας των ΜΜΕ και δημιουργία θέσεων εργασίας στις ΜΜΕ, μεταξύ άλλων μέσω παραγωγικών επενδύσεων	45.500.000
ΣΠ 2: Μια πιο πράσινη και ανθεκτική Ευρώπη με χαμηλές εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα και καθ' όδον προς μια οικονομία καθαρών μηδενικών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα, μέσω της προώθησης της δίκαιης μετάβασης σε καθαρές μορφές ενέργειας, των πράσινων και γαλάζιων επενδύσεων, της κυκλικής οικονομίας, του μετριασμού της κλιματικής αλλαγής και της προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή, της πρόληψης και της διαχείρισης των κινδύνων, και της βιώσιμης αστικής κινητικότητας	126.868.612
2.i Προώθηση μέτρων ενεργειακής απόδοσης και μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου	32.500.000
2.ii Προώθηση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας σύμφωνα με την οδηγία για τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας	20.000.000
2.iii Προώθηση της προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή και της πρόληψης του κινδύνου καταστροφών, της ανθεκτικότητας, λαμβάνοντας υπόψη προσεγγίσεις που βασίζονται στο οικοσύστημα	19.000.000
2.iv Προαγωγή της πρόσβασης στην ύδρευση και της βιώσιμης διαχείρισης του νερού	34.500.000
2.vii Ενίσχυση της προστασίας και της διατήρησης της φύσης, της βιοποικιλότητας και των πράσινων υποδομών, μεταξύ άλλων σε αστικές περιοχές, και μείωση όλων των μορφών ρύπανσης	20.868.612
ΣΠ 3: Μια πιο διασυνδεδεμένη Ευρώπη μέσω της ενίσχυσης της κινητικότητας	56.041.029
3.i Ανάπτυξη ανθεκτικού στην κλιματική αλλαγή, έξυπνου, ασφαλούς, βιώσιμου και διατροφικού ΔΕΔ-Μ	2.500.000
3.ii Ανάπτυξη και ενίσχυση βιώσιμης, ανθεκτικής στην κλιματική αλλαγή, έξυπνης και διατροφικής εθνικής, περιφερειακής και τοπικής κινητικότητας, με καλύτερη πρόσβαση στο ΔΕΔ-Μ και διασυνοριακή κινητικότητα	53.541.029
ΣΠ 4: Μια πιο κοινωνική και χωρίς αποκλεισμούς Ευρώπη μέσω της υλοποίησης του ευρωπαϊκού πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων (ΕΤΠΑ)	92.082.056
4.ii Βελτίωση της ισότιμης πρόσβασης σε ποιοτικές υπηρεσίες εκπαίδευσης, κατάρτισης και διά βίου μάθησης	45.100.000
4.iii Προώθηση της κοινωνικοοικονομικής ένταξης περιθωριοποιημένων κοινοτήτων, νοικοκυριών με χαμηλό εισόδημα και μειονεκτουσών ομάδων	3.500.000
4.iv Εξασφάλιση ισότιμης πρόσβασης στην υγειονομική περίθαλψη και ενίσχυση της ανθεκτικότητας των συστημάτων υγείας, συμπεριλαμβανομένης της πρωτοβάθμιας υγειονομικής περίθαλψης, και προώθηση της μετάβασης από την ιδρυματική φροντίδα στη φροντίδα που βασίζεται σε επίπεδο οικογένειας και τοπικής κοινότητας	25.500.000
4.v Ενίσχυση του ρόλου του πολιτισμού και του βιώσιμου τουρισμού στην οικονομική ανάπτυξη, την κοινωνική ένταξη και την κοινωνική καινοτομία	17.982.056
ΣΠ 4: Μια πιο κοινωνική και χωρίς αποκλεισμούς Ευρώπη μέσω της υλοποίησης του ευρωπαϊκού πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων ΕΚΤ+	159.438.992
4.i Βελτίωση της πρόσβασης στην απασχόληση και μέτρα ενεργοποίησης για όλα τα άτομα που αναζητούν εργασία	16.800.000
4.vi Προώθηση της ίσης πρόσβασης σε ποιοτική και χωρίς αποκλεισμούς εκπαίδευση και κατάρτιση και της ολοκλήρωσής τους,	25.938.992
4.viii Προαγωγή της ενεργητικής ένταξης για προώθηση των ίσων ευκαιριών, της απαγόρευσης των διακρίσεων και της ενεργού συμμετοχής, καθώς και βελτίωση της απασχολησιμότητας, ειδικότερα των μειονεκτουσών ομάδων	18.200.000
4.ix Προώθηση της κοινωνικοοικονομικής ένταξης υπηκόων τρίτων χωρών, συμπεριλαμβανομένων των μεταναστών	6.000.000
4.x Προώθηση της κοινωνικοοικονομικής ένταξης των περιθωριοποιημένων κοινοτήτων, όπως οι Ρομά	7.150.000
4.xi Ενίσχυση της ισότιμης και έγκαιρης πρόσβασης σε ποιοτικές, βιώσιμες και οικονομικά προσιτές υπηρεσίες	77.350.000
4.xii Προώθηση της κοινωνικής ένταξης των ατόμων που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού, συμπεριλαμβανομένων των ατόρων και των παιδιών	8.000.000
ΣΠ 5: Μια Ευρώπη πιο κοντά στους πολίτες μέσω της προώθησης της βιώσιμης και ολοκληρωμένης ανάπτυξης όλων των εδαφικών τύπων και τοπικών πρωτοβουλιών	112.544.736

5.i Ενίσχυση της ολοκληρωμένης και χωρίς αποκλεισμούς κοινωνικής, οικονομικής και περιβαλλοντικής ανάπτυξης, του πολιτισμού, της φυσικής κληρονομιάς, του βιώσιμου τουρισμού και της ασφάλειας στις αστικές περιοχές	81.290.232
5.ii Ενίσχυση της ολοκληρωμένης και χωρίς αποκλεισμούς κοινωνικής, οικονομικής και περιβαλλοντικής τοπικής ανάπτυξης, του πολιτισμού, της φυσικής κληρονομιάς, του βιώσιμου τουρισμού και της ασφάλειας σε περιοχές πλην των αστικών	31.254.504
Τεχνική Βοήθεια ΕΤΠΑ	7.293.748
Τεχνική Βοήθεια ΕΚΤ+	3.373.579
Σύνολο	628.447.202

Πίνακας 19. Δείκτες ανάλυσης του επιπέδου ευημερίας των Δήμων της Π.Ε. Ηλείας

A.A	Δείκτης	Μέτρηση	Πηγή δεδομένων
Οικονομική Διάσταση			
A.1	Δηλωθέν εισόδημα (κ.κ.)	Ευρώ ανά κάτοικο	ΕΛΣΤΑΤ (2016)
A.2	Αφίξεις Τουριστών	Συνολικές αφίξεις ημεδαπών και αλλοδαπών τουριστών ανά κάτοικο	ΕΛΣΤΑΤ (2019)
A.3	Μη Αγροτική Απασχόληση (%)	ποσοστό απασχόλησης του δευτερογενή και του τριτογενή τομέα παραγωγής στη συνολική απασχόληση	ΕΛΣΤΑΤ (2011)
Δημογραφική Διάσταση			
B.1	Πληθυσμός 2021	Συνολικός Πληθυσμός	ΕΛΣΤΑΤ (2022)
B.2	Πληθυσμιακή μεταβολή (%) 2011-2021	Ποσοστιαία μεταβολή συνολικού πληθυσμού στην περίοδο 2011-2021	ΕΛΣΤΑΤ (2022)
B.3	Δείκτης γήρανσης	Λόγος του πληθυσμού ηλικίας 65+ προς τον πληθυσμό ηλικίας 19-	ΕΛΣΤΑΤ (2011)
Διάσταση του ανθρώπινου κεφαλαίου			
Γ.1	Ποσοστιαία συμμετοχή απασχολούμενων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (%)	Ποσοστό συμμετοχής των πτυχιούχων στη συνολική απασχόληση	ΕΛΣΤΑΤ (2011)
Γ.2	Δείκτης Απασχόλησης (%)	Ποσοστό απασχολούμενων στο συνολικό πληθυσμό	ΕΛΣΤΑΤ (2011)
Γ.3	Ενεργός πληθυσμός (%)	Λόγος του πληθυσμού ηλικίας 18-67 προς τον συνολικό πληθυσμό	ΕΛΣΤΑΤ (2011)
Γεωγραφική Διάσταση			
Δ.1	Μη ορεινή Έκταση (%)	Λόγος της μη ορεινής έκτασης προς τη συνολική έκταση	ΕΛΣΤΑΤ (2011)
Δ.2	Δείκτης Προσβασιμότητας (0-100)	Άθροισμα των λόγων του γινομένου του πληθυσμού με τον πληθυσμό κάθε επιμέρους Δήμου υπό μελέτη προς την οικεία απόσταση	ΕΛΣΤΑΤ (2021)

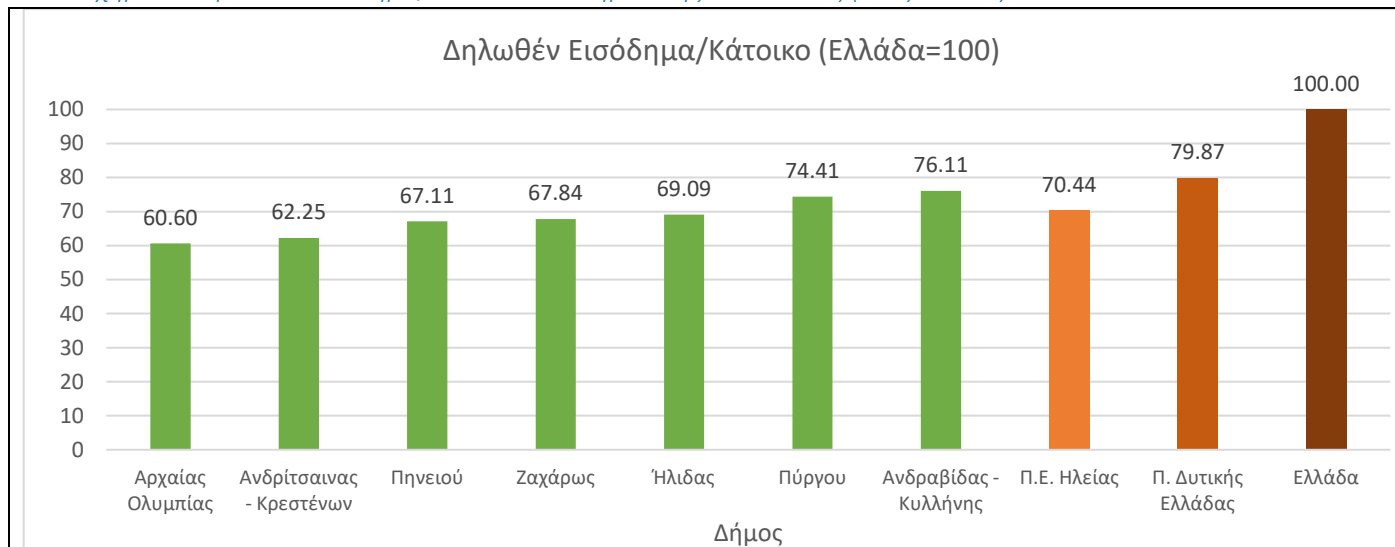

Πίνακας 20. Κοινωνικοοικονομικά και γεωγραφικά χαρακτηριστικά των Δήμων Π.Ε. Ηλείας

Δήμος	Οικονομική διάσταση			Δημογραφική διάσταση			Διάσταση ανθρώπινου κεφαλαίου			Γεωγραφική διάσταση	
	A.1	A.2	A.3	B.1	B.2	B.3	Γ.1	Γ.2	Γ.3	Δ.1	Δ.2
	Εισόδημα	Αφίξεις κκ	Μη Πρωτογενής Παραγωγή	Πληθυσμός	Πληθυσμιακή μεταβολή (%)	Δείκτης Γήρανσης	Ποσοστιαία συμμετοχή απασχολούμενων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης	Δείκτης Απασχόλησης (%)	Ενεργός Πληθυσμός (%)	Μη Ορεινή Έκταση (%)	Προσβασιμότητα (Πρωτεύουσες Δήμων)
Ανδραβίδας - Κυλλήνης	6515,24	2,60	0,55	22615,00	4,79	1,02	13,72	85,24	42,91	100,00	0,25
Ανδρίτσαινας - Κρεστένων	5329,07	5,93	0,57	11273,00	-20,10	2,39	9,37	76,16	35,08	63,74	0,04
Αρχαίας Ολυμπίας	5187,45	5,91	0,67	11307,00	-15,68	1,74	11,58	81,54	33,97	51,92	0,04
Ζαχάρως	5807,09	0,45	0,63	8606,00	-3,88	1,79	15,74	81,85	35,21	56,78	0,00
Ήλιδας	5914,19	0,64	0,72	29409,00	-8,72	0,96	17,31	78,64	40,00	100,00	0,44
Πηνειού	5745,11	0,43	0,56	21658,00	2,97	0,79	9,70	79,38	40,88	100,00	0,24
Πύργου	6369,82	1,37	0,82	44482,00	-7,32	1,01	24,56	79,33	38,48	96,42	1,00

Πηγή: Πίνακας 19 και ίδια επεξεργασία

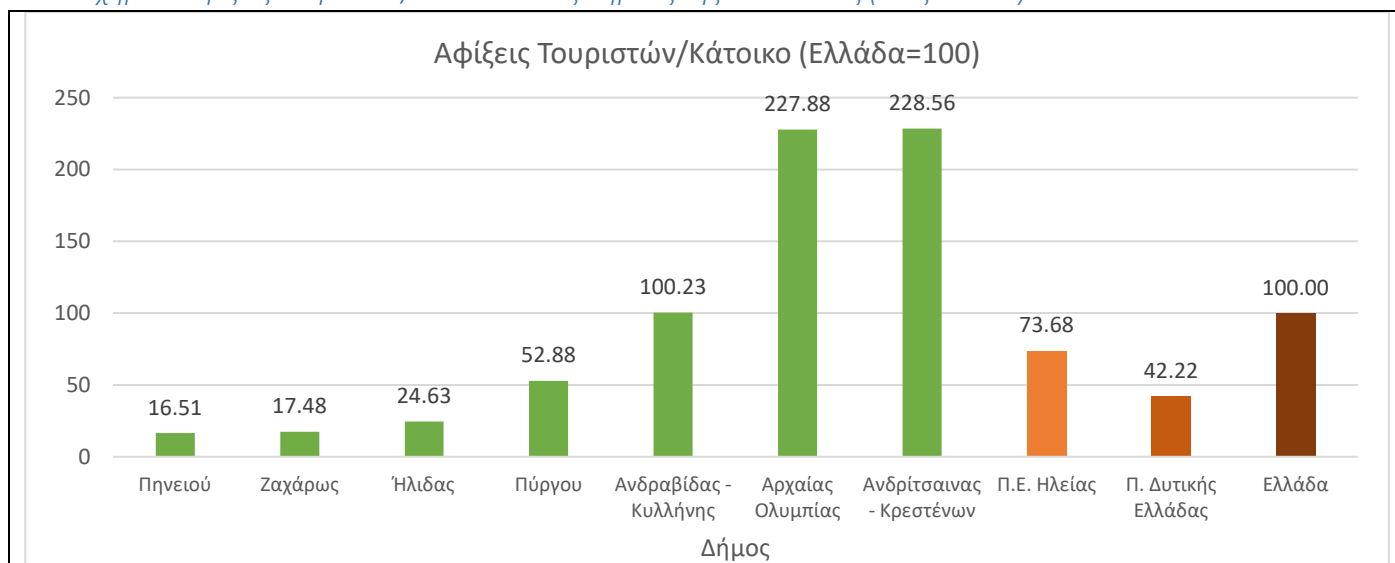
Σχήμα 1. Δηλωθέν εισόδημα/κάτοικο των Δήμων της Π.Ε. Ηλείας (Έτος = 2016)

Δήμος	Εισόδημα κκ
Αρχαίας Ολυμπίας	5.187,45
Ανδρίτσαινας - Κρεστένων	5.329,07
Πηνειού	5.745,11
Ζαχάρως	5.807,09
Ήλιδας	5.914,19
Πύργου	6.369,82
Ανδραβίδας - Κυλλήνης	6.515,24

Πηγή: Πίνακας 19 και ίδια επεξεργασία

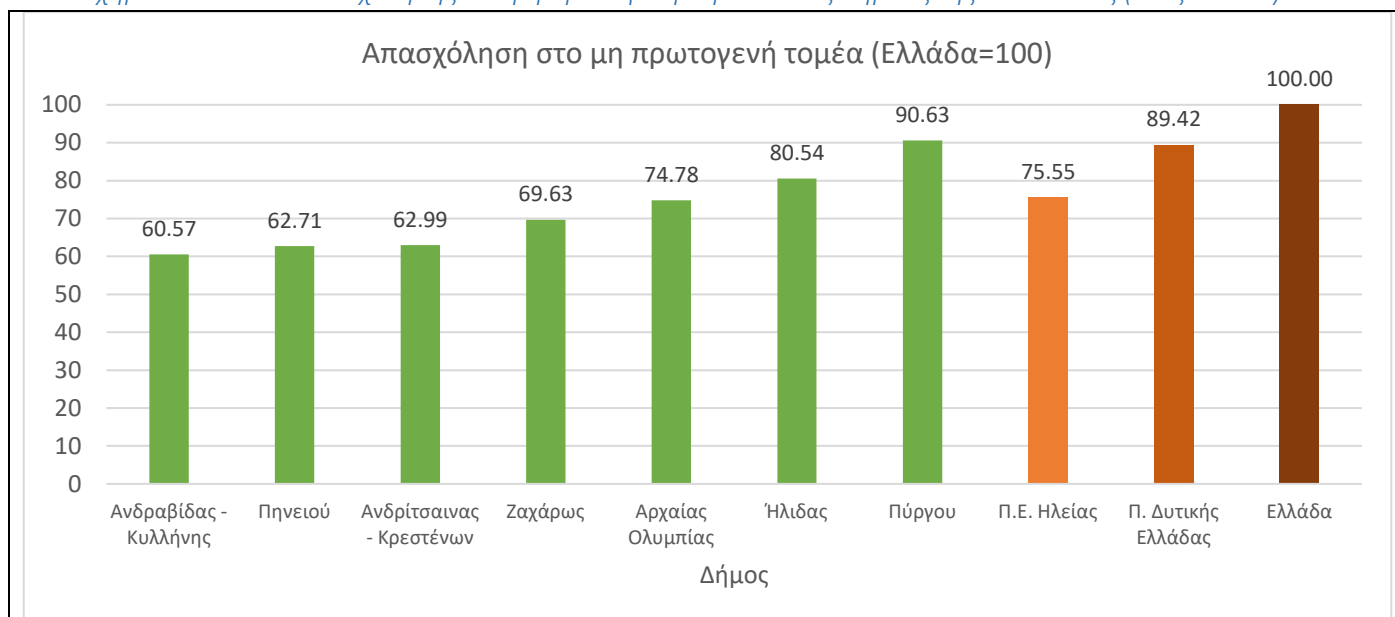
Σχήμα 2 Αφίξεις τουριστών/κάτοικο στους Δήμους της Π.Ε. Ηλείας (Έτος = 2019)

Δήμος	Αφίξεις τουριστών ΚΚ
Πηνειού	0,428
Ζαχάρως	0,454
Ήλιδας	0,639
Πύργου	1,372
Ανδραβίδας - Κυλλήνης	2,600
Αρχαίας Ολυμπίας	5,912
Ανδρίτσαινας - Κρεστένων	5,929

Πηγή: Πίνακας 19 και ίδια επεξεργασία

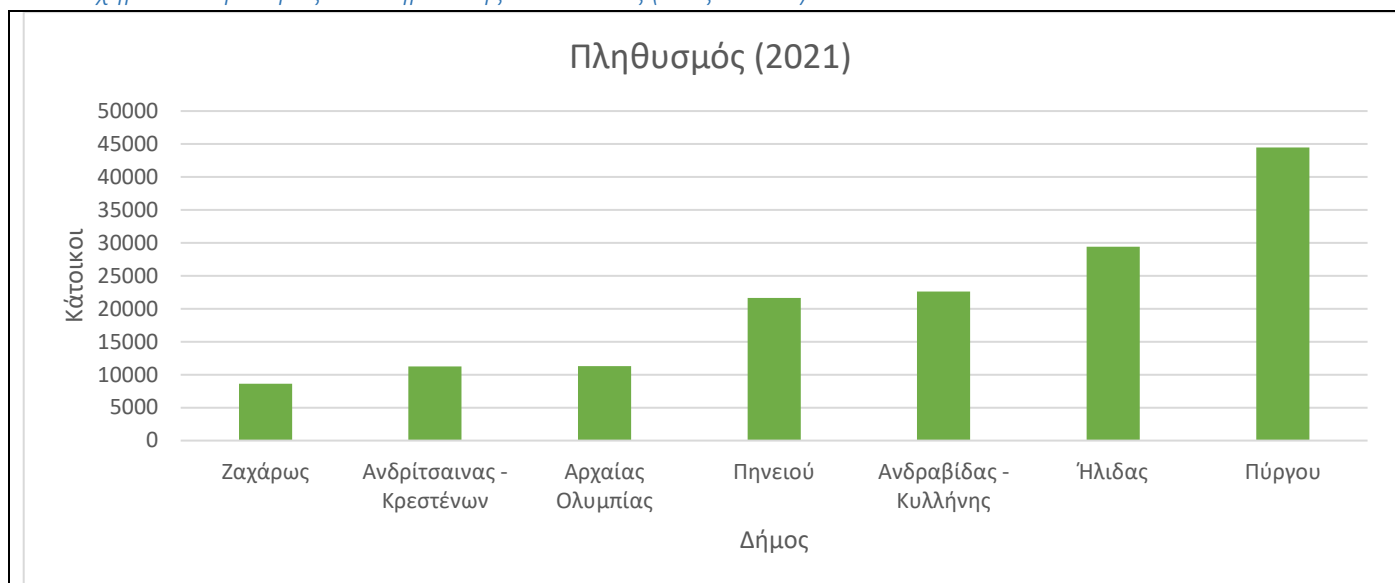
Σχήμα 3 Ποσοστό απασχόλησης στο μη πρωτογενή τομέα στους Δήμους της Π.Ε. Ηλείας (Έτος = 2011)

Δήμος	Ποσοστό απασχόλησης στο μη πρωτογενή τομέα (%)
Ανδραβίδας - Κυλλήνης	60,57
Πηνειού	62,71
Ανδρίτσαινας - Κρεστένων	62,99
Ζαχάρως	69,63
Αρχαίας Ολυμπίας	74,78
Ήλιδας	80,54
Πύργου	90,63

Πηγή: Πίνακας 19 και ίδια επεξεργασία

Σχήμα 4 Πληθυσμός των Δήμων της Π.Ε. Ηλείας (Έτος = 2021)

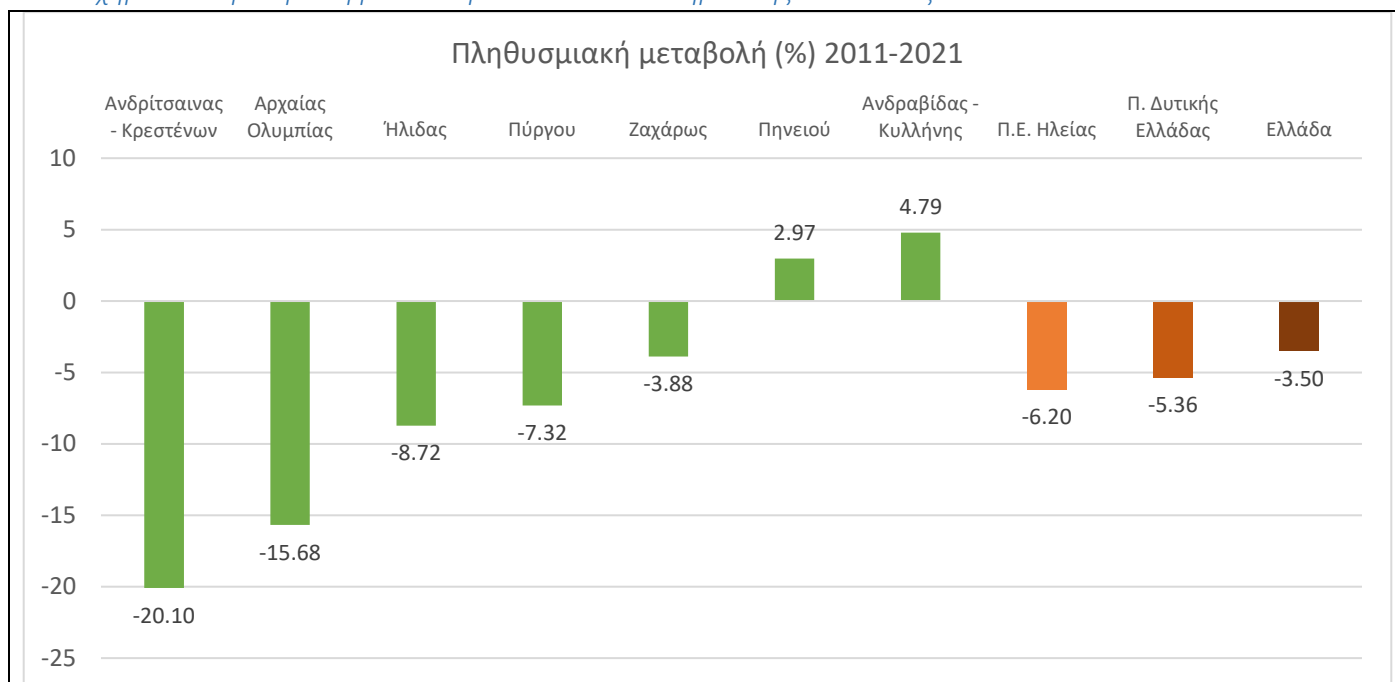

Δήμος	Πληθυσμός
Ζαχάρως	8606
Ανδρίτσαινας - Κρεστένων	11273
Αρχαίας Ολυμπίας	11307
Πηνειού	21658
Ανδραβίδας - Κυλλήνης	22615
Ήλιδας	29409
Πύργου	44482

Πηγή: Πίνακας 19 και ίδια επεξεργασία

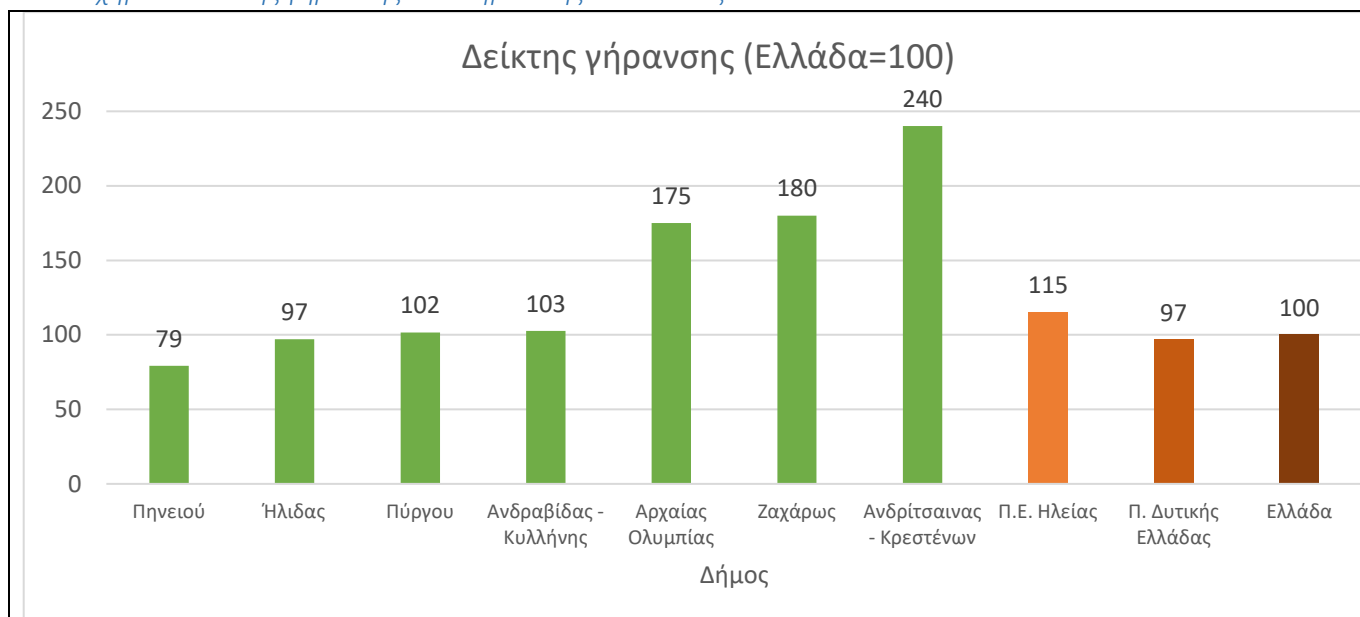
Σχήμα 5. Πληθυσμιακή μεταβολή 2011-2021 των Δήμων της Π.Ε. Ηλείας

Δήμος	Πληθυσμιακή μεταβολή 2011-2021
Ανδρίτσαινας - Κρεστένων	-20,101
Αρχαίας Ολυμπίας	-15,676
Ήλιδας	-8,722
Πύργου	-7,320
Ζαχάρως	-3,876
Πηνειού	2,967
Ανδραβίδας - Κυλλήνης	4,791

Πηγή: Πίνακας 19 και ίδια επεξεργασία

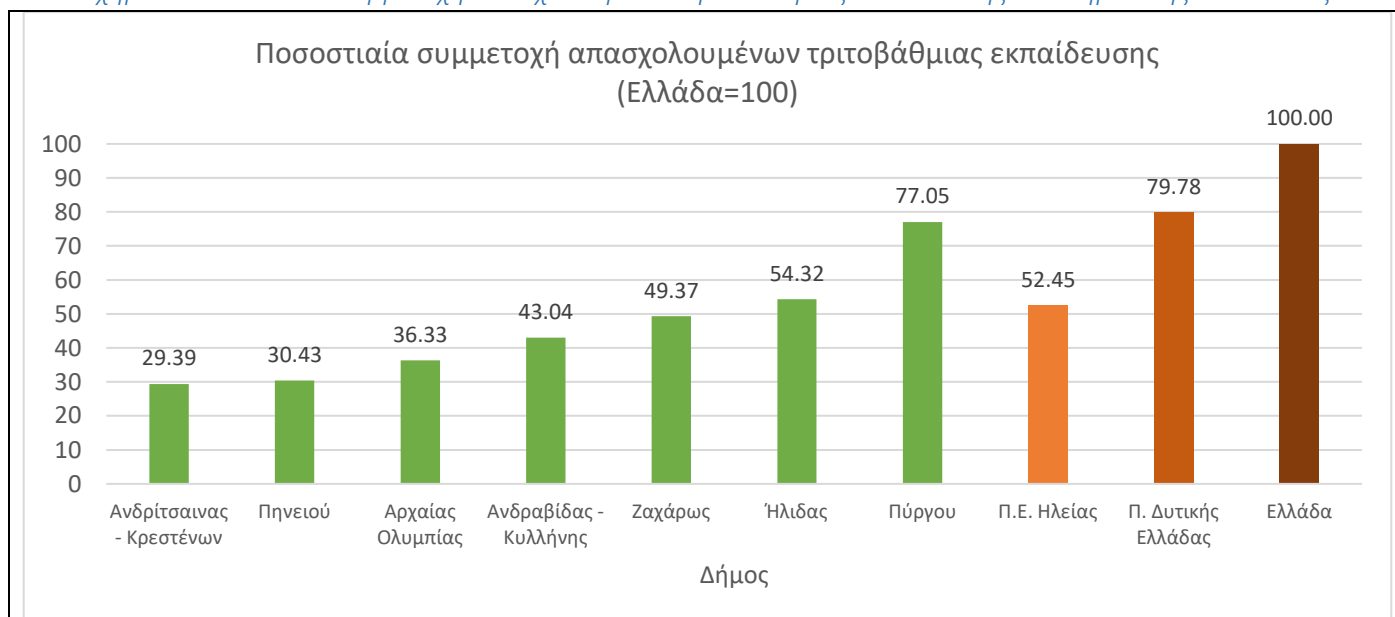
Σχήμα 6. Δείκτης γήρανσης των Δήμων της Π.Ε. Ηλείας

Δήμος	Δείκτης Γήρανσης (%)
Πηνειού	78,79
Ήλιδας	96,37
Πύργου	100,89
Ανδραβίδας - Κυλλήνης	102,05
Αρχαίας Ολυμπίας	173,82
Ζαχάρως	178,83
Ανδρίτσαινας - Κρεστένων	238,67

Πηγή: Πίνακας 19 και ίδια επεξεργασία

Σχήμα 7. Ποσοστιαία συμμετοχή απασχολούμενων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης των Δήμων της Π.Ε. Ηλείας

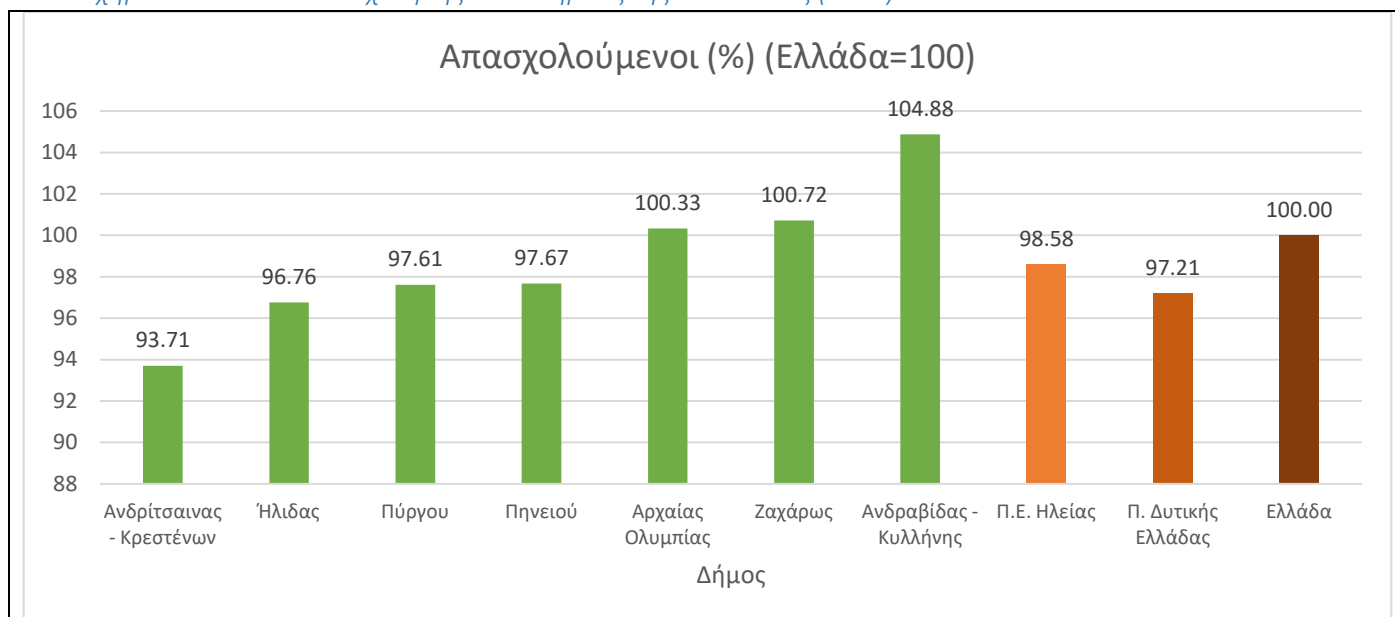

Δήμος	Ποσοστιαία συμμετοχή απασχολούμενων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης	
Ανδρίτσαινας - Κρεστένων	9,366	
Πηνειού	9,698	
Αρχαίας Ολυμπίας	11,578	
Ανδραβίδας - Κυλλήνης	13,719	
Ζαχάρως	15,736	
Ήλιδας	17,315	
Πύργου	24,556	

Πηγή: Πίνακας 19 και ίδια επεξεργασία

Σχήμα 8. Ποσοστό απασχόλησης στους Δήμους της Π.Ε. Ηλείας (2011)

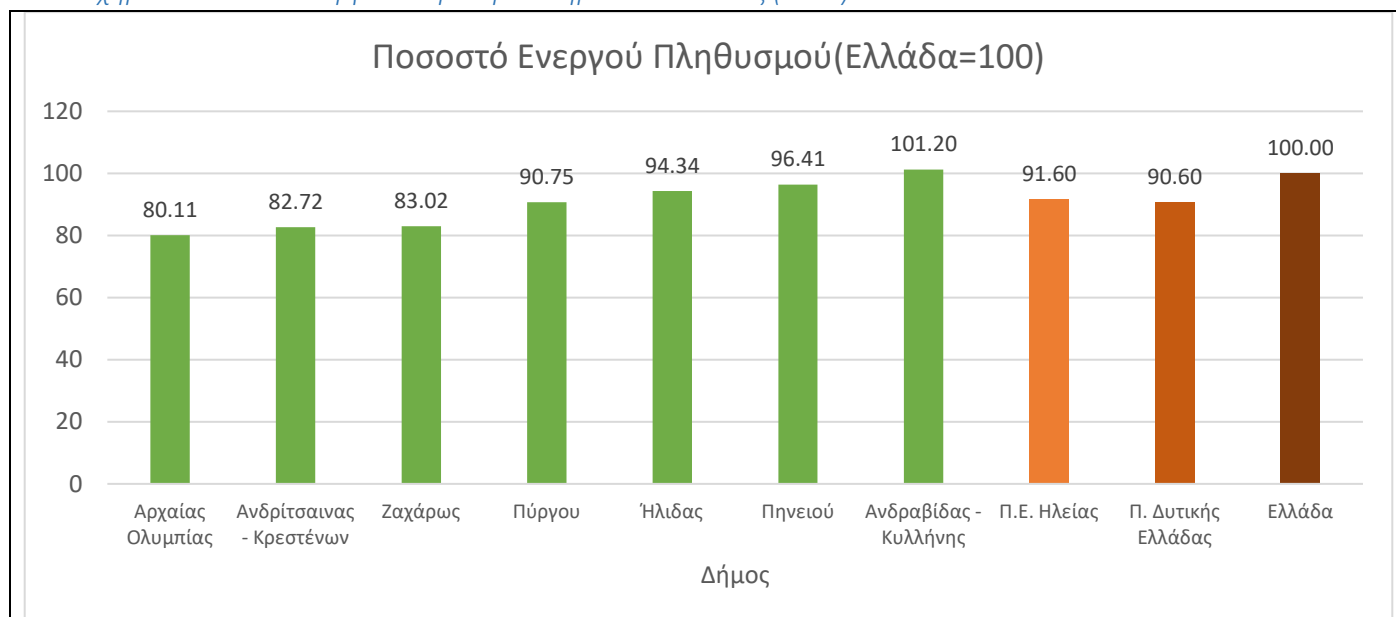

Δήμος	Απασχολούμενοι (%)
Ανδρίτσαινας - Κρεστένων	76,16
Ήλιδας	78,64
Πύργου	79,33
Πηνειού	79,38
Αρχαίας Ολυμπίας	81,54
Ζαχάρως	81,85
Ανδραβίδας - Κυλλήνης	85,24

Πηγή: Πίνακας 19 και ίδια επεξεργασία

Σχήμα 9 Ποσοστό ενεργού πληθυσμού Δήμων Π.Ε. Ηλείας (2011)

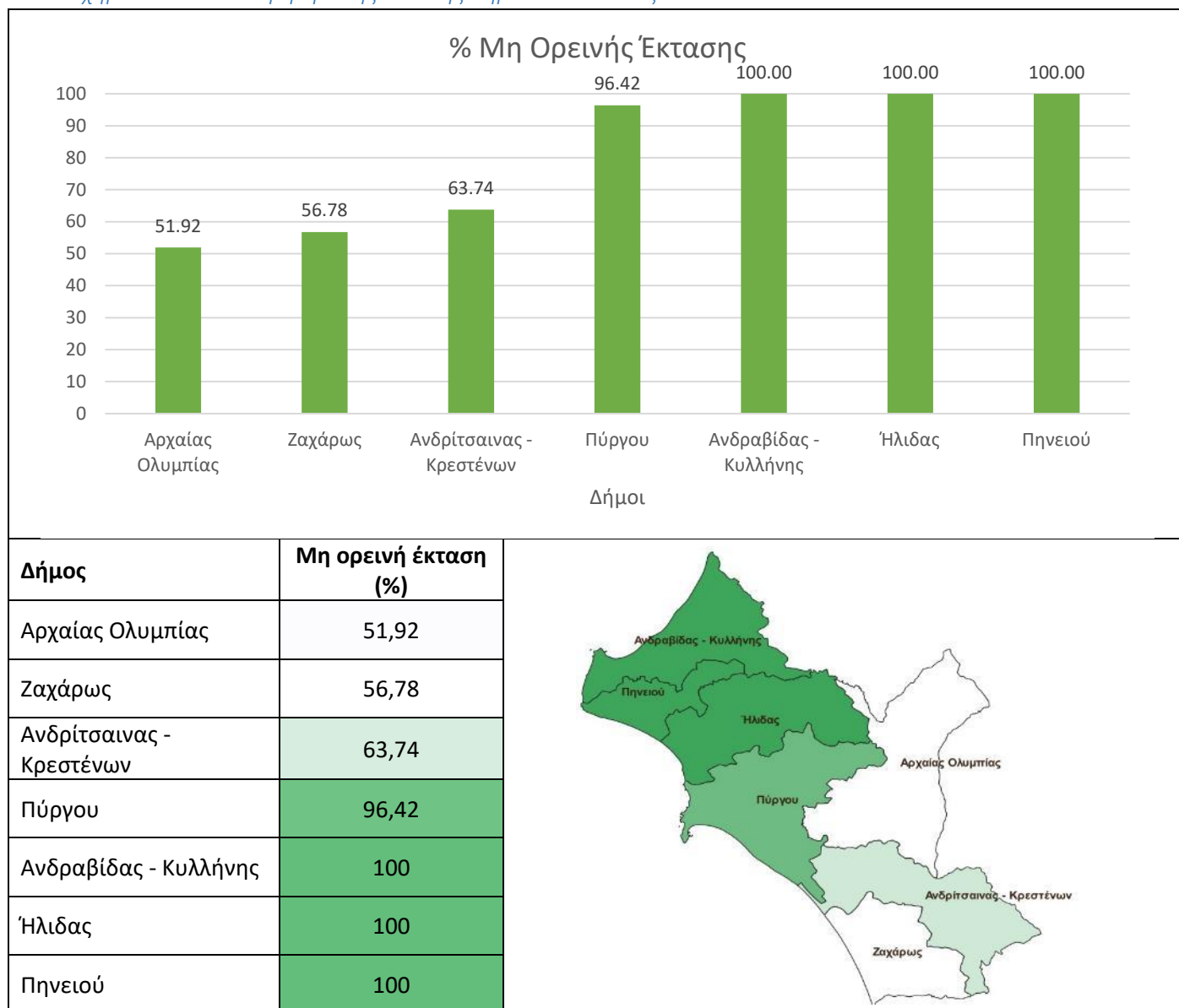

Δήμος	Ενεργός Πληθυσμός (%)
Αρχαίας Ολυμπίας	33,97
Ανδρίτσαινας - Κρεστένων	35,08
Ζαχάρως	35,21
Πύργου	38,48
Ήλιδας	40,00
Πηνειού	40,88
Ανδραβίδας - Κυλλήνης	42,91

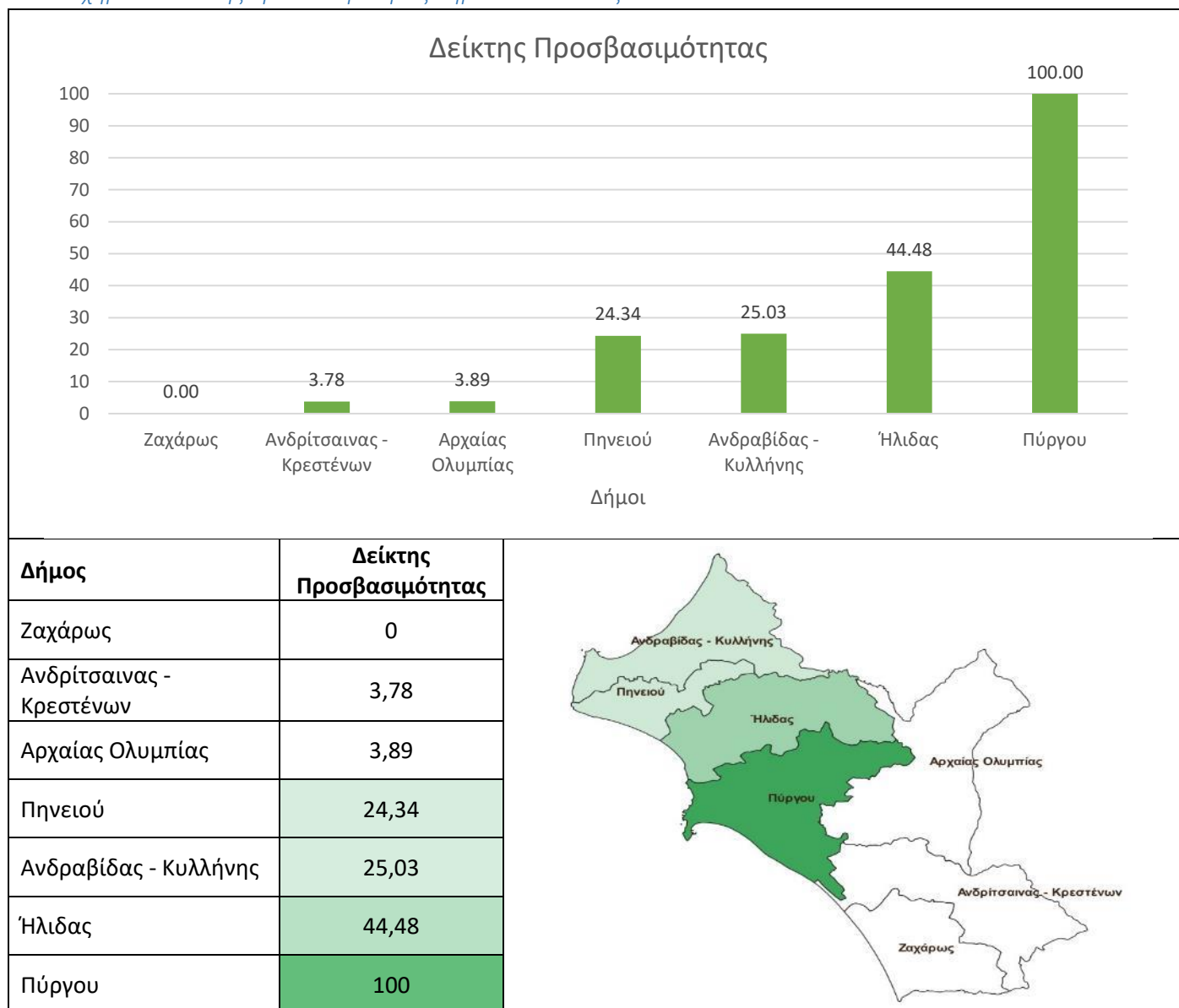
Πηγή: Πίνακας 19 και ίδια επεξεργασία

Σχήμα 10. Ποσοστό μη ορεινής έκτασης Δήμων Π.Ε. Ηλείας

Πηγή: Πίνακας 19 και ίδια επεξεργασία

Σχήμα 11 Δείκτης προσβασιμότητας Δήμων Π.Ε. Ηλείας

Πηγή: Πίνακας 19 και ίδια επεξεργασία

Πίνακας 21. Δείκτες ευημερίας των Δήμων της Π.Ε Ηλείας

Δήμος	Σύνθετος Δείκτης Οικονομικής Διάστασης	Σύνθετος Δείκτης Πληθυσμιακής Διάστασης	Σύνθετος Δείκτης Διάστασης Ανθρώπινου Κεφαλαίου	Σύνθετος Δείκτης Γεωγραφικής Διάστασης	Σύνθετος Δείκτης Ευημερίας
Ανδραβίδας - Κυλλήνης	67,90	68,34	76,22	47,52	64,99
Ανδρίτσαινας - Κρεστένων	28,01	2,48	4,13	10,02	11,16
Αρχαίας Ολυμπίας	29,39	14,56	24,60	2,72	17,82
Ζαχάρως	34,12	27,22	39,49	3,04	25,97
Ήλιδας	46,89	58,82	49,05	61,13	53,97
Πηνειού	26,62	76,35	38,33	47,04	47,08
Πύργου	76,86	72,88	61,81	97,76	77,33

Πηγή: Πίνακας 19 και ίδια επεξεργασία

Σχήμα 12. Χαρτογραφική απεικόνιση τιμών του δείκτη ευημερίας και των επιμέρους διαστάσεών του για του Δήμους της Π.Ε. Ηλείας

Οικονομική Διάσταση		
Δήμος	Τιμή Δείκτη	
Πηνειού	26,62	
Ανδρίτσαινας - Κρεστένων	28,00	
Αρχαίας Ολυμπίας	29,39	
Ζαχάρως	34,12	
Ήλιδας	46,89	
Ανδραβίδας - Κυλλήνης	67,90	
Πύργου	76,86	
Δημογραφική Διάσταση		
Δήμος	Τιμή Δείκτη	
Ανδρίτσαινας - Κρεστένων	2,48	
Αρχαίας Ολυμπίας	14,56	
Ζαχάρως	27,22	
Ήλιδας	58,82	
Ανδραβίδας - Κυλλήνης	68,34	
Πύργου	72,88	
Πηνειού	76,35	
Διάσταση Ανθρώπινου Κεφαλαίου		
Δήμος	Τιμή Δείκτη	
Ανδρίτσαινας - Κρεστένων	4,13	
Αρχαίας Ολυμπίας	24,60	
Πηνειού	38,33	
Ζαχάρως	39,49	
Ήλιδας	49,05	
Πύργου	61,81	
Ανδραβίδας - Κυλλήνης	76,22	
Γεωγραφική Διάσταση		
Δήμος	Τιμή Δείκτη	
Αρχαίας Ολυμπίας	2,72	
Ζαχάρως	3,04	
Ανδρίτσαινας - Κρεστένων	10,02	
Πηνειού	47,04	
Ανδραβίδας - Κυλλήνης	47,52	
Ήλιδας	61,13	
Πύργου	97,76	
Δείκτης Συνολικής Ευημερίας		
Δήμος	Τιμή Δείκτη	
Ανδρίτσαινας - Κρεστένων	11,16	
Αρχαίας Ολυμπίας	17,82	
Ζαχάρως	25,97	
Πηνειού	47,08	
Ήλιδας	53,97	
Ανδραβίδας - Κυλλήνης	64,99	
Πύργου	77,33	

Πηγή: Πίνακας 19 και ίδια επεξεργασία

Σχήμα 13 Χαρακτηριστικά πολυετών καλλιεργειών Δήμων Π.Ε. Ηλείας

Ελαιώνες				
Δήμος	Έκταση		Τοπική συμμετοχή (%)	
Πηγειού	1563		18,58	
Ανδραβίδας - Κυλλήνης	3621		19,92	
Αρχαίας Ολυμπίας	5435		29,60	
Ζαχάρως	6206		65,94	
Ήλιδας	6842		36,43	
Ανδρίτσαινας - Κρεστένων	7160		55,21	
Πύργου	9269		45,27	
Εσπεριδοειδή				
Δήμος	Έκταση		Τοπική συμμετοχή (%)	
Ζαχάρως	32		0,34	
Αρχαίας Ολυμπίας	127		0,69	
Ήλιδας	175		0,93	
Ανδρίτσαινας - Κρεστένων	333		2,57	
Ανδραβίδας - Κυλλήνης	480		2,64	
Πύργου	660		3,22	
Πηγειού	957		11,38	
Αμπελώνες				
Δήμος	Έκταση		Τοπική συμμετοχή (%)	
Ζαχάρως	35		0,37	
Πηγειού	78		0,92	
Ανδραβίδας - Κυλλήνης	125		0,69	
Ανδρίτσαινας - Κρεστένων	145		1,12	
Αρχαίας Ολυμπίας	159		0,86	
Ήλιδας	233		1,24	
Πύργου	414		2,02	
Σταφίδα				
Δήμος	Έκταση		Τοπική συμμετοχή (%)	
Ζαχάρως	1		0,01	
Ανδραβίδας - Κυλλήνης	2		0,01	
Πηγειού	8		0,09	
Αρχαίας Ολυμπίας	102		0,56	
Ανδρίτσαινας - Κρεστένων	113		0,87	
Ήλιδας	563		3,00	
Πύργου	1340		6,54	

Πηγή: Πίνακας 19 και ίδια επεξεργασία

Σχήμα 14. Χαρακτηριστικά ετήσιων καλλιεργειών Δήμων Π.Ε. Ηλείας

Ζωοτροφές				
Δήμος	Έκταση		Τοπική συμμετοχή (%)	
Ζαχάρως	393		4,18	
Ανδρίτσαινας - Κρεστένων	962		7,41	
Πηνειού	2.306		27,42	
Πύργου	2.621		12,80	
Αρχαίας Ολυμπίας	2.782		15,15	
Ήλιδας	3.839		20,44	
Ανδραβίδας - Κυλλήνης	5.016		27,59	
Σιτηρά				
Δήμος	Έκταση		Τοπική συμμετοχή (%)	
Ζαχάρως	192		2,03	
Πηνειού	340		4,04	
Ανδρίτσαινας - Κρεστένων	558		4,30	
Πύργου	1.006		4,91	
Ανδραβίδας - Κυλλήνης	1.369		7,53	
Αρχαίας Ολυμπίας	2.052		11,17	
Ήλιδας	3.573		19,03	
Κηπευτικά				
Δήμος	Έκταση		Τοπική συμμετοχή (%)	
Αρχαίας Ολυμπίας	34		0,19	
Ανδρίτσαινας - Κρεστένων	36		0,28	
Ζαχάρως	54		0,58	
Πύργου	482		2,35	
Πηνειού	1.164		13,84	
Ήλιδας	1.246		6,64	
Ανδραβίδας - Κυλλήνης	2.355		12,96	
Αραβόσιτος				
Δήμος	Έκταση		Τοπική συμμετοχή (%)	
Ζαχάρως	19		0,21	
Αρχαίας Ολυμπίας	150		0,82	
Ανδρίτσαινας - Κρεστένων	253		1,95	
Ήλιδας	495		2,63	
Πύργου	770		3,76	
Πηνειού	945		11,24	
Ανδραβίδας - Κυλλήνης	1.667		9,17	

Πηγή: Πίνακας 19 και ίδια επεξεργασία

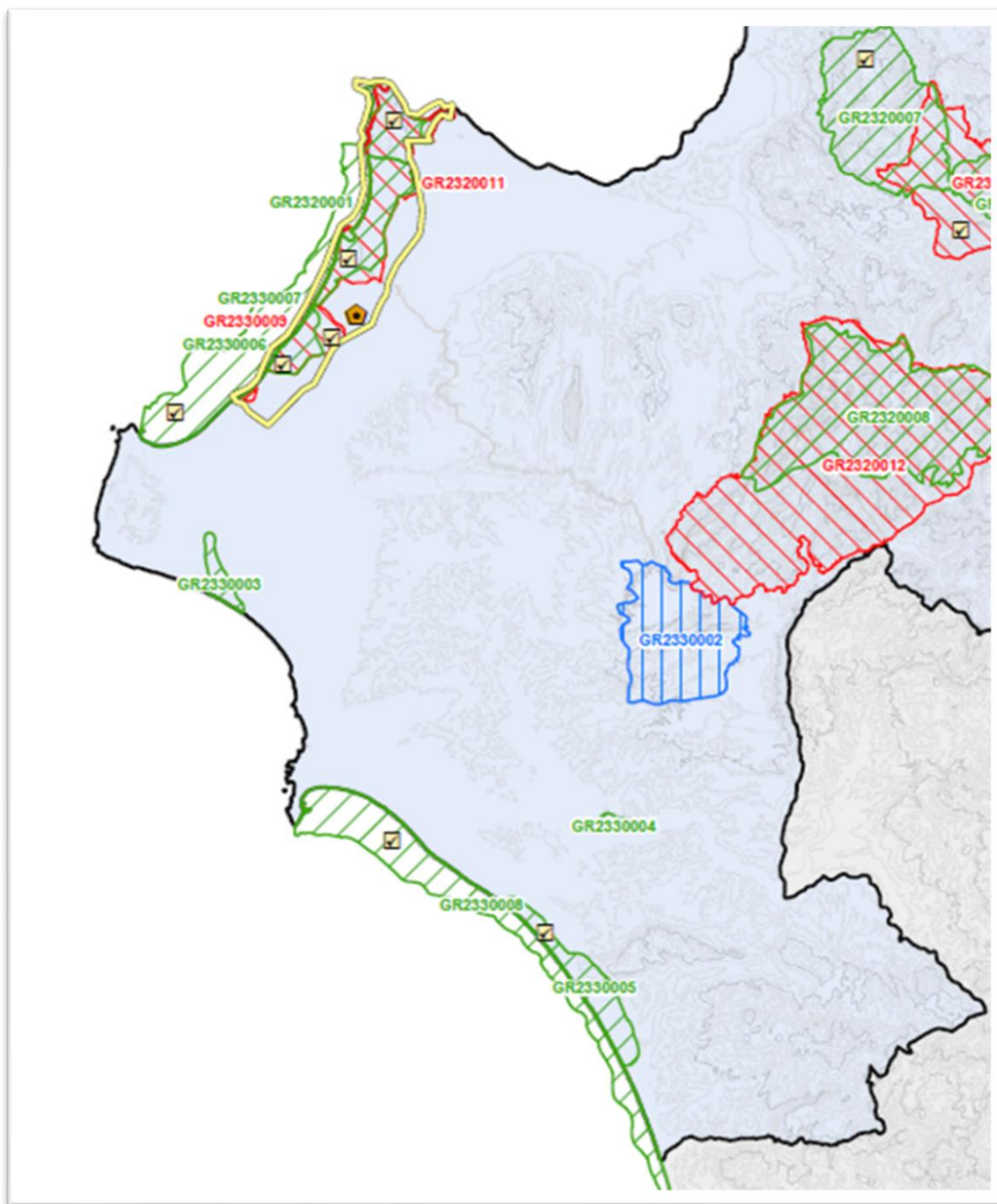

Σχήμα 15. Χαρακτηριστικά ζωικής παραγωγής Δήμων Π.Ε. Ηλείας

Σύνολο Ζωικού Κεφαλαίου				
Δήμος	Αριθμός ζώων		Αριθμός ζώων (κκ)	
Ζαχάρως	26.090		3,03	
Ανδρίτσαινας - Κρεστένων	35.934		3,19	
Πηνειού	37.424		1,73	
Ανδραβίδας - Κυλλήνης	49.331		2,18	
Πύργου	69.054		1,55	
Ήλιδας	75.340		2,56	
Αρχαίας Ολυμπίας	101.021		α8,93	
Αιγοπρόβατα				
Δήμος	Αριθμός ζώων		Αριθμός ζώων (κκ)	
Ζαχάρως	22.697		2,64	
Πηνειού	33.037		1,53	
Ανδρίτσαινας - Κρεστένων	34.393		3,05	
Ανδραβίδας - Κυλλήνης	42.175		1,86	
Πύργου	63.314		1,42	
Ήλιδας	69.085		2,35	
Αρχαίας Ολυμπίας	96.644		8,55	
Βοοειδή				
Δήμος	Αριθμός ζώων		Αριθμός ζώων (κκ)	
Αρχαίας Ολυμπίας	150		0,01	
Πύργου	175		0,00	
Ανδρίτσαινας - Κρεστένων	185		0,02	
Ζαχάρως	332		0,04	
Ήλιδας	432		0,01	
Ανδραβίδας - Κυλλήνης	2.146		0,09	
Πηνειού	3.632		0,17	
Κυψέλες				
Δήμος	Αριθμός κυψελών		Αριθμός κυψελών (κκ)	
Πηνειού	755		0,03	
Ανδρίτσαινας - Κρεστένων	1.356		0,12	
Ζαχάρως	3.061		0,36	
Αρχαίας Ολυμπίας	.4227		0,37	
Ανδραβίδας - Κυλλήνης	5.010		0,22	
Πύργου	5.565		0,13	
Ήλιδας	5.823		0,20	

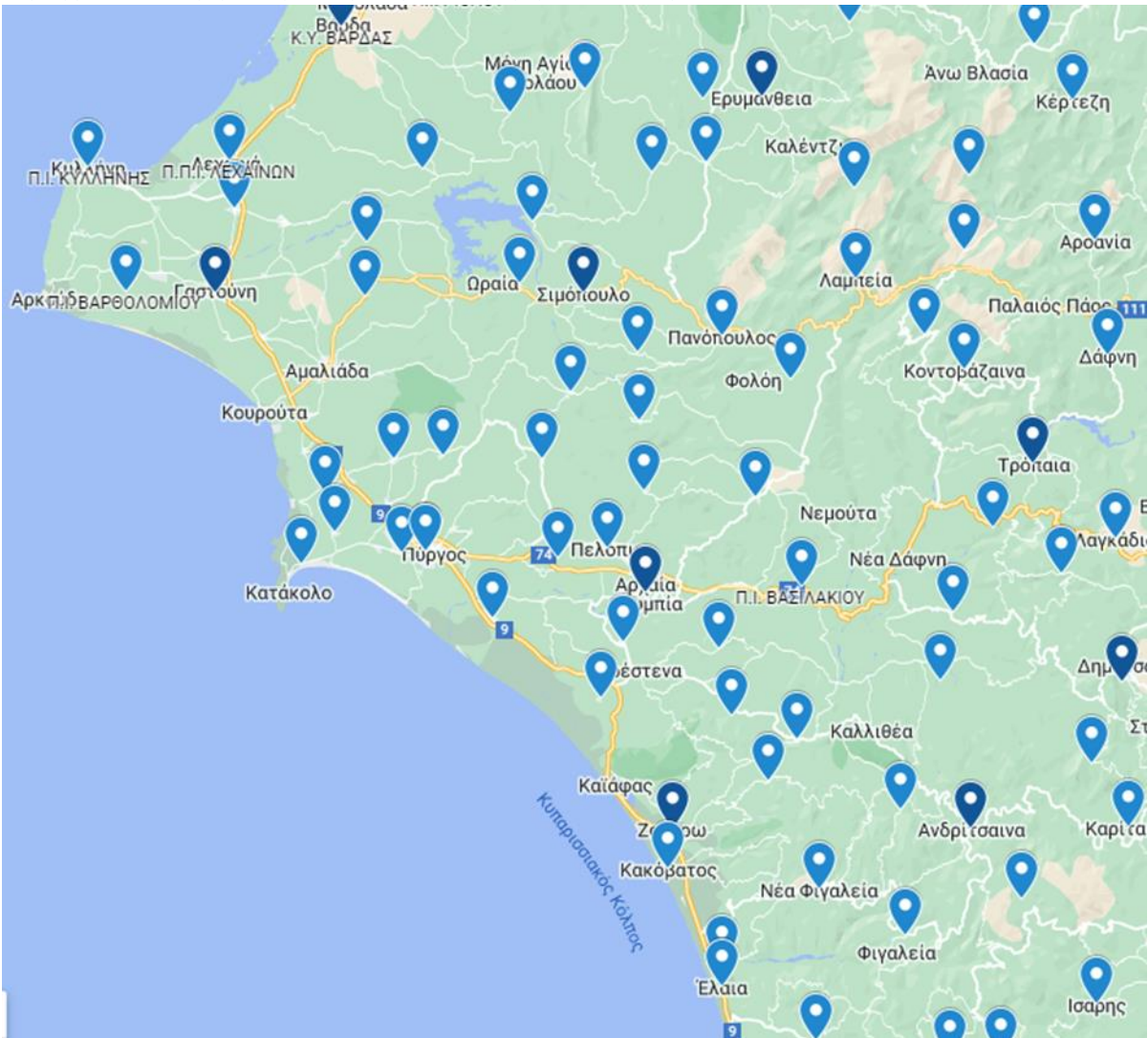
Πηγή: Πίνακας 19 και ίδια επεξεργασία

Χάρτης 1. Περιοχές Natura Π.Ε. Ηλείας

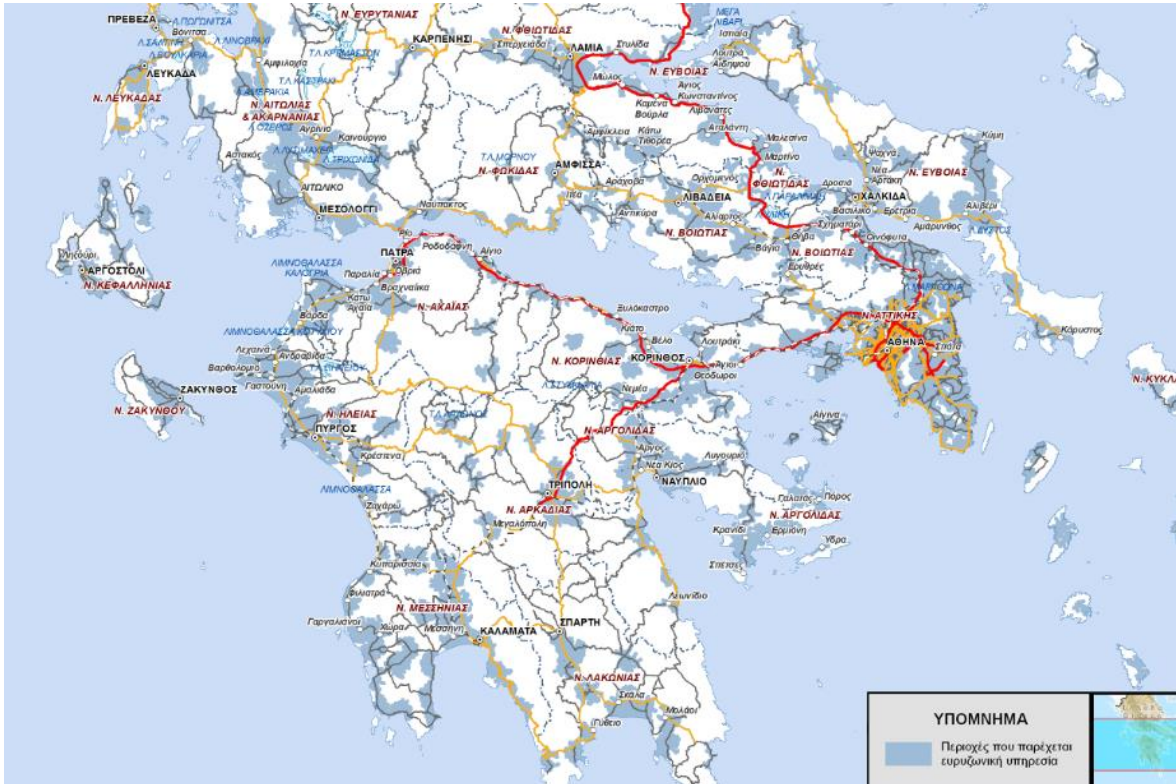

Πηγή: ΔιαΝΕΟσις (2017)

Χάρτης 2. Κατανομή Κέντρων Υγείας και Περιφερειακών Ιατρείων

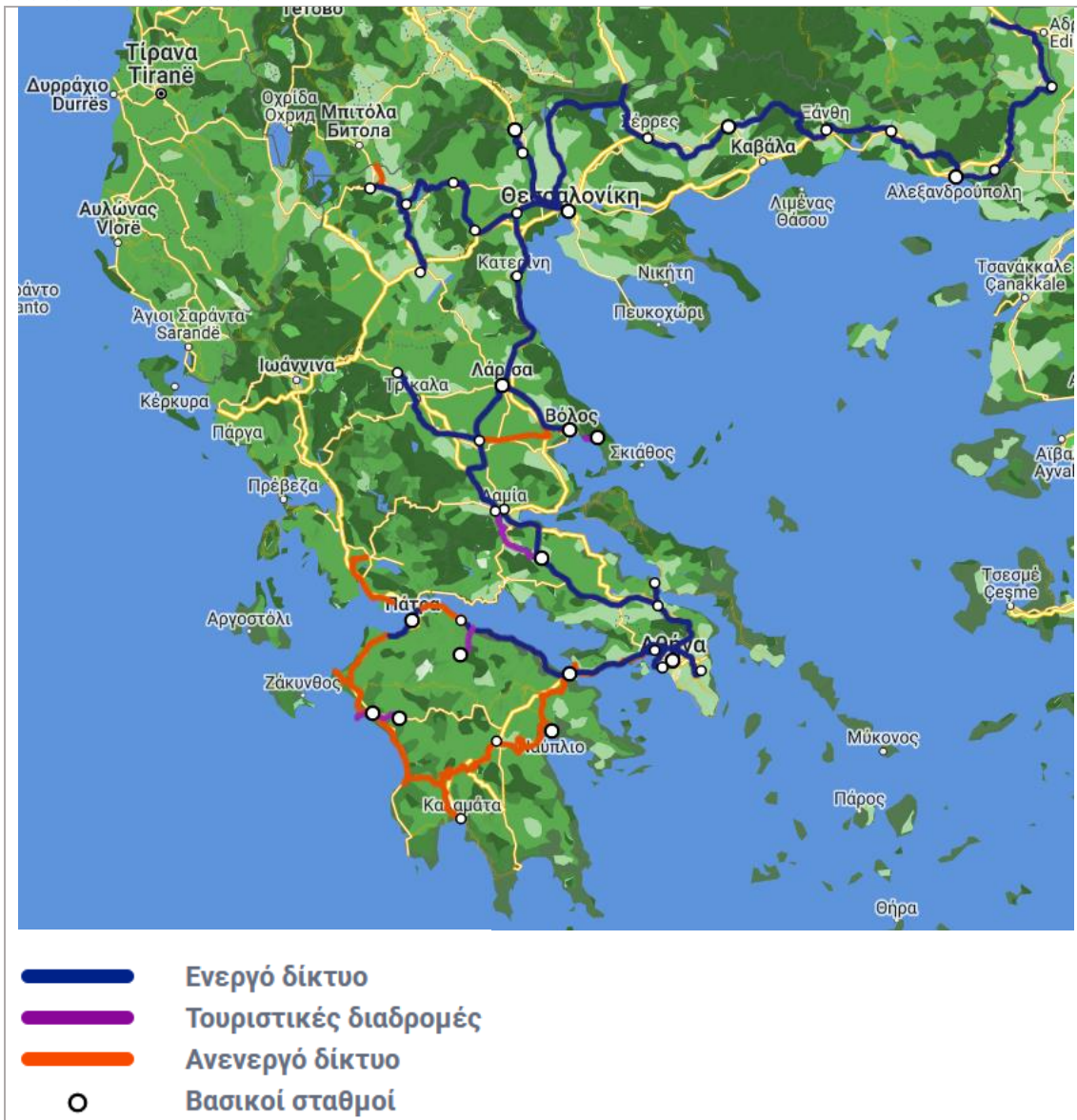

Χάρτης 3. Ευρυζωνική κάλυψη Π.Ε. Ηλείας

Πηγή: EETT (2022)

Χάρτης 4. Σιδηροδρομικό Δίκτυο

Πηγή: ΟΣΕ (2022)

Χάρτης 5. Αιολικοί σταθμοί, 2022

Αιολικοί Σταθμοί - Άδεια Λειτουργίας
□
Αιολικοί Σταθμοί - Άδεια Εγκατάστασης
■
Αιολικοί Σταθμοί - Άδεια Παραγωγής
□
Αιολικοί Σταθμοί - Σε Αξιολόγηση
□

Πηγή: ΡΑΕ (2022)